

T.C
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ULUSLARARASI SİSTEMDE TERÖR KAVRAMI:
AFRİKA'DA BOKO HARAM ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatmanur ALHANLIOĞLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Murat ERCAN

BİLECİK, 2020

10214634

T.C
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI SİSTEMDE TERÖR KAVRAMI:
AFRİKA'DA BOKO HARAM ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatmanur ALHANLIOĞLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Murat ERCAN

BİLECİK, 2020

10214634

BEYAN

Uluslararası Sistemde Terör Kavramı: Afrika'da Boko Haram Örneği adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Fatmanur ALHANLIOĞLU

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca bana her türlü desteği sağlayan tezimin her aşamasıyla ilgilenen sevgili danışman hocam Prof. Dr. Murat Ercan'a teşekkürlerimi sunarım. Bu zorlu süreçte her an yanımda olan, bana her zaman güç veren, yaptığım her işte beni hiç yalnız bırakmayan canım anneme, babama, abime ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim süresince üzerimde emeği olan bütün hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca tez yazım sürecimde yardımını asla esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Pınar Özden Cankara'ya teşekkür ederim.

ÖZET

Boko Haram 2002 yılında Nijerya’da ortaya çıkan dini söylemli bir terör örgütüdür. Yapmış olduğu eylemlerle başta Nijerya olmak üzere birçok Kuzey Afrika ülkesini etkilemiştir. Örgütün ilk ortaya çıkış amacı barışçıl faaliyetler içerisinde sosyal güvenliği tesis ederek, yoksulluğun azaltılıp, işsizliğe bir çözüm bulunması yönünde adımlar atmış olsa da ilerleyen dönemlerde Batılı eğitimin haram olduğunu vurgulayarak ve zamanla başa geçen yeni liderleri ile birlikte şiddet eylemlerini arttırarak camilere, bankalara, önemli noktalara saldırarak, kadınları ve kız çocuklarını kaçıarak ülkeyi çıkmaza sürükleyen bir terör örgütüne dönüşmüştür.

Bu çalışmada Boko Haram terör örgütünün ortaya çıkışı, yapmış olduğu eylemler ve diğer örgütlerle ilişkileri anlatılacaktır. Bunların sonucunda IŞİD gibi selefi cihatçı bir örgüt mü yoksa Müslüman Kardeşler gibi selefi savunmacı bir örgüt mü olduğu ve eylemlerini yakın coğrafyada mı yoksa uzak coğrafyada mı başlattığı çalışılacaktır. Ayrıca Nijerya hükümetine vermiş olduğu zararların ne derecede büyük olduğu, hükümetin örgütle mücadelesi, ABD, Çin, AB, Türkiye gibi güçlerin Nijerya ile ilişkileri ve Boko Haram’a bakışları incelenecektir.

Anahtar Kavramlar: Terör, Terörizm, Afrika, Nijerya, Boko Haram.

ABSTRACT

Boko Haram is a religious discourse terrorist organization that emerged in Nigeria in 2002. It has affected many North African countries, especially Nigeria, with its actions. The organization's first aim was to establish social security in peaceful activities, one of the other aim was reducing the poverty and find solutions for the unemployment. Even if the organization took actions through these aims at the beginning. Later on, it emphasised that Western education is forbidden, and by increasing its acts of violence together with its new leaders who have executive power on the organization by the time, attacking mosques, banks and important areas has turned into a terrorist organization which kidnapped women and girls and led the country into a deadlock.

In this study, the emergence of Boko Haram terrorist organization, its actions and relations with other organizations will be explained. As a result, it will be studied whether it is a predecessor jihadist organization like ISIS or a predecessor-defensive organization like the Muslim Brotherhood and initiated its actions in the near to geography or in the far from geography. In addition, the extent of the damage done to the Nigerian government, the relation of the USA, China, the UN and Turkey with Nigeria views on Boko Haram will be examined.

Key Words: Terror, Terrorism, Africa, Nigeria, Boko Haram.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ	1
1. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI, BUNLARIN TÜRLERİ VE KURAMSAL KİMLİKLERİ	8
1.1. TERÖR KAVRAMI	8
1.1.1. Terörün Tanımı ve Ortak Tanım Arayışları.....	8
1.1.2. Terörün Amacı ve Unsurları	12
1.1.3. Uluslararası Sistemde Terör Kavramının Değişkenliği ve Refleksleri... 13	
1.2. TERÖRİZM KAVRAMI	14
1.2.1. Terörizmin Tanımı ve Terörizme Kuramsal Yaklaşımlar	14
1.2.2. Terörizmin Özellikleri.....	16
1.2.3. Terörizmin Amacı	17
1.2.4. Uluslararası Sistem Açısından Terörizmin Türleri, Özellikleri ve Yöntemleri.....	17
1.2.4.1. Devlet Terörü.....	17
1.2.4.2. Devlete Karşı Terör	18
1.2.4.3. Ulusal Terörizm	19
1.2.4.4. Uluslararası Terörizm	19
1.2.5. Terörizmin Finans Kaynakları.....	20
1.3. TERÖR VE TERÖRİZM ARASINDAKİ FARKLAR.....	21
1.4. TERÖR ÖRGÜTLERİ VE GELİŞİMİ	21
1.4.1. Terör Örgütlerinin Özellikleri.....	25
1.4.2. Terör Örgütlerinin Yapılanma Modelleri.....	26
1.5. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN SINIFLANDIRILMASI	27
1.5.1. İdeolojik Terör Örgütleri.....	27
1.5.2. Etnik Terör Örgütleri	28

1.5.3. Dinsel Terör Örgütleri	29
2. BOKO HARAM'IN ORTAYA ÇIKIŞI, ÖRGÜTÜN TEMEL İLKELERİ VE EYLEMLERİ.....	34
2.1. BOKO HARAM'IN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	34
2.1.1. Boko Haram Öncesi Nijerya'nın Siyasal ve Toplumsal Özellikleri	34
2.1.2. Nijerya'nın İslam Anlayışı.....	37
2.1.3. Boko Haram'ın Ortaya Çıkışı.....	40
2.1.4. Örgütün İdeolojik Alt Yapısı.....	41
2.1.4.1. Selefi Cihatçı Örgüt İfadesinin Tanımı ve Anlamı	41
2.1.4.2. Boko Haram'ın Selefi Cihatçı Örgüt Olarak Tanımlanması	43
2.2. BOKO HARAM'IN YAPTIĞI FAALİYETLER.....	44
2.2.1. Örgütün Kendi Ülkesinde Yaptığı Eylemler	45
2.2.2. Örgütün Ülkesi Dışında Kendi Kıtasında Yaptığı Eylemler	59
2.2.2.1. Çad'ta Yaptığı Eylemler.....	59
2.2.2.2. Kamerun'da Yaptığı Eylemler	60
2.2.2.3. Nijer'de Yaptığı Eylemler	62
2.3. ÖRGÜTÜN FİNANS KAYNAKLARI	63
3. BOKO HARAM'IN NİJERYA'YA VERDİĞİ ZARARLAR VE ABD, ÇİN, AB VE TÜRKİYE'NİN BOKO HARAM'A YAKLAŞIMLARI.....	69
3.1. BOKO HARAM'IN NİJERYA'YA VERDİĞİ ZARARLAR	69
3.1.1. Örgütün Nijerya'ya Ekonomik Açından Verdiği Zararlar	69
3.1.2. Örgütün Nijerya'ya Siyasi Açından Verdiği Zararlar.....	71
3.1.3. Örgütün Nijerya'ya Güvenlik Açısından Verdiği Zararlar	72
3.1.4. Örgütün Nijerya'ya Sosyal ve Toplumsal Açından Verdiği Zararlar.....	73
3.2. NİJERYA'NIN BOKO HARAM İLE MÜCADELESİ.....	76
3.3. ABD, ÇİN, AB VE TÜRKİYE'NİN AFRİKA, NİJERYA, BOKO HARAM POLİTİKALARI.....	80
3.3.1. ABD'nin Afrika Kıtasına İlgisi.....	80
3.3.2. ABD'nin Nijerya İle Olan İlişkisi	81
3.3.3. ABD'nin Boko Haram'a Yaklaşımı.....	82
3.3.4. Çin'in Afrika Kıtasına İlgisi	88
3.3.5. Çin'in Nijerya İle Olan İlişkisi.....	89
3.3.6. Çin'in Boko Haram'a Yaklaşımı	91
3.3.7. AB'nin Afrika Kıtasına İlgisi.....	92

3.3.8. AB'nin Nijerya ile Olan İlişkisi.....	94
3.3.9. AB'nin Boko Haram'a Yaklaşımı.....	95
3.3.10. Türkiye'nin Afrika Kıtasına İlgisi	97
3.3.11. Türkiye'nin Nijerya İle Olan İlişkisi	98
3.3.12. Türkiye'nin Boko Haram'a Yaklaşımı.....	100
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA.....	106

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACP	Afrika, Karayip ve Pasifik Devlet Grupları
AFRICOM	Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı
AIDS	Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Sendromu
APC	Tüm İlerici Güçler Konferansı
API	Adamawa Barış İnisiyatifi
APS	Afrika Ortaklık İstasyonu
AQIM	Mağrip El Kaidesi
ASALA	Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu
AU	Afrika Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BNC	ABD - Nijerya İkili Komisyonu
Çev.	Çeviren
ECOWAS	Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
Ed.	Editör
ETA	Bask Yurdu ve Özgürlük
EZLN	Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu
FATH	Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Mali Çalışma Grubu
FBI	Federal Soruşturma Bürosu
FDI	Doğrudan Yabancı Yatırım
FETÖ	Fetullahçı Terör Örgütü

FOCAC	Çin Afrika İşbirliği Forumu
FTO	Yabancı Törer Örgütü
GIABA	Kara Para Aklamaya Karşı Hükümetler Arası Batı Afrika Eylem Grubu
GoC	Sedir Muhafızları
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HRW	İnsan Hakları İzleme Örgütü
IDPs	Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler
IMET	Uluslararası Askeri Eğitim ve Öğretim Programı
INAC	Bağımsız Ulusal Seçim Komisyonu
IRA	İrlanda Cumhuriyet Ordusu
ISWA	Batı Afrika İslam Devleti
IŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti
ITO	Uluslararası Terör Örgütü
IZL	Yahudi Yeraltı Örgütü
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
JDL	Yahudi Savunma Ligi
JNI	İslam'ı Destekleme Derneği
JTF	Müşterek Görev Gücü
KUK	Kürdistan Kurtuluşçular Örgütü
LRA	Tanrı'nın Direnişi Ordusu
M.Ö.	Milattan Önce
MNJTF	Çokuluslu Ortak Görev Gücü
NASRDA	Ulusal Uzay Araştırma ve Geliştirme Ajansı

NGO	Sivil Toplum Kuruluşu
NLFT	Tripura Ulusal Kurtuluş Cephesi
NSCN	Nagaland Ulusal Sosyalist Konseyi
OCHA	Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PDP	Halkın Demokratik Partisi
PEPFAR	Acil Durum Planı Kapsamında AIDS Yardımı
PINE	Kuzey Doğu Başkanlık Girişimi
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PMI	Cumhurbaşkanının Sıtma Girişimi
PYD	Demokratik Birlik Partisi
S.A.V	Sallahu Aleyhi ve Sellem
SAA	Sahra Altı Afrika
SSS	Devlet Güvenlik Servisi
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP/C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TKEP	Türkiye Komünist Emek Partisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TKP/ML	Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist

TNT	Teröre Karşı Terör
TSCTP	Trans Sahra Terörle Mücadele Ortaklığı
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WIR	Dünya Yatırım Raporu
YPG	Halk Koruma/Savunma Birlikleri

GİRİŞ

Terörün kökeni aslında Latince “terrere” kelimesinden gelen “korku, sarsıntı ve paniğe kapılma” şeklinde ifade edilmektedir. Terör ile ilgili birçok önemli yazar ve akademisyen farklı tanımlar yapmıştır. Pek çok sayısız terör tanımı vardır ama ortak bir paydada buluşulamamıştır. Ancak terör kısaca bir şiddet unsurudur ve korku, yıldırma, baskı gibi eylemlere başvurarak insanların davranışlarını engellemiştir.

Terörün asıl amacı şiddet içeren davranışlar sergileyerek, toplumda korku, tereddüt ve baskı oluşturarak, toplumun itaat etmesini sağlamaktır. Ayrıca toplumu, yapılan baskıya itiraz etmeyen her söylenilene kabul eden ve asla sesini çıkarmayan sindirilmiş bir hale getirmeyi hedeflemiştir. Terörün önemli üç temel unsuru vardır. Bunlar ideolojik, örgüt ve şiddet unsurudur.

Terörizm tanımı ise şiddet ve zor kullanarak toplumun huzurunu bozmak ve bu doğrultuda her türlü aracı kullanma olarak ifade edilmiştir. Terörizmin tarihteki örneğine baktığımızda Fransız Devrimi dönemine denk gelen ve “Terör” dönemi olarak anılan Jakoben Cumhuriyet dönemine denk gelmiştir. Terörizmin amacı, ortaya koydukları eylemler aracılığıyla, ulusal ve uluslararası düzeyde dikkat çekmek, ülkelerin her anlamda zayıflaması için kargaşa çıkarmak, devlete olan güven duygusunun sarsılması suretiyle hitap ettiği kitleye karşı taraf olma çağrısı yapmak ve son olarak toplumun direncini kırmak maksadıyla baş eğdirmek hedeflenmektedir. Ayrıca terörizmin dört türü vardır. Bunlar, devlet terörü, devlete karşı terör, ulusal terörizm ve uluslararası terörizmdir.

Terör ile terörizm farklı kavramlardır. Terör bir eylem biçimi terörizm ise bir strateji olarak ifade edilmiştir. Terör kısaca kendi davasını duyurabilmek adına halkı sindirmeye yönelik çatışma ortamı yaratma, terörizm ise; bu eylemlerin haklılığını savunan, hayata geçiren stratejileri geliştiren bir düşünce akımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında tam olarak şöyle de ifade edebiliriz, terör, büyük çaplı korku veren ve kişilerde bıkkınlık oluşturan eylem durumunu oluştururken terörizm ise, siyasi ve politik amaçlar uğruna mevcut durumu illegal yollardan değiştirmek için sistemli ve sürekli olarak terör faaliyetlerini kullanmak şeklinde ifade edilebilir.

Terör örgütü ise kısaca halka ya da hükümete karşı şiddet ve zor kullanarak organize olmuş çeşitli gruplar olarak tanımlanmıştır. Terör örgütlerinin hiyerarşik yapısı bir piramit gibidir. En uç kısmı lider kadro, bir aşağısını aktif kadro, onun altında aktif destekleyiciler ve son olarak pasif destekleyiciler oluşturmaktadır. Terör örgütleri özellikle de gençleri hedef almış ve onları yanına çekmeyi amaçlamıştır. Örgütlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için her an desteğe ihtiyaçları vardır ve sürekli amaçlarına ulaşmak için halka baskı yapmışlardır. Terör örgütleri de ideolojik terör örgütü, etnik terör örgütü ve dinsel terör örgütünden oluşmaktadır.

Terör bir insanlık suçudur ve hiçbir örgütün meşru siyasal hak elde etmek iddiasıyla terörü bir yöntem, bir araç olarak kullanması kabul edilemez. Terör faaliyetinde bulunmanın nedenleri ne olursa olsun, bu eylem rasyonel görülemez. Özünde evrensel bir barış dini olan İslam'ın adı kullanılarak terör eylemi gerçekleştirmek de aynı şekilde irrasyonel bir eylemdir. Üstelik dini söylem üzerine kurulan örgütler, teröre bulaşarak en çok kendi dinlerine ve o dine mensup insanlara zarar vermektedirler. Örneğin 11 Eylül'de ABD'ye karşı yapılan terör saldırısının arkasında bulunan El Kaide Örgütü'nün dinsel motivasyon üzerine bina edilmiş bir yapılanma olması ve saldırıları üstlenirken dinsel söylem kullanması en çok İslam toplumlarına zarar vermiştir. ABD öncülüğünde küresel çapta başlayan İslam eşittir terör söylemi ve kampanyası tüm İslam devletlerini rahatsız etmiştir. İslamofobinin yükselişe geçmesiyle beraber Ortadoğu ve Kuzey Afrika merkezli dinsel söyleme dayalı örgütler daha çok mercek altına alınır olmuş, üstelik El Kaide'nin eylemi yeni terör örgütlerinin doğmasına yol açarken, bazı örgütlerin de terör eylemine başvurma motivasyonu kazanmalarına yol açmıştır. Afrika kıtasında ortaya çıkan Boko Haram da bu yapılanmalardan bir tanesidir.

Boko Haram'ın dinsel terör örgütleri sınıflandırmasında hangi skalaya oturduğunu anlamak, örgütün ortaya çıkma nedenlerine, nasıl filizlendiğine ve neler talep ettiğine bakmakla mümkün olacaktır. Dinsel terör örgütü denilince Hıristiyan, Yahudi ve İslam kimliği temelinde faaliyet yürüten terör eylemlerine başvurmuş örgütler anlaşılmaktadır. Özellikle İslamcı örgütlerin cihat anlayışına bakılacak olursa, Selefi Cihatçı Örgütler ve Selefi Savunmacı Örgütler olarak gruplandırmak mümkündür. Bu çalışmanın ortaya attığı temel sorular; Boko Haram'ın, selefi cihatçı bir örgüt mü, yoksa selefi savunmacı bir örgüt mü olduğu ve neden bir terör örgütü olarak görülmesi gerektiğidir. Boko Haram'ın

varlık sebebini anlamak için Nijerya'nın sosyo-ekonomik durumuna, halkın yaşam standartlarına ve ülkenin siyasal pozisyonuna bakılarak ortaya konulacaktır.

Nijerya, İngiltere'den 1960 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Ülke, bağımsızlığını kazandığında Doğu, Batı ve Kuzey olmak üzere üç eyaletten oluşmaktaydı. Nijerya, şuanda toplam 36 eyaletten oluşmaktadır ve Federal Başkent Bölgesi Abuja'dır. Ayrıca Nijerya bir Federal Anayasal Cumhuriyettir. Afrika'nın Batı Kıyısı'ndaki Gine Körfezi'nde bulunan yaklaşık 200 milyonu aşkın nüfusu ile Afrika'nın en kalabalık dünyanın da en fazla nüfusa sahip yedinci ülkesidir. Nijerya'nın ekonomik büyümesi ise aslında tarım ve hizmet sektörlerindeki büyümeden kaynaklanmaktadır. Ancak ekonomik çeşitlilik ve güçlü büyüme yoksulluk ve işsizlik düzeylerinde önemli bir düşüşe yaratmamıştır; Nijerya'nın toplam nüfusunun %70'inden fazlası hala aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Demografik yapı içerisinde üç ayrı büyük kabile bulunmakta ve 250'den fazla etnik dil konuşulmaktadır. Hausa, Fulani ve Kanuri gibi kabileler İslam dinine mensup olup ülkenin kuzey bölgesinde yaşamaktadır. Bölgede halkın %83'ü okuma-yazma bilmemektedir ve gençlerin %50'si ise işsizdir. Günümüzde Nijerya nüfusunun yaklaşık %50'si Müslüman, %40'ı Hıristiyan ve %10'u gibi küçük bir azınlık yerli inançlara sahiptir.

Nijerya'da İslami yapılanmanın pek çok alt çeşidi vardır. Örneğin; Kadirilik, Ticanilik, Ahmediyye, Cemâatu Nasri'l-İslâm, Nijerya İslami Hareketi ve İzâle Hareketi gibi. Nijerya'da ortaya çıkan şiddet eğilimi ise 1980'li yıllarda hem Müslümanlara, hem de Hıristiyanlara karşı geniş çaplı cinayet eylemleri düzenleyen Muhammed Merva önderliğindeki Maitatsine Hareketi'dir.

1980'deki Maitatsine Hareketinin ardından 2002 yılında Boko Haram Terör Örgütü ortaya çıkmıştır. Örgütün asıl ismi "Jama'atu Ahlus-Sunnah Lidda'Awati Wal Jihad" yani "Ehl-i Sünnet Davet ve Cihat Cemaati"dir. Boko Haram Hausa dilindedir ve anlam olarak "Boko" üst düzeyde eğitim ve "Haram" Arapçadan gelen yasak anlamına gelmektedir. Yani örgüte göre Batılı eğitim yasak ve haramdır. Örgütün en çok dikkat çeken özelliği selefi-cihatçı bir nitelik göstermesidir. Örgütün kurucusu Muhammed Yusuf, Batılılaşma ve modernleşme karşıtı radikal görüşleri benimsemiştir. Nijeryalı Selefi İslam alimi olan Şeyh Cafer Mahmut Adem tarafından eğitim almıştır. Bu akım çerçevesinde hareketini şekillendirmiş ve bazı Selefi ülkeler tarafından da

desteklenmiştir. Yani örgütün temel dini ve siyasi yapısı Selefilik'in "şeriat" ve "cihat" merkezli yorumu çerçevesinde var olmuştur.

Boko Haram ağırlıklı olarak, en çok Nijerya'nın kuzeyinde etkili olmuştur. 2002 yılında örgüt barışçıl faaliyetler sürdürmüştür. Amaçları sosyal güvencelerin artırılması, yoksulluğun azaltılması, işsizliğe bir çözüm yolu bulunması, dini inançları kuvvetlendirmek olmuştur. Örgüt üyeleri genellikle azınlıktaki gençler, işsiz kişiler, lise ve üniversite mezunları, savaştan kaçan mülteciler ve yardıma muhtaç çocuklardan oluşmaktadır. Örgütün ilk eylemi 2003 yılında olmuştur. Örgütün ilk ciddi eylemi ise 2009 yazında, Boko Haram ve güvenlik arasındaki çatışma ile başlamıştır. Örgüt üyelerinin cenaze töreninde güvenlik personeli ile katılımcılar arasında gerçekleşmiştir. Örgüt, Nijerya'nın, motosiklet kasklarının kullanımını zorunlu kılan bir yasa çıkarmasına rağmen motosikletlilerin kaskları takmayı reddedip yasaya uymayarak eylemler başlamıştır ve birçok kişi yaralanmıştır. 30 Temmuz 2009'da ordu, örgüt lideri Muhammed Yusuf'u ele geçirmiştir. Muhammed Yusuf ordu tarafından tutuklanıp meçhul bir şekilde öldürülmüştür.

2009 yılında Muhammed Yusuf'un ölümünden sonra başa geçen yeni lider Ebubekir Şekau, örgüt gelirini artırabilmek ve hedeflerine ulaşabilmek için uluslararası örgütler ile işbirliği yapmaya başlamıştır. Nijerya'nın kuzey bölgelerindeki köylere saldırmaya başlamış, şiddet eylemlerini arttırmış ve yağmacılık yapmışlardır. Dini inanç gözetmeksizin, sivil halk, çocuk ve kadınları kaçırmaya başlamışlar, kadınların bazılarını örgüt üyeleriyle zorla evlendirmiş diğerlerini ise komşu ülkelere satmışlar, genç erkek çocuklarını da Boko Haram'a katılmaları için zorlamışlardır. Ayrıca şeriatı getireceğini söyleyen Boko Haram garip bir şekilde camilere de saldırmaya başlamış ve hemen ardından birçok eylem düzenlemiştir. Örgütün adını uluslararası toplum nezdinde duyurabilmesi ise 26 Ağustos 2011'de başkent Abuja'da BM Genel Merkezini hedef alan saldırılar sonucunda olmuştur. 2014 yılında, diğer birçok saldırının yanı sıra, Boko Haram küresel topluluğun dikkatini çeken büyük bir saldırı gerçekleştirmiştir. 14 Nisan 2014'te birçok Boko Haram örgüt üyesi, Chibok'ta 276 kız öğrenciyi kaçırmıştır. Kaçırılan kız çocukları dünya kamuoyunda büyük bir tepkiye neden olmuştur. "Bring Back Our Girls" (Kızlarımızı Geri Getirin) adlı sosyal medyada seslerini duyuracak bir süreç başlatmışlardır. Örgüt artık eylemlerini küresel bir boyuta taşımıştır.

Boko Haram'ın yaptığı eylemler sonucunda son yılların verileriyle birlikte Afrika'da en az pek çok kişi hayatını kaybetmiş ve milyonlarca kişi de ana yurtlarını terk etmiştir. Ayrıca binlerce kadın ve çocuğun da kaçırılıp işkence edilip köle olarak satılmasına sebep olmuştur. Boko Haram'ın yapmış olduğu eylemler sadece Nijerya ile sınırlı kalmamış Nijer, Çad ve Kamerun'a da sıçramıştır.

Boko Haram terör örgütünün legal ve illegal kaynaklarla kendini finanse etmeye çalışmıştır. Örgütün legal finans kaynaklarını; ülkenin ileri gelen zenginleri, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, iş adamları, politikacılar ve doğrudan yapmış oldukları yardımlar oluşturmaktadır. İlegal finans kaynaklarını ise silah kaçakçılığı, banka soygunları, insan davranışını ve duyusunu olumsuz yönde etkileyecek madde sağlama, kaçırma eylemleri, baskınlar ve köle ticareti oluşturmaktadır.

Boko Haram IŞİD'e bağlılığını açıklayana kadar Taliban ve El-Kaide'den de övgüyle söz etmiştir. 2009 yılında Muhammed Yusuf'un ölümü ve birçok üyelerinin tutuklanmasından sonra örgüt çok derin yaralar almıştır ve toparlanamayacak durumdayken Mağrip El Kaidesi (AQIM) sayesinde yeniden yapılanmıştır. 2015 yılının Mart ayında Boko Haram küresel cihatçı terör örgütü olan IŞİD'e bid'at ederek IŞİD'in Sahra Altı Afrika'da yapılanmasına da destek verdiğini açıklamıştır. Boko Haram IŞİD'in kendisini küresel İslam halifeliğın sahibi olarak gördüğünü açıklamış ve kendisini İslam Devleti'nin Batı Afrika Eyaleti (ISWAP, IS-WA) olarak görmeye başlamıştır. Boko Haram'ın yapmış olduğu eylemlere bakıldığında birçok yönden IŞİD'e benzer eylemler yaptığı gözlemlenmiştir. Çünkü örgüt, IŞİD'i taklit ederek onun yolundan gitmeye çalışan ve son dönemlerden IŞİD'ten bile daha fazla insanı öldüren selefi cihatçı bir terör örgütüne dönüşmüştür.

Çalışmada literatür taraması yapılarak, birincil kaynaklar kullanılmıştır. Bu çalışma 3 ana bölümden oluşacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde terör, terörizm, terör örgütleri ve bunların sınıflandırılması ile ilgili farklı tanımlar yapılacak ve bir kavramsal çerçeve çizilecektir. Birinci bölümde ortaya atılarak sınanmaya çalışılacak ilk hipotez; terör ve terörizm kavramları için farklı açıklamalar ve tanımlar ortaya atılmış olsa da, somut olarak bir fikir birliğine varılamamış olması ve uluslararası sistemde tüm devletlerin ortak olarak benimsedikleri bir terör kavramı ve terör örgütleri listesinin olmadığıdır. Sadece Türkiye'de değil, diğer ülkelerde de terörün tam olarak tanımlanamamış olması dikkat çekicidir. Bunun temel sebebi aslında herhangi bir terör

örgütünün farklı ülkelerin yasalarında terörle ilgili tanım ve tutumlarının farklı yer almasından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber terör örgütlerinin nasıl sınıflandırılması gerektiği belirlenip, çalışmanın sonraki kısımlarında Boko Haram örgütünün hangi terör grubuna girdiği sorusu da cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde şu sorulara cevap aranacaktır; Terör nedir? Terörizm nedir? Bunların özellikleri ve arasındaki farklar nelerdir? Terör örgütü nedir ve nasıl sınıflandırılır?

Çalışmanın ikinci bölümünde Boko Haram'ın tarihsel gelişimi, yapmış olduğu faaliyetler, finans kaynakları ve diğer örgütlerle ilişkisi ele alınacaktır. Bu bölümde sınanacak olan hipotez; Boko Haram'ın dini söylemle ortaya çıkmış olmasına rağmen, Nijerya ve çevre ülkelere ciddi zararlar vermesi ve selefi cihatçı bir örgüt olmasıdır. Çalışmanın bu bölümünde şu sorulara cevap aranacaktır; Boko Haram'dan önce Nijerya'nın siyasi ve toplumsal özellikleri nasıldı? Boko Haram nasıl ortaya çıktı? İdeolojik alt yapısı nasıldı? Yapmış olduğu eylemler nelerdir? Kimlerden destek almaktadır? Hangi örgütlerle ilişki içerisindedir?

Çalışmanın üçüncü bölümünde Boko Haram'ın Nijerya'ya vermiş olduğu zararlar, buna Nijerya hükümetinin tepkisi, küresel güçlerin Nijerya ve Afrika ile olan ilişkileri ve ayrıca Boko Haram'a bakışları ele alınacaktır. Bu bölümde ortaya atılan hipotez; Boko Haram'ın eylemleri sonucunda ülkenin yaralar aldığı ve hükümetin örgüte karşı uluslararası mücadele verdiğiidir. Ayrıca küresel güçlerin Boko Haram'a karşı Nijerya hükümetine yaptıkları yardımların çoğunun aslında kendi bölgesel çıkarlarını korumak için olduğu da göz önünde bulundurulacaktır. Çalışmanın bu bölümünde şu sorulara cevap verilecektir: Boko Haram Nijerya'ya ekonomik, siyasi güvenlik, sosyal ve toplumsal açıdan nasıl zararlar vermiştir? Nijerya'nın Boko Haram ile mücadelesi nasıl olmuştur? ABD, Çin, AB, Türkiye gibi ülkelerin Afrika ve Nijerya ile ilişkileri nasıldır ve Boko Haram'a nasıl yaklaşmışlardır?

Örgütün yapmış olduğu eylemler, başta siyasi yapı olmak üzere bölge ekonomisini de olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Okulların, evlerin ve iş yerlerinin yakılması, bombalanması ve imhası nedenleriyle ekonomik kalkınmada sıkıntılar yaşanmıştır. Sosyal açıdan Nijerya'da eğitimin uygulanmasını engellemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumda yüksek okuma yazma bilmeme oranına ve vatandaşların fırsat eksikliği yaşamalarına da sebep olmuştur. Kaçırıldıktan sonra ülkesine tekrar dönmeyi başarabilen birçok kadın ve kızların yaşadıkları ise toplumsal açıdan büyük izler bırakmıştır.

Nijerya hükümeti Boko Haram ile mücadele edebilmek için diğer ülkelerden yardım istemiş, Nijerya güvenlik güçlerine Boko Haram'a yönelik operasyonlarında genç gruplar destek olmuştur. 2014'te kaçırılan kızları bulmak için de Nijerya hükümeti var gücüyle çalışmıştır. ABD, Çin, Türkiye gibi ülkelerin uzun yıllar Afrika kıtası ve Nijerya ile sıkı ilişkileri olmuştur. ABD, özellikle Boko Haram'ın neden olduğu insani acil durumlara yanıt vererek askeri alanın dışında da Nijerya'ya yardım etmiştir. Sadece Çin, ABD, Türkiye, İngiltere, Fransa, Almanya değil Hindistan, Rusya gibi daha birçok küresel güç Boko Haram'la Nijerya hükümetinin arasındaki bu savaşta kendi çıkarları doğrultusunda hükümete her türlü desteği vermek için çaba harcamışlardır. Bu çalışma tüm bu bilgiler ışığında Nijerya'nın ve Boko Haram terör örgütünün bir resmini çekme iddiasındadır.

1. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI, BUNLARIN TÜRLEİ VE KURAMSAL KİMLİKLERİ

1.1. TERÖR KAVRAMI

1.1.1. Terörün Tanımı ve Ortak Tanım Arayışları

Etimolojik olarak kökeni Latince “terrere” sözcüğüne dayanan terör kelimesi “korkudan sarsıntı geçirme” veya “korkudan dehşete düşmeye sebep olma” şeklinde ifade edilmektedir (Özerkmen, 2004: 249). Terör bir kavram ilk defa olarak Fransız Akademisi sözlüğünde “bir sistem, bir rejim” olarak ele alınmıştır (Altuğ, 1995: 19).

Terör kavramı somut olarak tam anlamıyla tanımlanamamakla beraber farklı açıklamalar ortaya atılmıştır. Örneğin, Pulat Tacar¹ terörü, birçok farklı ögeyi içeren tek başına anlam ifade etmeyen, korku, telaş, yıldırma anlamına gelen bir kavram olarak tanımlamıştır. Ayrıca terörü terörizm, terör örgütü gibi kavramlarla etkinliğini koruyan bir kavram olarak ifade etmiştir (Tacar, 1999: 44).

Grant Wardlaw² terörün 3 ana grup altında incelenebileceğinden bahsetmiştir. Bunlardan ilki, bireysel çıkarlar uğruna yapılan hareketler ki, bu gruba adi suçlar girmektedir. İkinci olarak, askeri hareketlerdir, bunlara da operasyonlar sırasında yapılan gerilla faaliyetleri gösterilmektedir. Üçüncüsü ise, siyasi hedefler uğruna yapılan hareketlerdir. Bu gruba da psikolojik savaş hareketleri dahil edilmiştir (Bozkurt, 2018: 17).

Doğu Ergil³ ise, terörü aşağıdan ve yukarıdan olarak ikiye ayırarak tanımlamıştır (Ergil, 1980: 26-39):

“Yukarıdan-terör devletin, yani iktidar seçkinlerinin ya da egemen güçlerin uyguladıkları terördür. “Kaçınılmaz” ve “olmazsa olmaz” olarak sunulan bir egemenlik yöntemi, siyaset stratejisi ve iradi bir yönetim biçimidir. Sadece zora değil, genel kabule yönelik olduğu için de yukarıdan-terör, ilke olarak totaliter ve topyekündür. Sosyal yaşamın hiçbir alanında ait gizliliğe izin vermez. Terör odağı (yönetici kadro) hiçbir şeyi açıklamaz. Fakat her şeyi bilmeyi ve herkesin kişisel özelliklerini gerektiğinde açıklamayı hak ve görev edinir.” Aşağıdan terör ise: Yönetilenlerin içinde buldukları koşullara, o koşulları yaratan sisteme/rejime, daha somut olarak egemen güçlere, yöneltilen şiddetin ayrılmaz ögesidir. Şiddet ve dehşet olgularının birleştikleri eyleme genellikle terörizm denir. Aşağıdan (yönetilenlerden) kaynaklanan terörizmin

¹ Birçok önemli konumda çalışmış ve şuan da Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Bilim Kurulu üyesidir.

² Suç istihbaratında, araştırma ve politika organizasyonlarında üst düzey yönetici pozisyonlarında görev almış olan kıdemli araştırmacıdır.

³ Sosyolog ve aynı zamanda önemli bir siyaset bilimcidir. Toplum Sorunlarını Araştırma Merkezi Başkanlığı Fatih Üniversitesi'nde öğretim üyesidir. Sosyolog ve aynı zamanda önemli bir siyaset bilimcidir.

şiddet ögesi, birinci derecede, iktidar seçkinlerine ve onları ayakta tutan sosyal kurumlara ve kesitlere, daha somutta bu kesitlerden çıkan militan örgütlere yöneliktir. Bu tür terörün amacı caydırıcılıktır.”

Mesut Hakkı Çaşın⁴ terörün bir amaç değil bazen de araca dönüştüğüne dikkat çekmiştir. Kimi zaman devrim için vazgeçilmez bir silah kimi zaman da dünyanın barış içinde yaşamasına mani olan bir pusu olmuştur. Bir yerde yaygın olarak terör varsa orada bir şeylerin yanlış gittiği kabul edilmeli ve bunun çözülmesi için çaba harcanmalıdır (Çaşın, 2008: 34).

Emin Demirel⁵ ise terörün tek başına ne şiddet, ne zor kullanma ne de kargaşa çıkarmaya yönelik bir hareket olmadığını, zor kullanarak yeni bir düzen oluşturmaktadır. Uzmanlar, eğitimsiz kişilerin daha fazla şiddet yanlısı olduğunu, eğitilmiş ve kültürlü toplumlarda ise terör ögesinin daha zayıfladığını ifade etmişlerdir. Emeginin değerinin ucuzlaması, işsizlik, geçim derdi, bazı ailevi sorunlar, din ve etnik sebepler terörün ortaya çıkmasına kaynak olmuştur (Demirel, 2001: 21).

Uğur Mumcu⁶ eğer terör bir insanlık suçuysa, bu işlenen suçun devlet örgütleri veya terör örgütlerinin yapması arasında bir fark yoktur. Sonuçta yok olan kişinin yaşama hakkıdır. Terörün her türüsünü; devlet terörü, etnik terör, sol terör, sağ terör, İslamcı terör kınamak ve suçlamak bir insanlık görevi olduğunu ifade etmiştir (Çaşın, 2008: 33).

ABD’de kabul gören tanıma göre aslında terörün evrensel olarak kabul edilen bir tanımı bulunmadığı öne sürülmüştür. Terör ve terörizm terimleri siyasi hedeflere ulaşabilmek için planlanmış ulus altı örgütler tarafından savaşmayı, hedef kitleyi kendi kontrolü altına almayı amaçlayan, desteklenmiş şiddet hareketi olarak kullanılmıştır. Ayrıca ABD Hükümeti; şiddete yol açabilecek koşulların nedenlerini ele almanın bir parçası olarak finansal şeffaflığı teşvik etmek ve yolsuzlukla mücadele girişimlerini güçlendirmek, zulümleri önlemek ve bunlara müdahale etmek için çeşitli tek taraflı, iki taraflı ve çok taraflı araçlar kullanmak, zamanında önleyici diplomatik çabalara yüksek öncelik vermek ve vahşeti önlemek için uluslararası çabaların desteklenmesinde liderlik yaparak terörle mücadele de stratejiler geliştirmiştir (United States Code, 2019).

⁴ İstinye Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanlığı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü görevlerini yürütmekte olup, Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu üyesidir. Uluslararası terörizm alanında uzmanlaşmış ve önemli birçok eseri vardır.

⁵ 1983 yılında gazeteciliğe başlamış, uzun yıllar polis muhabirliği ve haber editörlüğü yapmış, önemli bir terör uzmanıdır.

⁶ Hayatını bir terör saldırısında kaybetmiş gazeteci yazardır.

Fransa terörü, sadece kentsel alanlarda değil, şiddetin kullanılan biçimlerinden biri olarak görmüştür. Ancak kendi başına ideolojik bir çağrışımının olmadığını söylemiştir. Korku ve yıldırma ve baskı içeren bir kavram olduğunu belirtmişlerdir (Le Monde, 2019).

İtalya, terörün tamamen dış etkilere bağlanıp kolaycılığa kaçılmasını ele almıştır. Terör herhangi bir yerde yaygınsa orada gerçekten bir şeylerin de yanlış gittiğini kabul etmek ve buna bir çözüm aramak gerekmektedir. Halkın eylemlere karşı savunmasız olması veya bir güç kullanamayıp boyun eğmesi terörün en belirgin sonuçlarından biridir (Il Foglio, 2019).

Çin ise; “terör”, “terörizm” ya da “terörist” terimlerinin ulusal düzeyde tanımlamaya yönelik yeni girişimleri inandırıcılıktan uzak olduğunu ifade etmiştir. Çünkü bu terimlerin uluslararası kabul gören hukuki bir tanımı olmadığını öne sürmektedirler. Kamu Güvenliği Bakanlığı karşı terörizm dairesi müdür yardımcısı Zhao Yongchen Aralık 2003’te, “terörist” olduğunu öne sürdüğü örgütlerin listesini basına açıkladığı toplantıda, terörist örgütleri; şiddet, baskı ve zor kullanma ile ulusal güvenliği ya da halkın huzurunu tehlikeye atarak, kişiye ya da çevreye zarar veren eylemleri yürüten bir grup olarak ifade etmiştir. Teröristi; terörist örgütlerle bağlantı kurmuş ve devlet varlığına, insanların canlarına ve sahip oldukları mallara zarar veren terörist faaliyetler yürüten kişiler şeklinde terörü ise, işkence ya da kötü muamele sonucu var olan düzeni değiştirmek şeklinde tanımlamıştır (Amnesty International, 2004: 17).

Afrika kıtası ise terörü, şiddet içeren, aşırıcılığa giden korkunç stratejik planlara ve güce dayanan, kişilerin üstünde baskı kurup onları ülkelerin edecek siyasi bir eylem biçimi olarak tanımlamıştır. Ayrıca, şiddet eylemlerinin daha çok görüldüğü alanların, ibadet yerleri, alışveriş merkezleri ve hedeflenen çeşitli otobüs terminalleri olduğunu söylemişlerdir. Devlet önderliğinde terörizm ve şiddet içeren eylemlerle başa çıkmak için alternatif çözümler aramaya başlanmalı, düşünce kuruluşlarına, özellikle akılcı çözümler üreten üniversitelere ve marjinal topluluklara ihtiyacın olduğunu söylemişlerdir (Mwaniki, 2017: 3).

Terör kavramının tanımı üzerine uluslararası arenada devletler ortak bir payda da buluşmamışlardır. Bunun temel sebebi aslında ülkelerin terörle mücadele yasalarının ve teröre karşı tutumlarının farklı olmasından meydana gelmektedir. Özellikle bazı ülkelerin

terör politikaları çok sert ve katı bir şekilde işlemektedir. Ayrıca Türkiye’de PKK, ASALA, YPG, PYD, FETÖ gibi terör eylemi gerçekleştiren örgütler terör örgütü olarak nitelendirilirken, Almanya, İsveç ve Fransa, İtalya gibi Batılı devletlerde bu örgütler “siyasi örgütler” veya “özgürlük savaşçıları” olarak nitelendirmişlerdir (Abdurrahmanlı, 2018: 590).

Uzmanlar terör kavramını bu şekillerde tanımlarken Türkiye’de Terörle Mücadele Kanununa bakıldığında, kavram ile ilgili olarak şu ifadelerin kullanıldığı görülmektedir (Terörle Mücadele Kanunu, 1991: 125):

“Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafla uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir.”

FBI (Federal Soruşturma Bürosu) tarafından terör şöyle tanımlamıştır (Taslaman, 2014: 21):

“Terör; siyasal yahut toplumsal birtakım amaçlar uğruna, bir hükümeti sivil nüfusun tamamını ya da bir bölümünü sindirmek yahut zorlamak için, bir kişi ya da mülke karşı gücün ve şiddetin kanun dışı kullanımudur.” ifadesine yer vermiştir.

Terör aynı zamanda siyasi bir hedef uğruna tasarlanmış ve bu hedefleri yerine getirmek için kullanılan dil, araç, taktik ve yöntemlere işaret etmiştir. Temelde de stres, korku, endişe, kaygı, şüphe, panik, telaş ve dehşet duyguları uyandırma özelliklerini sağlayan bir şiddet eylemini ifade etmektedir (Küçükcan, 2010: 36). Kısaca terör, örgütlü ve kuralsız şiddet hareketidir. Terör, baskı yoluyla yaratılan korku ve gerilimi ve bu durumdan ortaya çıkan şiddet eylemini ifade etmektedir (Akalm, 2009: 6-7).

Aslında terör bir insanlık suçudur ve 21. yüzyılın en önemli güvenlik sorunlarından birisi haline gelmiştir. Bu yüzyılın terörünü diğer yüzyılların terörlerinden ayıran bazı faktörler vardır. Örneğin, son teknoloji ile birlikte tahrip gücü yüksek silahlara sahip olması geçmiş yüzyıllara göre çok daha donanımlı olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca bazı ülkelerin desteğini de kolaylıkla alabilmektedir (Çakmak, 2008: 13). Genel çerçeveye bakıldığında terörün iyisi, kötüsü veya bizim için doğrusu, yanlışsı yoktur. İnsan yaşamını tehdit etmesi ve toplu ölümlere sebebiyet vermesi nedeniyle terörün her türlü bahsedildiği gibi bir insanlık suçudur.

1.1.2. Terörün Amacı ve Unsurları

Terör, sivil halka şiddet ve zor kullanarak onları korkutmayı ve panik ortamı yaratmayı amaçlamıştır. Ayrıca toplumu yapılan eylemlere ses çıkarmayan, saygı gösteren, kurallara harfiyen uyan, sindirilmiş hale dönüştürmeyi de hedeflemiştir. Böylece terörist gruplar devleti ele geçirdiklerinde toplumun cevap vermesini engellemektedirler. Özellikle kültür, dil, din, aile ve davranış şekli gibi toplumun yapısını oluşturan konularda, bir kaos yaratarak var olan düzeni yıkmak ve yerine kendi kurallarını koymak için çaba harcarlar (Özer, 2018: 23).

Ayrıca, örgütün medya ve silahlı eylemler ile propagandasını yapma, bunun sonucunda devletin gücünü sarsma, devletin silahlı güçlerini şiddete teşvik ederek kargaşa hali oluşturma, yoğun eylemler sonucunda sistemi ve onun temsilcisi olan güçleri yıldırma ve sindirme, farklı etnik gruptaki çoğunluğu demoralize ederek gerginlik ve bir stres ortamı oluşturma olarak ifade edilebilir (Okyar, 2014: 190).

Yukarıdaki tanımlarda da bahsedildiği üzere aslında terörün amacı siyasi amaçlara ulaşmak için korku, kaygı, endişe, baskı ortamı yaratarak insanları yıldırarak hedeflerine ulaşmaktır.

Terörün üç unsuru bulunmaktadır. Bunlar; ideolojik unsur, örgüt unsuru ve şiddet unsurudur.

İdeolojik unsur, terörün öncelikle bir ideolojik alt yapıya sahip olması gerekmektedir. İdeolojik unsur, örgütün siyasi hareket noktasını oluşturmaktadır. Örgüt, benimsediği ideoloji doğrultusunda yürümekte ve hedeflerini bu doğrultuda şekillendirmektedir. Terör örgütlerinin “siyasi eğitim” adını verdikleri faaliyetlerin amacı, örgütün dayandığı temel ideolojiyi örgüt mensuplarına öğretmek ayrıca uygulamaya geçirmelerini sağlamak ve onları örgütün hedefleri doğrultusunda “bilinçlendirmektir” (Gençtürk, 2012: 3).

Örgüt unsuru, bir teşkilatlanma ve illegal faaliyetler esastır. Aslında tam anlamıyla bir örgüte bağlı kişiler tarafından sistemli ve stratejik bir şekilde eylem gerçekleştirilmelidir. Yani bireylerin belli bir ideoloji doğrultusunda bir arada bulunması olarak tanımlanabilmektedir. Bu bir arada bulunma amaca göre faydalı örgüt olabilirken yine amaca göre zararlı bir örgüt de olabilir (Kohistani, 2014: 13).

Şiddet unsuru, terörün en önemli unsuru olarak karşımıza çıkar. Cebir ve şiddet kullanarak baskı, stres, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle gerçekleştirilmelidir (Okumuş, 2017: 11). Aslında ifade edilmek istenen; tarih boyunca mevcut siyasal konjonktür ve rejimden memnun olmayan bir kesimin politik amaçlarını gerçekleştirmek ya da hak arama mücadelesi olarak kullandıkları yöntemidir. Siyasal örgütlenmeleri ya da ideoloji odaklı sivil toplum hareketlerini radikal dini ritüelleri illegal örgütlenmelerden, terörizmden ayıran en dikkat çeken faktör şiddet unsurudur (Esen, 2011: 23).

Terör örgütleri şiddeti, ideolojileri doğrultusunda ulaşmak istedikleri hedefte önemli bir araç olarak görmekte ve bu doğrultuda “silahlı propaganda” adı da verilen özellikle masumları tehdit eden eylemlerini, var olan düzeni değiştirmek ve kendi düzenlerini oluşturacak bir yöntem olarak benimsemektedirler (Gençtürk, 2012: 5).

1.1.3. Uluslararası Sistemde Terör Kavramının Değişkenliği ve Refleksleri

Terör artık ulusal bir değişken olmaktan çıkarak dünyanın her yanında sınır aşan bir şiddet dalgasını Avrupa’dan Orta Doğu’ya ya da Afganistan’dan Endonezya’ya sürükleyen bir mücadele çatışmasına neden olmuştur. Yani terör saldırıları Rusya’da, İspanya’da, İngiltere’de, Türkiye’de, Lübnan’da, Ürdün’de veya Filistin’de etnik dini kimlik ayrımı olmadan, kitlesel ölçekteki mağdurları dünyanın her yerinde görülebilecek bir gündeme taşımıştır (Caşın, 2008: 79).

Örneğin 11 Eylül terör saldırısının boyutları incelendiğinde, bunun en büyük terör faaliyeti olarak anılması gerektiği fakat Amerika’nın siyasi yüzünün ve dış politikasının aynı kalmayacağı öne sürülmüştür. Bu saldırının yarattığı tehdit, terör uzmanlarının kurguladığından daha tehlikeli ve örgütlü bir saldırı planından kaynaklanmıştır. Başka bir örnekte ise, 31 Ekim 2005 tarihinde; Paris’in semtlerindeki ayaklanma hareketi kısa sürede yirmi şehre birden sıçramış, binlerce araç yakılmış ve yüzlerce işyeri kundaklanmıştır. Yani aslında terörün “zaman-mekân-toplum” farkı gözetmeksizin farklı coğrafyalarda şiddet eylemlerini bir kalıp içerisinde sürdürdüğü ortaya konulmuştur. Aslında siyasal tarih içinden ilk çağlardan bu zamana kadar faaliyet gösteren terörün tarihsel arka planında modern bir fenomen olarak gelecekte de sürekliliğini devam ettireceğinin sinyalleri kendiliğinden ortaya konulmuştur (Caşın, 2008: 81-83).

1.2. TERÖRİZM KAVRAMI

1.2.1. Terörizmin Tanımı ve Terörizme Kuramsal Yaklaşımlar

Terörizm tarihi çok eski bir geçmişe dayanmaktadır. Terörizmin tarihi M. Ö. 73-76 yıllarına kadar dayandığı görülmektedir (Karaman, 2019: 54). Bu doğrultuda bilimsel olarak terörizm tanımı ilk kez 1930 yılında Brüksel Ceza Hukukunu Birleştirme Konferansı'nda "Müşterek tehlike yaratabilecek nitelikte herhangi bir aracın kasten kullanılması" olarak yapılmıştır (Örgün, 2001: 64).

Terörizm teriminin tarihteki rastlantısına bakacak olursak, Fransız Devrimi'nin özellikle 1793-1794 yıllarına denk gelen ve "Terör" dönemi olarak anılan Jakoben Cumhuriyet dönemi, devrimin daha evrensel düzeyde tanınan bir dönemecini oluşturur. Fransız Devrimi'nin özgüllüğü, liberal orta sınıfın bir kısmının, burjuva devrimini zıt bir devrimin eşğine getirecek kadar devrimciliği ilerletmesi ve radikalleşmesidir. Bu kesimin adı, daha sonra adları "radikal devrimcilik" ile özdeşleşecek olan Jakobenlerdir. Özgürlük ve demokrasi kavramlarıyla adından söz ettirmişlerdir. 1789 yılında Bastille'in halk tarafından ele geçirilmesinden 1794'te Jakobenlerin Thermidor darbesiyle iktidardan düşürülüp giyotine gönderilmelerine değin geçen beş yıllık süreç, belki de tarihin en çok merak edilen ve hakkında birçok şey yazılan dönemini oluşturmaktadır. Robespierre, Danton, Saint-Just, kamu esenliği komitesi, devrimci yargılamalar ve giyotin devrimin en dikkat çeken simgeleri olarak gösterilmektedir. Bu yıllar Fransa'da terör dönemi olarak ifade edilmiştir (Demirli, 2018: 59-60).

Fransızca'dan geçen Türkçe'ye geçen ve terör kökünden türetilen terörizm kavramı TDK'da, "siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka veya bireylere karşı şiddet ve zor kullanmaya başvurma" olarak tanımlanan bir sözcüktür (TDK Türkçedeki Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, 2016).

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı tanıma göre "terörizm, yerel gruplar veya gizli ajanlar tarafından muharip olmayan hedeflere karşı yapılan önceden tasarlanmış, siyasi olarak motive edilen şiddet" anlamına gelmektedir (Kartal, 2014: 46).

Birleşmiş Milletlerin yaptığı terörizm tanımına göre: "*Sivilleri ya da savaşı olmayanları öldürme ya da fiziksel şiddet uygulama niyeti olan, doğası ya da içeriği itibariyle insanlara gözdağı vermek, hükümetleri ya da uluslararası kuruluşların bir uygulamasını ya da bir uygulamadan kaçınmasını zorla engellemek terörizmdir.*" ifadelerine yer verilmiştir (Biçer, 2019: 111).

Fransız Terörle Mücadele Kanununa göre ise terörizm, “Baskı veya şiddet yoluyla mevcut kamu düzeninin ciddi olarak bozulması maksadıyla bireysel veya toplu olarak bulunan herhangi bir faaliyettir” (Alkan, 2002: 13).

Terörizm kavramının ansiklopedik anlamı, Britannica Ansiklopedisi tarafından “toplumun genelinde korku ve endişe iklimi yaratmak ve bu sayede amaçlanan siyasi hedefleri gerçekleştirmek üzere sistematik şiddet kullanımı” olarak tanımlanmıştır (Britannica Ansiklopedisi, 2004).

En kapsamlı terörizm tanımlarından birisi ise, İslam Konferansı Örgütü tarafından ifade edilmiştir. Buna göre (İşeri, 2008: 8-9):

“Terörizm direk durumuna bakılmaksızın halkı tedirgin etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya halkın yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etmektedir. Ayrıca bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme gibi eylemlerde bulunmadır.”

Aslında terörizm denildiğinde akla terör hareketinin sürekli ve sistemli bir biçimde uygulanması gelmektedir. Şiddet ise terör ve terörist faaliyetlerin en belirgin ve öne çıkan unsuru olmaktadır (Baharçipek, 2000: 12).

Michael Gunter⁷ terörizmi, “genellikle faillerinin davalarını normal yollardan sunabilecek politik ve askeri güce erişmeyi başaramamalarından kaynaklanan bir olgu olarak sunulması” (Gunter, 1984: 107) şeklinde ifade etmiştir.

Son olarak siyasal terörizmden bahsedecek olursak Paul Wilkinson⁸ şu şekilde tanımlamaktadır (Wilkinson, 2002: 176):

“Bireylere, gruplara, toplumlara ya da devletlere, teröristlerin siyasal taleplerini yerine getirmek üzere cinayet ve yok etme tehdididir.” Siyasal terörizm bir azınlık etkinliğidir fakat terörist saldırılar nedeniyle yakalanmış ya da mahrum edilmiş kişilerin mutlak ya da göreceli kavramlardan yoksun olduğu görülmüştür

Terörizmin kendine has bir fikri veya düşüncesi yoktur. Terörizm başka düşüncelerden beslenen, o düşüncelerin gölgesi altına giren ve bundan dolayı düşmanı

⁷ Ortadoğu Dergisi, Amerikan Uluslararası Hukuk Dergisi ve Dünya İşleri gibi bilimsel dergi ve kitaplarda 75'ten fazla makale yazmıştır. Tennessee Teknoloji Üniversitesi'nde akademisyendir.

⁸ Uluslararası İlişkiler Emeritus Profesörü ve St Andrews Üniversitesi Terörizm ve Siyasi Şiddet Araştırmaları Merkezi (CSTPV) Direktörü idi. İngiltere'nin terörizm konusunda önde gelen akademik uzmanı" olarak adlandırılan sanatçı, Birleşik Krallık hükümetinin danışmanı ve önemli bir terör uzmanıdır.

olduğu halk ve halkın düzeni karşısında kendisini meşrulaştırmaya çalışan, siyasal iktidara sahip olmayı hedefleyen acımasız faaliyetlerde bulunan bir şiddet hareketidir. Yani terörizm, bir nevi kuzu postuna bürünmüş bir kurt olarak ifade edilebilir (Hafizoğulları, 2000: 41).

Bütün bu ifadelerden yola çıkarak Terörizmi kısaca tanımlayacak olursak: Bir tarafın başka bir tarafa ceza çektirmesinin söz konusu olduğu bir ortamda onun canına kasteden gayri meşru müdahale ya da normal düzeyi aşan cezalandırmadır. Ayrıca siyasi hedeflere ulaşmak için masum, savaştı olmayan sivil halka; şiddet, kuvvet, tehdit veya zorbaca yöntemler uygulamaktır.

1.2.2. Terörizmin Özellikleri

Terörizmin özellikleri yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, dünyada faaliyet yürüten terör örgütleri ve onların yaptığı eylem şekilleri çerçevesinde aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Terörizm bir ideoloji, bir doktrin, hatta sistematik bir fikir değil aksine bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Terörizmin en önemli stratejisi üzerinde baskı oluşturduğu halka gelecekte zafer vaat etmektir. Uluslararası siyasetin bir parçasıdır, dolayısıyla dış destek olmadan yaşatılamaz. Propaganda ile doğar, gelişir ve propaganda ile yaşar. Yani gücünü yaptığı propagandalardan alır. Devlet otoritesine yeni alternatifler getiren örgütlü bir harekettir. Finansal destek terörün vazgeçilmez bir unsurudur. Bu nedenle; soygun ile silâh ve uyuşturucu kaçakçılığı yapar (<http://www.elazig.pol.tr/terror-ve-terorizm>, 2019). Devlet otoritesini reddetmesi ve yerine kendi kurallarını ve otoritesini yerleştireceği bir sistemi savunmaktadır. Yani, terörizm tüm savaş kurallarını ve teamülleri reddeder, dolayısıyla kuralsızdır. Terör örgütlü bir harekettir aniden kendi kendine gelişmez. Kurbanlarının çoğu masumdur. Yöntemleri vahşice ve acımasızdır. Terörizmde, bireysellik değil kolektif örgüt kimliği vardır ve örgüte katılanların tümü, tıpkı bir dinin mensupları gibi liderden gelen buyrukları sorgulamadan mutlak bir disiplin ve itaat içinde yerine getirmek durumundadırlar (Sümercan, 2010: 10-11). Siyasi hedefler ve güdüler içermektedir. Terörizmde şiddet asıl olarak hedef bir kitle üzerinde korku yaratmak amacıyla düzenlenmektedir. Şiddet, kolaylıkla tanımlanabilecek, kitleler tarafından iyi bilinen örgütler tarafından gerçekleştirilmektedir. Şiddet eylemi, siyasi bir amaç için veya kişilere olabileceği gibi aynı anda ikisine de yönelik olabilir. Eylem, özellikle ihtiyaç

duyulan siyasal bir gücü veya daha iyi bir konuma ulaşmak amacı ile düzenlenir (Yıldız, 2010: 5-6).

Son olarak terörizm genellikle bir amaç değil hedefe giden yolda bir araçtır. Nerede, ne zaman, ne şekilde ve kurbanın kim olacağını bilinmediği terör eylemleri toplumda güvensizlik duygusu yaratmaktadır. Zaten amaçlanan da budur. Uluslararası siyasette yeni enstrümanlardan biridir (Kazan, 2015: 64).

1.2.3. Terörizmin Amacı

Terörizmin aslında ortak bir tanımının olmadığı gibi ortak bir amacının da olmadığını söyleyebiliriz. Ama kısaca ortaya koydukları eylemler aracılığıyla, ulusal ve uluslararası düzeyde dikkat çekmek, ülkelerin siyasi ve ekonomik açıdan zayıflaması için kargaşa çıkarmak, devlete olan güven duygusunun sarsılması suretiyle hitap ettiği kitleyi kışkırtarak karşı taraf olmasını sağlamak, tabanını sıkılaştırmak ve son olarak toplumun direncini kırmak maksadıyla baş eğdirmek şeklinde ifade edilmektedir (Evlek, 2015: 6).

Terörizmin bir amacı da, bir kazanım elde etmek maksadıyla hedef alınan toplumda belirli uygun ortamların oluşturmak ve buna aracılık etmektir. Dikkate alınan ülkede ki ortam müsait duruma geldiğinde ise diğer devletlerin baskılarına boyun eğmek ve istenilen tavizleri vermek durumunda kalacaktır (Günççek, 2015: 11).

Bir diğer amacı ise yerleşik düzenin mevcut siyasi yapısına zarar vermektir. Bunu da yarattığı karışıklık sayesinde ortaya çıkarır. Kitlelere yönelik belli amaçlar gözetmeksizin yapılan faaliyetler karşısında, halkın kendi canını düşünmesi ve böylece gelişmelere karşı bir tepki veremezler. Bunun sonucunda da devlet ve toplum arasında güvensizlik ve şüphe oluşur (Helvacıköylü, 2007).

1.2.4. Uluslararası Sistem Açısından Terörizmin Türleri, Özellikleri ve Yöntemleri

1.2.4.1. Devlet Terörü

Amaçları, fikirleri ve odak noktaları birbirlerinden farklı olmakla beraber, devlet terörü iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunların ilki devletin kendi vatandaşlarına karşı uyguladığı “devlet terörü”, ikincisi ise bir dış politika aracı olarak devletin terörizmi desteklediği “devlet destekli terörizm” dir (Işıtan, 2008: 15).

Devlet kuralsız, yasal olmayan şiddet uyguluyorsa yapılan terördür. Devlet teröründe terörde var olan çoğu özellik bulunmaz. Örneğin güvenlik güçlerine verilen silahların yasalarda belirtilen durumlarda görevli kendini korumak adına kullanabilmektedir (İlhan, 1998: 13). Devlet terörü, nüfusu altındaki halka karşı uyguladığı yıldırma, sindirme ve şiddet eylemleridir. Şiddet kullanımı direk devletin kendi nüfusuna karşı kullanılmakta, siyasi muhaliflere veya etnik bir gruba yönelikte olmaktadır. Ayrıca devlet terörü bu eylemleriyle insan haklarını ihlal eden bir sistem oluşturur (Şimşek, 2016: 324). Bunun nedeni, muhalifleri veya etnik gurupları kontrol altına almak ve muhaliflere rağmen siyasal rejimi devam ettirmek ve hakimiyetini sürdürmektir (Doğan, 2019: 20).

Özellikle kendi sınırları içerisinde, yönetilenlere karşı şiddet uygulamaları, politik kaygılar ve güç dengesini elinde tutma mücadelesinden kaynaklanmaktadır. Bilinen en önemli örneği ise Nazi Almanya'sının Yahudilere yapmış olduğu soykırımdır. Ancak, bütün bu açıklamalara rağmen devlet terörü kavramı, bazı yazarlarca uluslararası alanda tartışmalı ve üzerinde anlaşma sağlanamayan bir konu olarak görülmektedir (Dilmaç, 2011: 24).

Devlet destekli terörizmde ise; hükümet kaynakları şiddet eylemlerini kendi askeri birlikleri ile değil, destekledikleri farklı gruplar üzerinden stratejik ve politik bir şekilde uygulamaya çalışırlar (Şimşek, 2016: 324). Aslında burada önemli olan terörist guruplara hükümetlerin ne şekilde bir destek verdikleri ve bu destekledikleri gurupların herhangi biri üzerinde gerçekte ne kadar kontrol sahibi oldukları ve böyle bir kontrolü ne şekilde kullanarak eyleme dönüştürdüğü önemli bir noktadır (Caşın, 2008: 569).

1.2.4.2. Devlete Karşı Terör

Bu terörizm tiplemesi; terör ve terörizmin tarihsel yönleri ele alındığı zaman görüleceği gibi genel anlamda isyancı kişiler ve örgütlerin devlete karşı uyguladıkları başkaldırı ve isyan şeklinde ortaya çıkmıştır (Naimi, 2018: 63). Yani eylemlere halkın büyük bir kısmının katılımını ve onların desteğini almayı, toplum içindeki haksızlık ve adaletsizliklere karşı dikkatin yoğunlaşmasını amaçlamışlardır (Acar, 2012: 122).

Aslında devlete karşı terör de kendi içinde birkaç gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi; mevcut var olan düzeni yıkıp, yeni bir siyasi toplumsal düzen kurmak “devrimci

terör” olarak ya da belirli bölgeyi devletin egemenliğinden kurtarmak, ayrı bir devlet kurmak “ayrılıkçı-etnik terör” olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda devrimci terörde ya gerçekten kötü olduğundan ya da ideolojik hükümlere bakılarak mevcut, var olan ekonomik düzenin yıkılması hedeflenmektedir (Yahşi, 2015: 20). İkincisi ise; ayrılıkçı terördür. Ayrılıkçı terörde amaç belirli bir bölgeyi bağlı olduğu ülkeden kopararak ona ayrı bir bağımsızlık vermektir. Düşünce anarşisi bir siyasal eylem şeklinde meydana gelirken, bir egemenliği zorla yıkmak, bağımsızlık kazanmaya çalışmak, ya da yeni bir düzeni benimsetme çabaları devlete karşı terörü olağan kılar. Bu şekilde devletlerin alışılmış düzenin dışında siyasal eylemleri kabul etmesiyle devlete karşı terörün meşrulaşma sürecine girmesi daha da hızlanmıştır (Yahşi, 2015: 21).

1.2.4.3. Ulusal Terörizm

Ulusal terörizmi, aynı ülke toprakları içerisinde yapılan terör eylemleri olarak ifade edilmektedir. Örgütler tarafından devlete karşı girişilen şiddet eylemleri, devletin halka karşı uyguladığı devlet terörü, ulusal terörizmin ilgi alanına girmektedir (Kazan, 2015: 45). Daha somut tanımlayacak olursak; ulusal terörizm, devletlerin kendi ülke sınırları içerisinde meydana gelen, dış kaynaklı hiçbir terör örgütü ile bağlantısı olmadan gerçekleştirilen ve başka bir devletin yararını veya zararını hedef almayan eylemler bütünüdür. Yalnızca o ülkedeki bazı hedeflere yönelen ve söz konusu ülkenin vatandaşları tarafından gerçekleştirilen, dolayısıyla o devletin yargı yetkisi içinde yer alan cezai nitelikte terör eylemleri olarak da ifade edilebilir. Bu tür terörizmi önlemek ve suçluları cezalandırmak her devletin kendi görevidir. Devletler sonuç olarak, bu mücadeleyi evrensel hukuk şartlarına bağlı kalarak her türlü aracı kullanarak gerçekleştirebilmektedirler (Kara, 2016: 91-92).

1.2.4.4. Uluslararası Terörizm

Bu terörizm türü ise, terörist faaliyetlerin birden fazla ülkede yürütülmesi anlamına gelmektedir. Yani örgütlerin faaliyetlerini ve varlıklarını sürdürebilmesi için uzmanlık gerektiren konularda eğitim, finans ve silahlı eğitim gibi faaliyetlerde bulunabilmesi çoğunlukla başka ülkelerden ve farklı yapıdaki gruplardan alacağı yardımlara bağlı olduğundan tüm bu özellikler, terörün uluslararası bir nitelik kazanmasını sağlar (Özdemir, 2009: 6).

Uluslararası terörizm ifadesi kullanıldığında akla gelen sadece tek bir terör faaliyetinin içten dışa taşması değildir. Birden fazla ülkenin hedef alındığı veya birden fazla ülkede eş zamanlı gerçekleştirilen birbirine yakın eylemler de uluslararası terörizmi açıklamaktadır. Ayrıca uluslararası terörizm uluslararası ilişkileri de etkisi altına alır. Uluslararası diplomasiyi ve savaş kurallarını hiç olmamış kabul eder. Burada uluslararası hukuk devreye girmektedir; önemli olan ortak bir siyaset, strateji ve savunmadır (Bayram, 2016: 76).

Terörizmin uluslararası boyutunun hemen her dönemde değişik değişik şekillerde kendisini göstermesi ile birlikte zamanın gerektirdiği koşullara ve teknoloji, siyasal sistemlerin dengelerinin farklılık göstermesine göre de belli bir değişime uğradığı gözlemlenmiştir (Deveci, 2011: 49).

Son olarak uluslararası terörizm hareketlerini, doğrudan devlet destekli gruplar ile uluslararası grup ve örgütlerce uygulanan bağımsız terör hareketleri olarak iki kategoride inceleyebiliriz; bunlara en iyi örnekler 11 Eylül 2001 ABD saldırıları ve PKK terörüdür (Özdemir, 2009: 6).

1.2.5. Terörizmin Finans Kaynakları

Terör örgütlerinin varlıklarını sürdürebilmeleri için barınma, beslenme, giyim, tedavi, ulaşım ve haberleşme, yayın ve propaganda, silah ve mühimmat gibi gerekli şeylerin teminini sağlama zorunluluğu bulunmaktadır. Bu gibi ihtiyaçların giderilmesi için sağlanan kaynaklar/fonların tamamı, terörizmin finansmanını oluşturmaktadır (Bayram, 2016: 60).

Terörizmin finansmanı üç grupta toplanır: (1) Fon sağlama veya toplama (2) Yasadışı nitelikteki fonların aklanması ve (3) Fonların terör örgütüne veya doğrudan teröristlere ulaştırılması (Aydın, 2019: 62). Dış yardımlar, aidat ve bağışlar, sosyal etkinlikler de yasal faaliyetlerden elde edilen gelir kaynaklarıdır (Karaman, 2019: 108).

Soğuk Savaş döneminde, kendilerinin de dolaylı olarak terörizme başvurması neticesinde, terörizmin en önemli finans kaynağını devletler oluşturmuştur. Bu bağlamda dış yardım özellikle bu dönemde yaygın bir gelir kaynağı olmuştur (Bayram, 2016: 60).

Terörizmin illegal yöntemlerle elde ettiği finansal gelirlere baktığımızda: Silah kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, uyuşturucu madde, sigara, ilaç vb. malların kaçakçılığı,

alkollü içecek kaçakçılığı, gasp, hırsızlık, soygun, yağmalama, fidye amaçlı adam kaçırmaya, rehin alma, haraç toplama, kredi kartı dolandırıcılığı, bilişim suçlarından elde edilen gelirler. Bunlar yasadışı olup örgütlerin finansal kaynaklarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır (Karaman, 2019: 108).

1.3. TERÖR VE TERÖRİZM ARASINDAKİ FARKLAR

Terör ile terörizm ayrı kavramlardır. Terör bir eylem biçimi terörizm ise bir strateji anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır (Torun, 2003:158). Terör ve terörizm arasındaki farklılığa bakıldığında; terör kısaca silahlı eylemler ile kendini ve davasını duyurma, terörizm ise; bu eylemleri savunan, stratejilerini anlatan, aktaran ve bunları benimsetmek için çaba harcayan bir düşünce akımıdır (Bal, 2006: 8).

Yani tam olarak terör, büyük çaplı korku veren ve bireylerde bıkkınlık yaratan eylem durumunu oluştururken terörizm ise, siyasal amaçlar için mevcut durumu yasadışı yollardan değiştirmek için sistemli, örgütlü ve sürekli terör faaliyetlerini kullanmayı bir yöntem olarak kabul etmiştir (Çağlar, 1997: 118).

Teröristler yeraltına girerler, gizlilik içinde çalışır, eylemlerini yaparlar ve sonuçta bu eylemlerinin amaçları doğrultusunda propagandaya yönelirler. Terörizm ise bu aşamadan sonra devreye girer. Dolayısıyla terörün stratejik eylem, terörizmin ise stratejik söylem olduğunu belirtmek gerekir. Terörizm aynı zamanda siyasal bir amaç içermektedir (Kazan, 2012: 111). Ayrıca terör, varmak istenilen noktada gerekli olan bir araç, oluşum ve stratejidir. Terörizm ise, toplumları ani olarak dehşete düşüren terör eylemlerinin önceden planlanarak düzenli olarak uygulanmasından doğan eylemlerin bütünü anlatan bir kavramdır (Akalin, 2009:7).

Son olarak, terör sosyal bir olgudur. Terörizm ise politik amaçlı bir olgudur. Kontrolsüz kitleler tarafından yaratılan aşırı şiddet ve katliamlar “Terör”, terörün siyasal ve ideolojik maksatlarla iradi olarak kullanımına “Terörizm” denir (Uyarer, 2017: 8).

1.4. TERÖR ÖRGÜTLERİ VE GELİŞİMİ

Örgüt kavramı aslında ortak bir amaç ve hedef için iki veya daha fazla kişinin bir araya gelmesidir. Terör örgütü de kısaca halka ya da hükümete şiddet ve baskı uygulayan organize çeşitli gruplar olarak tanımlanabilir. Terör örgütlerinin amaçları, stratejileri,

hedef alınan devletin terör ile mücadele yöntemleri, örgüte verilen dış desteğin gücü gibi faktörler terör örgütlerinin oluşum süreçlerinde önemli bir etkidir (Erdem, 2018: 46).

Terör örgütleri açısından büyük bir önem arz eden hatta kendilerine kılavuzluk eden en önemli unsur ise “ideoloji ”dir. Çünkü ideolojisiz herhangi bir örgütsel faaliyet terörden ziyade organize suç olarak ifade edilmektedir (Çağlar, 1997: 122-123).

Bir örgütün ideolojisi, o örgütün adeta kimliğini ifade etmektedir. Örgütlenmenin oluşturulmasında, militanların toplanmasında, sempatizanlar oluşturulmasında, bağlılığın ve eylemlerin gerçekleştirilmesinde en önemli unsur, faktör ideolojisidir. Her bir terör örgütünün asıl amacı kendi ideolojisine uygun bir siyasi düzen oluşturmaktır. Terör örgütleri, kendi fikirlerine göre etnik, dini ya da sol ideolojileri referans alarak terör eylemlerini meydana getirmektedirler (Duyan, 2018: 11-12).

Terör örgütlerinin hiyerarşik yapısı bir piramit gibidir. En uç kısmı lider kadro, bir aşağısını aktif (militan kadro), onun altında aktif destekleyiciler (sempatizanlar) ve en altı ise pasif destekleyiciler oluşturmaktadır. Lider kadrosu, genelde terör örgütünün eylem planlarının hazırlayıcılarıdır. Militan kadro, örgütün eylem ve uygulamalarını gerçekleştiren kadrodur. Bu kadroya alınabilmek için örgüt bazı testler uygulamaktadır. Bir alttaki grup olan aktif destekleyiciler (sempatizanlar) ise daha çok militan kadroya barınma yerlerinin temin edilmesinin yanında, istihbarat akışını, örgüt içi iletişimin sağlanması gibi konularda yardım ederler. Pasif destekleyiciler ise, örgütün eylemlerini benimseyen ve örgüt için potansiyel sempatizan olan kesimdir (Çağlar, 1997: 125-127).

Terör örgütleri, birçok propaganda aracı arasında en sık olarak ait oldukları halklarının hakkının gaspa uğradığını savunarak ve mevcut düzenin alternatifi olduklarını öne sürerek propagandalarını oluşturmaktadırlar (Öztürk ve Çelik, 2009: 92).

Terör örgütlerinin gençleri kazanmak için yaptıklarına bakacak olursak, bu eylemleri ve terörist grupları oluşturan kişilerin genel mantık yapılarını, yaşadıkları çevreyi, ailelerini, ortak yönlerini, psikolojik yapılarında belirli bir aşırılık olup olmadığını ve onları bu eylemlere iten faktörler olarak baktığımızda sosyal ve psikolojik yöntemlerle karşılaşırız (Güngör, 2010: 44).

Sosyal yöntemde; kişi üzerinde arkadaş grupları ve yaşlıların etkisi, insanın sosyal ve psikolojik gelişim dönemlerine göre değişiklik göstermektedir (Güngör, 2010: 44). Gençler ebeveynlerinden çekindikleri için arkadaş grubuna daha çok yönelirler. Aileden

gizli saklı işler yaparlar. Yanlış arkadaş grupları sigara, alkol, kumar ve hatta uyuşturucu kullanımı gibi kötü alışkanlıklara sürükleyebilir (Tuncay, 2000: 244).

Psikolojik yöntemde ise, fakir insanların zengin kimselerle aynı ortamda yaşaması, kimlik, asimilasyon, toplumsal gelişme, medya, şehirleşme farkı gibi sosyo-kültürel gerçekler ön plandadır. Ayrıca baskı ve insanî nitelikli özgürlüklerin ciddi anlamda kısıtlanması ve eğitimle bağlantılı şartlar özellikle karşımıza çıkmaktadır (Biçer, 2018: 132). Ayrıca bir insanın algılama dünyasını psikolojik süreçler vasıtasıyla eline geçiren terör örgütleri o insanı robot haline getirip her şeyi çok rahatlıkla yaptırabilmektedirler. Terör örgütlerinin, bir gencin psikolojik yönden beynini yıkayarak ideolojileri çerçevesinde şartlandırmalarının en önemli nedeni “kesin inanç” adamı haline getirmektir. Böylece işleteceği cinayetlerin meşruiyet dayanağını o kişinin iç dünyasına yerleştirip bundan sonra, işlediği cinayetlerden dolayı vicdani herhangi bir sıkıntı çekmemektedir (Güngör, 2010: 50-51).

Terör örgütlerinin gençlerin ergenlik psikolojisinin bütün özelliklerinden faydalandıkları da söylenebilir. Günümüzde daha çok bilgili ve üst düzey kişilerin katıldığı, sol terör örgütlerinde eğitim düzeyinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan terör örgütlerinin lider kadrosunun tamamının okumuş insanlardan olduğu da ayrı bir gerçektir. Amaçları gençlik olduğundan, gençlik psikolojisinin önemli yapı taşı olan oluşturan tüm materyalleri kullandıkları açıkça görülmektedir. Nitekim tüm terör örgütlerinin gençlik oluşumları ve bu oluşuma seslenen yayınları mevcuttur. Bu dokümanlar iyi ve dikkat çeken bir söylemle hedeflenen kişilere uygulanmaktadır (Öztürk, 2009: 92).

Örgütler, üyelerini ve onları destekleyenleri ikna etmek adına toplumun bozuk olduğu ve düzelemeyeceği, baskı unsuru olarak şiddete başvuran devlete karşı aynı şekilde baskı uygulanması gerektiği, bu baskı ve şiddetle yok olan devletten sonraki yeni sistemde adaletin ve düzenin olacağı, terörizmin yenilik ve refah getireceği fikrini ortaya koymaktadır. Örgüt içerisinde bir birlik ve grup hareketi yaratarak üyelerini grubun ayrılmaz bir parçası haline getirir. Daha sonra kazanılacak üyelerde yapılan bir takım eylemler sonucunda içselleştirilir. Sonrasında ise, örgütün amaçları dışında hiçbir şey düşünmemeleri ve tamamen eyleme odaklanmaları sağlanır (Caşın, 2008: 361).

Aslında bütün terör örgütlerinin tarihsel süreç içerisinde çok büyük dönüşüm içerisinde olmasına, kendilerini sürekli olarak geliştirmelerine ve birbirlerinden farklı stratejiler izlemelerine rağmen tek ortak noktaları, hedefe ulaşmak için şiddet, baskı ve korkuya başvurmalarıdır (Yıldızhan, 2014: 18). Terörist grupların hedeflerine ulaşmada yaptıkları işbirliği de ciddi önem taşımaktadır. Bu işbirliğinin düzenli ve sistematik şekilde yürütülebilmesi bunun sonucunda başarılı sonuçlar alabilmeleri için, belli bir örgütlenme içine girmişlerdir. Özellikle hücre yapılanmalarından oluşan bu örgütler, üç ana bölüme ayrılmaktadırlar: Askeri, siyasi faaliyet ve eylem gösteren gruplar, bu grupların her türlü ihtiyaçları ve örgüte para, silah gibi lojistik destek sağlamakla görevli gruplar ve yönetici kadrolar her örgütün yapısında bulunmaktadır (Karadeniz, 2011: 56).

Örgütler, örgütsel öğrenme sonucunda hem örgütün yapısında değişikliğe gitmekte hem de kuruluş amaçları doğrultusunda stratejilerini, taktiklerini, hedeflerini ve eylem tarzlarını geliştirebilmektedir. Bu süreçte liderin çok önemli rolü vardır. Liderlikle beraber örgüt kültürü şekillenmekte ve öğrenen örgüt kavramı dikkat çekmektedir (Bayer, 2007).

Örgütsel öğrenme stratejisini belirgin olarak birbirini takip eden aşamalar şeklinde düşünmek mümkün olmasa da dört süreç içerisinde açıklanmaktadır. Bunlar bilginin elde edilmesi/yaratılması, bilginin örgüt genelinde yayılması, bilginin farklı biçimlerde ifade edilmesi ve benimsenmesi ile bilgi birikimini oluşturmaktadır (Demir, 2008: 59).

Ayrıca kent savaşı stratejisi ise terör örgütlerinin günümüzde ağırlık verdikleri bir yöntemdir. Kentleşmenin artması, kentlerin kalabalıklaşması, kırsalın tenhalaşması ve stratejik hedeflerle propaganda olanaklarının daha çok kentlerde toplanması, terör örgütlerini biraz da zorunlu olarak bu yönetime itmiştir. Kalabalıklaşan kentlerin varoş kesimlerinde hücre tipi terörist örgüt yapılanmaları önemli fırsatlar sunmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 239).

Terör örgütlerinin propagandasının yapılmasında iki ayrı medya organından bahsedilebilir: Genel medya ve terör örgütü taraftarı medya. Bunlardan ilki dolaylı olarak, ikincisi ise doğrudan terör örgütünün propagandasını yaparlar. Terörist gruplar eylem, ideoloji ve örgütleri hakkında haberlere yer verilse de medyanın yapmış olduğu yayınları faydalı ve yeterli bulmadıklarından kendi medya/propaganda kanallarını oluştururlar (Turna, 2011: 12).

Yani aslında terör örgütleri, kendilerine göre farklı özellikler taşırlar ve süreç içerisinde bunu geliştirirler. Örgütlerin varlığı ile başlayan ve gelişmesi ile devam edip son bulmasına kadar süren bir döngü vardır. Terör örgütleri, halkların yaşadığı mağduriyetler sonucunda doğarlar, büyüyerek hedeflerine ulaşırlar sonrasında ya devam ederler ya da etkisiz hale gelerek ortadan kalkarlar (Erdem, 2018: 46).

1.4.1. Terör Örgütlerinin Özellikleri

Terör örgütleri genellikle ideolojik ve politik sebepler ile hareket etmektedir. Terör örgütlerinin; tanınmak, halkı tahrip etmek ve onlara problem çıkarmak gibi finansal olmayan amaçları da vardır. Farklılık oluşturan eylemlerinde tam aksi fikir ve davranış durumu içindedirler. Örgütün algılanmasında ve uygulamalarındaki kurallarında, benzerlik ve devamlılık bulunmamaktadır. Terör gruplarının ve medyanın ilgisini çekmek, propaganda yapmak gibi bir arzuları vardır. Ayrıca yaptıkları korkunç saldırıları masum insanlar üzerine yönlendirmektedirler (Gül, 2011: 23-24). Terör örgütleri siyasi yapıyı değiştirmeyi hedefler. Kendi kimliklerini kabul ettirmek ve dış destek sağlamak amacıyla ideolojileri kullanırlar. Bir terör örgütünün liderini ortadan kaldırmak sıkıntılara yol açabilir. Çünkü yeni liderin seçilmesi örgüt içinde karmaşaya neden olur. Ayrıca terörist gruplar sürekli olarak örgüte militan almak zorundadırlar (Arslan, 2009: 68-69). Terör örgütlerinin kendilerine gönüllü katılım hususunda istekli olmalarının en temel nedenlerinden birisi katılan gönüllü kişilerin terör örgütünün işleyişinde emir-komuta sisteminin zarar görmesini engelleyici bir rol oynayabilmesidir. Gönüllü şekilde terör örgütüne katılan teröristler örgüte çok daha kolay uyum sağlayabilmektedir (Çınar, 2019: 516). Terör örgütlerinin en önemli özelliklerinden biri de, genellikle toplum içerisindeki ayrışma ve problemler ile potansiyel çatışma noktalarını amaçlarına uygun olacak şekilde kullanabilmeleridir. Bu sayede toplumdaki çatışma noktalarından kendilerine kitlesel destek sağlamaları mümkün olabilmektedir. Ayrıca örgütler yerine göre etnik, dini veya sosyal problemleri kullanarak amaç ve hedeflerini belirlemektedirler (Yavuz, 2013: 20).

Terör örgütleri, istenilen hedeflere ulaşmak için bir baskı yaratmaktadır. Toplumda ve kişilerde korku, panik ve ümitsizlik duygusu oluşturma çabası, sosyal bütünlüğü bozmakta ve bu yolla toplumsal düzen bozularak istenilen hedeflere ulaşılmaktadır. Birçok yıldırıcı eylem, aslında devlete olan güveni ortadan kaldırmak veya mevcut düzeni bozarak kendi hâkimiyetini bölge üzerinde kurmak içindir

(Kohistani, 2014: 6). Hâkimiyeti kurduktan sonra, bölge halkının geleneklerine ve yaşadıkları hayata bağlılığını bilen örgüt, bu bağı şiddetle çözmüş ve yine şiddet ve baskı ile yeni bağı halk ve örgüt üyeleri ile kendisi arasında oluşturmaya çalışmıştır (Demir, 2008: 83).

Terör örgütleri varlıklarını devam ettirebilmek için her zaman dış desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Silah temini, eğitim ve kamp faaliyetleri, finans kaynakları, meşruiyet zemini arayışları açısından dış desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Uluslararası şartlar ve diplomatik gelişmeler sayesinde terör örgütlerinin bu desteğe ulaşması kolaylaşmaktadır. Teröristlerin aldıkları dış destekler sadece devletler değil sivil toplum kuruluşları gibi devlet dışı aktörler tarafından da gerçekleştirilebilmektedir (Telci, 2018: 35).

Son olarak, terör örgütü üyelerine bakacak olursak, toplumsal düzene faydaları olmayan, yaşadığı ülkeye hiçbir katkısı bulunmayan, pek çok sorun yaşayan, sürekli çaresizlik içinde olan, kötümser ve bulunduğu çevreden uzaklaşıp başka bir hayat isteyen insanlar olduğu görülmektedir (Kartal, 2014: 54). Ayrıca örgüt elemanları, ideolojik çizgideki farklı fikir, düşünce ve inanç sistemlerini referans olarak kullanmakta, bu bağlamda da kendileri açısından varmak istedikleri hedeflerine yasallık kazandırmaya çalışmaktadırlar. Günümüzde dini yapıya bürünmüş terör örgütleri, bir kısım dini bilgileri dinin temel unsurlarından ve bütünlüğünden pay biçerek, parçacı bir yaklaşımla klişeleştirip, sloganlaştırıp kendi davaları açısından bir araç şeklinde sunmaktadırlar (Erdem, 2018: 22). Dinin insanlar tarafından farklı şekillerde idrak edilmesi ve ifade edilmesiyle örgütlerin birbirine karşı kolay bir şekilde açık hedef haline getirilmesine neden olmaktadır. Terör örgütlerinin bazıları eylem planında, bazıları da fikir planında bu bağlamda faaliyetlerine devam etmekte ve eleman kazanmaktadır. Oysa düşünürlerin ve bilim adamlarının ortak kanaati; ittifakla ulaştığı sonuç dinin kesinlikle siyasal şiddet, terör ya da terörizmle örtüşmediği yönündedir (Güngör, 2010: 46).

1.4.2. Terör Örgütlerinin Yapılanma Modelleri

Terör örgütlerinin yapılanmasında en önemli koşul gönüllü katılımdır. İŞİD örgüte gönüllü üyeler kazandırmada başarılı bir terör örgütü olmuştur. Gönüllü şekilde örgüte katılan kişilerin alışma ve adaptasyon süreci daha kısadır. Terör örgütlerinde 4 tip örgütlenme modeli vardır. İlk model yukarıdan aşağıya (top-down) şeklinde olan örgütlenmedir. Yukarıdan aşağıya belirli statüye sahip örgütler örgüte üye kazandırırken

“scout ekibi (terör örgütüne meyilli kişileri tespit eden ekip)” oluşturarak ilerlemektedir. Bu örgütler öncelikle donanımlı usta bir ekip ile kendisine üye arayışına girmektedir. El Kaide buna örnek gösterilebilen bir terör örgütüdür. Aşağıdan yukarıya (bottom-up) örgütlenme sistemi daha kapalı bir anlayışta gönüllülük esas alınarak örgüte üye kazandırılması hedeflenmiştir. Bu sisteme göre tanıdıkları vasıtasıyla sisteme dâhil edilir. Son zamanlarda sıklıkla kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. IŞİD’in üyelerinin bir bölümü de bu örgütlenme sistemiyle gruba katılmıştır. Aşağıdan yukarıya örgütlenme sistemi daha çok bireysel doğrultuda ilerlemektedir. Bir diğer örgütlenme biçimi ise kumul örgütlenmedir. Kumul tipi örgütlenme, örgütsel bir akılcılıktan destek alarak, teröristin kendine olan güvenine bağlı bir örgütlenme biçimidir. Sürekli bir yenilenme içindedir. IŞİD ve El Kaide bu tip örgütlenmeye örnek gösterilebilir. Hiyerarşi tipi örgütlenme de ise örgütlerin yerel dava şuurundan beslendiği de söylenebilir. Hiyerarşi tipi örgütlenme modelinde teröristin kendini geliştirdiği alan ve örgüt içerisindeki rolü bellidir. Buna verilecek en iyi örnek Hizbullah terör örgütüdür (Çınar, 2019: 516-518).

Aslında özetlemek gerekirse terör örgütlerinin yapısal boyutunun 2 temel boyutu vardır. Bunlardan ilki; hiyerarşik yapıya sahip örgütler, hiyerarşik kurallar aracılığıyla örgüt üyelerine ideolojik ve farklı görev yükleri verir. Ağ yapısına sahip örgütler ise birçok denetim merkezinden oluşur. Ağlar kendi kendini düzenleyip birleştirir ve tek başına üye tabanını artırmaya çalışır. Terör örgütleri başlangıçta hiyerarşik örgütlenme modelini seçebilir. Ancak model, örgütün genişlemesiyle ağ tipi örgütlenmeye dönüşebilir. Örgütlerin temel özellikleri, güç ve motivasyon unsurları ve tabanını genişletmesine veya daraltmasına neden olabilir (Çınar, 2019: 518-519).

1.5. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Dünyada ve Türkiye'de terör örgütlerine kaynaklık eden ideolojiler; Marksist-Leninist (Komünist), milliyetçi (etnik) ve dini kaynaklı olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilebilir. Ancak, terör örgütleri farklı ideolojilere sahip olsalar da; mantıkları hemen hemen aynıdır. Mevcut farkların ise genel de, kullanılan tema ve ideolojik söylemden kaynaklandığı anlaşılmaktadır (Havabulut, 2007: 15).

1.5.1. İdeolojik Terör Örgütleri

Ülkemizde Marksist-Leninist ve Maoçu olarak tabir edilen yasadışı örgütler tarafından 1970'lerden itibaren ortaya konulmuştur. THKO (Türkiye Halk Kurtuluş

Ordusu), THKP/C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi), TKP-ML (Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist), THKP/C (acilciler), TKEP-Leninist (Türkiye Komünist Emek Partisi) gibi örgütleri ideolojik terörizmi uygulayan örgütler olarak sıralamak mümkündür (Kocadaş, 2004: 8).

Türkiye'de özellikle 1980'e kadar ülke gündemine ağırlıklı olarak damgasını vuran terör faaliyetlerinin ideolojik kaynağını, Marksizm-Leninizm'den almıştır. Bu ideoloji Türkiye gündemine TKP (Türkiye Komünist Partisi) ile birlikte girmiştir. Türkiye Cumhuriyet'inde terörün tarihi seyrine, 1920'li yıllara TKP'nin kuruluşundan başlamaktadır. 1980 öncesi ideolojik terör dalgası; 1920'lerden başlayarak 1960'lı yılların sonu doğru, öğrenci hareketlerinin doruğa ulaşması sonrasında başlayan şiddet eylemleri ve 1960'lardan 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine kadar gitmektedir (Havabulut, 2007: 46).

1.5.2. Etnik Terör Örgütleri

Etnik terör örgütü, bir ulus devlet içinde bulunan etnik bir topluluğun çeşitli iç ve dış etkiler ve tarihsel olaylar sebebi ile oluşturdukları bir “terör örgütü” vasıtası ile içinde bulunduğu devletten, belirli bir coğrafi bölgeyi kopararak, bu bölgede bağımsız bir devlet kurma isteği ve amacı ile başlattığı terör eylemlerini ifade eder. Dünyanın birçok yerinde bu amaçla faaliyet gösteren terör örgütleri, sahip oldukları etnik tabanın diasporası olması durumunda, ülke içindeki ve dışındaki etki alanlarını genişletir ve yine aynı sebepten dolayı, kendilerine mali destek ve yeni militan bulmakta da fazla zorlanmazlar (Ulaş, 2017: 30).

Etnik terör örgütleri, etnik farklılıkları sebebiyle halk ve hükümet tarafından dışlandıklarını, kötü bir tutuma maruz kaldıklarını ve bundan dolayı kendilerinde bir travma oluştuğunu dile getirerek hitap ettikleri topluluklara bu duygu ve hissiyatı aşılıyarak belirli bir çevreye hitap etmeye çalışırlar. Harcadıkları bu çabalar sonucunda öncülüğünü oluşturdukları hedef kitlelerin geleceklerini kontrol altına almak ve bu kişilerin üzerinde söz sahibi olma amacındadırlar. Etnik terör örgütleri amaçlarına ulaşmak için sistemli ve örgütlü şiddete yönelim gösterirler. Ayrıca örgütler, kendilerine finansman ve dışarıdan yardım sağlayabildiği sürece varlığını sürdürebilirler. Örgütler, amaçlarına ulaşırken toplumda korku ve gerilim yaratarak, devletin başındaki yöneticileri de tehdit ederek, sivil vatandaşlara yönelik eylemlere başvurumaktadırlar. Bu

örgütler aslında kendilerini etnik kimliklerine sahip toplulukların tamamını ifade eden, haklarını arayan bir hareket olarak göstermeye çalışırken, etnik kimliğin tamamını temsil etmemektedir (Ulaş, 2017: 33).

Etnik terör örgütleri ülkemizde 1970'lerde ön plana çıkmış ve yakın dönemde kırsal kesime dayalı olarak giderek yoğunluğunu artırmıştır. IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu), ETA (Bask Yurdu ve Özgürlük) etnik ve dini motifli terör örgütü olup, PKK (Kürdistan İşçi Partisi), KUK (Kürdistan Kurtuluşçular Örgütü) ve KAWA örgütleri etnik terör örgütleridir (Kocadaş, 2004: 9).

1.5.3. Dinsel Terör Örgütleri

Aslında dinlerin tamamı özünde barışçıldır. Kitabi dinlerin hepsi öldürmemekten bahsettiği gibi din ve terör kavramlarının yan yana gelmesi uygunsuzdur. Literatürde Batılılar 11 Eylül'den sonra biraz İslamofobik bir yaklaşımla, İslami terör örgütleri ifadesini kullanmıştır. Fakat İslam barışçıl bir din olduğundan bu ifade yerine dinsel terör örgütü ifadesi kullanılacaktır. Aslında “Dini Referans Alan Terör Örgütleri” gibi daha yumuşak bir ifade de kullanılabilir. Ancak literatür bu şekilde geliştiği ve genel kabul gördüğü için “Dinsel Terör Örgütü” kavramını kullanmaktayız. Dinsel terör örgütü kavramı denilince Hıristiyan, Yahudi ve İslam kimliği temelinde faaliyet yürüten terör eylemlerine başvurmuş örgütler anlaşılmaktadır.

Hıristiyan terör örgütlerinde ilk olarak, Radikalizm, fundamentalizm adıyla I.Dünya Savaşı sırasında ABD'de gelişen, aşırı muhafazakâr Protestan kökenli teolojik bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Fundamentalizm aslında, orijinal olarak bir Hıristiyan inancı ve deneyimidir (Salur, 2009: 50).

Hıristiyan terör örgütlerine örnek verecek olursak, ilki ABD'deki Amerikan Milisleri ve Vatansaverler Hareketidir. Hıristiyanlık değerleriyle hareket eden bu örgüt, çeşitli dönemlerde ABD'de terör eylemleri gerçekleştirmiş 1995 yılında gübreden imal edilmiş patlayıcılarla yüzlerce insanın hayatına mal olmuştur.

Hindistan'da faaliyet gösteren ve radikal hıristiyanlardan oluşan amacı ideolojisinde bağımsız ve hıristiyan bir eyalet kurmak olan “Tripura Ulusal Kurtuluş Cephesi/ The National Liberation Front of Tripura (NLFT)” terör örgütü, yine Hindistan'da faaliyet gösteren “Nagaland Ulusal Sosyalist Konseyi/ The National Socialist Council of Nagaland (NSCN)” radikal hıristiyan terör örgütü, Tel Aviv'de

bulunan, fanatik hıristiyanların kurduğu, Arap ve Müslüman karşıtı olan tiger militanları diye adlandırılan “Sedir Muhafızları/ Guardians of the Cedars (GoC)”, Uganda’da faaliyet gösteren “Tanrı’nın Direnişi Ordusu/ Lord’s Resistance Army (LRA)” ve Mynmar’da faaliyet gösteren “Tanrı’nın Ordusu/ God’s Army” birçok dini radikalizmlili Yahudi terör örgütü vardır. Diğer yandan örgütlerin radikal çizgiye ulaşmasında dini otoritenin varlığını, 1940’lı yıllarda İspanya’daki ETA (Bask Yurdu ve Özgürlük) örgütünde görülmüştür (Çelik, 2015: 103).

ABD üslü bir Hristiyan hareketi olan Phineas Rahipleri, aşırılıkçı, dindar bir yer altı örgütüdür. Ayrıca IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu), Meksika’daki EZLN (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) adlı silahlı örgütü; Kolombiya’da faaliyet gösterenleri, çileci bir dini tarikat olarak Japonya’da ortaya çıkan ve çok sayıda terör eylemine imza atan Japon Aum Shinrikyo Hıristiyan terör örgütlerine örnek gösterilmektedir (Albayrak, 2017).

Yahudi terör örgütlerine bakacak olursak, özellikle bu örgüt, ideolojik, politik, ırksal, sosyo-ekonomik ve bireysel seviyede çeşitli sebepler ile bir araya gelmiştir. Bu terör örgütüne örnek verecek olursak, Lord Resistance Army (Tanrı’nın Direniş Ordusu-Uganda) gibi örgütlerin politik hedeflerini yani dini takipçilerinin eylemlerini meşrulaştırmak için dini söylemleri kullanarak politik dini terörizm uygulanmaktadır. 1967 Altı Gün Savaşları’ndan sonra, 1968 yılında Kahane tarafından New York’ta kurulan Yahudi Savunma Ligi (Jewish Defense League/ JDL), Yahudileri Afro-Amerikalı ve Latin Amerikalılardan korumak amacıyla ve Never Again (Bir Daha Asla) sloganı ile kurulmuştur. Amacı zayıf, savunmasız Yahudi imajını yenmek olmuştur. Sonrasında 1975’te kendisini Teröre Karşı Terör (TNT) olarak isimlendirmiştir. Örgütün isminden de anlaşıldığı üzere, Arap terörüne karşı Yahudi terörü ile cevap vermeyi hedefledikleri ortadadır (Kurt, 2018: 17). 1974’te kurulan Gush Emunim (İnanç Bloğu), hem siyaset boyutunda hem de askeri şiddet boyutu ile temsil eden kurum olmuştur. 1980-1984 yılları arasında Gush Emunim’in bir kolu şeklinde terör faaliyetlerini yürüten Yahudi Yeraltı Örgütü (The Jewish Underground) üyelerinin Mescid-i Aksa’yı bombalama planlarının ortaya çıkmasıyla, Yahudi yerleşimcilerin mesiyанизm ve terör bağlantısı ortaya çıkmıştır (Kurt, 2018: 8-9).

İslamcı terör örgütlerini ifade edecek olursak; ilk olarak İslam tarihinde Dört Halife dönemine bakmak gerekir. Hz. Muhammed’in (sav) ölümü, kimin halife olacağı

tartışmasını başlatmış ve bu tartışmalar sonucunda Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali terör sonucunda öldürülmüşlerdir. Hz. Ömer 644 yılında bir köle tarafından namaz kılariken, sırtından hançerlenerek öldürülmüştür. Hz. Osman evinde Kur'an okurken bıçakla sırtından vurularak öldürülmüştür. Hz. Ali ise namaz çıkışında zehirli bir kılıçla katledilmiştir (Cirhinlioğlu ve Bulut, 2010: 305).

Ayrıca Hz. Muhammed'in ölümünden sonra İslam dünyasını etkileyen kuralsız şiddet kullanan hareketler geniş bir etkiyle dikkate alınarak Haricilerle başlatılmıştır. Haricilerden sonra da daha acımasız bir hareket olan Haşhaşiler bölge kültürü üzerinde teröre yönelik etkiler bırakmıştır. En önemli örneği de Alparslan'ın vezirliğini yapan Nizamülmülk'ün öldürülmesi olmuştur (İlhan, 1998: 14-15).

Aslında İslamcı örgütlerin cihat anlayışına bakacak olursak, Selefi Cihatçı Örgütler ve Selefi Savunmacı Örgütler olarak gruplandırmamız çok daha doğru olacaktır. Selefi Cihatçı Örgütler El Kaide, Hizbullah, Hamas, IŞİD gibi silahlı mücadeleyi benimseyenlerdir. Örneğin El Kaide, 1988 yılında Afganistan'da kurulmuştur. Örgütün temel amacı, Allah'ın ismini yüceltmek, Allah'ın dini uğruna mücadele etmek, dini bir yönetim kurarak halifelik makamını güçlendirmek, küresel düzeyde cihad hareketlerinin koordinasyonunu sağlamak ve yaymak olarak ifade edilmiştir (Polat, 2015: 37). Yaptıkları en önemli eylem ise 11 Eylül saldırıdır.

11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide terör örgütüne bağlı teröristler tarafından kaçırılan uçaklar ile ABD'de iki farklı noktayı hedef almış ve bu doğrultuda saldırıyı gerçekleştirmiştir. 9/11 olayları olarak da bilinen 11 Eylül saldırıları, El Kaide mensubu teröristler tarafından Dünya Ticaret Merkezi ve Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı karargâhı Pentagon'a saldırı ile gerçekleşmiştir. ABD'de iç sefer gerçekleştirilen dört yolcu uçağı, El-Kaide terör örgütü üyesi 19 kişi tarafından kaçırılmıştır. Gerçekleştirilen saldırıların ardından 19 terörist dâhil toplamda 2 bin 996 kişi hayatını kaybetmiştir (Çınar, 2019: 526). El Kaide söylemlerinin aksine silahlı, cihadı Hıristiyan coğrafya da başlatan küresel bir terör örgütü olarak ortaya çıkmış.

Hizbullah ise, 1960'lı yıllardan itibaren güçlenip 1982 yılında Güney Lübnan'da tarihsel olarak sahneye çıkmıştır. Kendilerini Allah'ın taraftarları olarak adlandıran ama şiddet eğilimli ve direniş temelli gelişen radikal İslami (Şii) aktivizmi benimseyen terör örgütüdür (Tozlu, 2016: 44).

Hamas'da Filistin topraklarında adını 1987'de I. İntifada ile duyurmuştur. İsrail Devletinin kurulması ve Filistin topraklarının işgal edilmesiyle ortaya çıkan direniş sürecidir. İlk kurulduğu günden itibaren savunduğu düşünce ise Filistin toprağının en ufak parçasından bile taviz verilmeyeceği, bu topraklarının tamamının kurtuluşu için mücadele etmeyi, kurtuluşun gerçekleşmesi için ise tek yol olarak cihadı görmektedir. İslami ve halkçı bir hareket olup amacı Filistin'i özgürlüğüne kavuşturmaktır (Ballı, 2013: 57). Bu örgüt, sadece silahlı bir direniş örgütü değildir. Aynı zamanda Filistin ülkesinde İslami esaslara dayalı bir yönetim oluşturacak ve Siyonist işgal ortadan kaldırılarak diğer dinlerle birlikte barış içinde yaşamayı planlayan siyasi bir harekettir (Ballı, 2013: 59). Bir parti örgütü olmayıp geniş tabanlı halk hareketidir (Boran, 2006: 130).

Yaygın kullanımıyla Irak ve Şam İslam Devleti olarak bilinen IŞİD, 1999 yılında kurulmuştur. 8 Nisan 2013'te "Irak ve Şam İslam Devleti" (IŞİD) adını almış, 29 Haziran 2014'ten günümüze "İslam Devleti" olarak gelmiştir (Şenol ve Erdem, 2016: 278). IŞİD eylemlerini İslam'a dayandırarak meşrulaştırmaya çalışmış, ideolojisinin temellerini oluşturan ve dinin farklı bir yorumu olan Selefilik veya Vahhabiliği benimsemiştir (Abubaker, 2018: 40). Şeriata dayalı bir yönetim isteyen örgüt eylemlerini bu amaç etrafında oluşturmuştur. IŞİD, "Benim yolum tek gerçek yoldur" diyerek kendisi dışındaki tüm dini yorumları dışlamış, bağlarını kesmiş ve onları tekfir ederek kâfir ilan edip onlara karşı cihat ilan etmiştir (Altaş, 2017). Ayrıca, Şii'lere nefret beslemekte ve bu mezhebe bağlı olanlar Allah'a karşı çıkmaktadır, kâfirlerle aynıdır, öldürülmeleri şarttır. Yine aynı sebepten, yani Müslümanların Allah'a ibadet ederken, ölmüş kişileri aracı tutarak dua etmelerinden ve bunun şirk olduğuna inanmalarından dolayı Irak ve Suriye'de işgal ettiği yerlerdeki bütün türbeleri yakıp yıkmıştır (Abubaker, 2018: 40). Yani IŞİD cihadı İslam topraklarında başlatan küresel terörizmin dönüşümünü gösteren silahlı bir örgüttür.

Selefi savunmacı örgütler ise, silahlı mücadeleyi yöntem olarak benimsemeyip İslam'ın şiddet karşıtı olduğuna vurgu yapanlar, kelamı söylemsel olarak yayarak cihat yapılabileceğini savunanlardır. Bunun en önemli örneği Müslüman Kardeşlerdir.

Müslüman Kardeşler, Mart 1928'de Mısır'da Hasan el-Benna liderliğinde kurulmuştur. Benna yaptığı konuşmalarda gerek halk üzerinde etki uyandıran konuşmalarında olsun gerekse yazılarında olsun Allah'a ve peygamberine derin iman ile

bağlılık ve Allah'ın mütevazı bir kulu olmak için çalıştığını, bunun dışında herhangi bir servet veya başkanlık peşinde koşmadığını belirtmiştir (Osman, 1991: 91). Kur'an ve İslam'ın diğer önemli kaynaklarına sıkı bir şekilde bağlanan İslam'ın Hanbeli mezhebinin düşüncesine yakın olan Müslüman Kardeşler, öncelikli olarak Mısır üzerindeki yabancı hegemonyası, halkın yoksulluğu ve kötü ekonomik durumu hem devlet yönetiminde hem de bireysel yaşamda ahlaki değerlerin azalması gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır ve bu değerleri yitirmemek adına çalışmıştır (Dalar, 2010: 54). Müslüman Kardeşler Örgütü, İslam'ın modernleşmeye ve ilerlemeye engel bir din olmadığı savı üzerinden inşa edilen, şiddete başvurmeyen, birçok okul, hastane, cami, fabrika kurmuş ve diğer yandan sosyal, siyasi ve dini bir birlik haline gelmiş modern zamanlarda bilinen en eski İslami örgüttür (Cankara, 2019: 122).

Sonuç olarak tüm bu bilgiler ışığında devletler terör ve terörizm kavramları hakkında net bir tanım yapamamışlar ve ortak bir nokta bulamamışlardır. Kısaca terör silahlı eylem biçimini ifade ederken terörizm ise bu eylemleri, taktik ve teknikleri daha da geliştiren bir kavram olarak ifade edilmiştir. Terör örgütü ise vatandaşlara veya devlete karşı hareket eden şiddet yanlısı gruplar şeklinde gösterilmiştir. Boko Haram da şiddet yanlısı bir terör örgütüdür. Aslında bu çalışmanın asıl sorusu Boko Haram, selefi cihatçı bir örgüt mü yoksa selefi savunmacı bir örgüt mü olduğudur. Ayrıca çalışmada örgütün El Kaide gibi uzak coğrafya da mı yoksa IŞİD gibi yakın coğrafya da mı eylemlerini başlattığı sorusu cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

2. BOKO HARAM'IN ORTAYA ÇIKIŞI, ÖRGÜTÜN TEMEL İLKELERİ VE EYLEMLERİ

2.1.BOKO HARAM'IN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1.1. Boko Haram Öncesi Nijerya'nın Siyasal ve Toplumsal Özellikleri

Nijerya Federal Cumhuriyeti toprakları 1891 yılında İngiliz sömürgesi haline gelmiştir. Bunun öncesinde ise Nijerya olarak adlandırılan bir toprak sınırı yoktur. Nijerya 1 Ekim 1960'ta İngiltere'den bağımsızlığını kazanmıştır. Ülke, bağımsızlığını kazandığında Doğu, Kuzey ve Batı olmak üzere üç eyaletten oluşmaktaydı (Sani, 2014: 46). Bu süreçte bölgeselcilik ve etnisite, ulusal kimliğin gelişimini engelleyen önemli sorunlar olmaya devam etti. Dahası, en büyük üç etnik grubun her biri Nijerya'nın kendi bölgelerine egemen olmasına rağmen, yüzlerce daha küçük etnik grup, bölgesel düzeyde daha büyük bir grubun hâkimiyeti altına girmesinden korkuyordu (Falola and Heaton, 2008: 156). 1963 yılında ülke cumhuriyet oldu. Dr. Nmandi Azikiwe ilk Cumhurbaşkanı, Sir Abubakar Tafawa Balewa ise Başbakan olmuştur. Ülke, tek meclisli yasama organı olan bir Parlamenter hükümet sistemini kabul etti. İlgili üç bölgenin her biri başbakan tarafından yönetildi (Campbell, 2013: 4). Ayrıca 1963 yılında, Orta-Batı bölgesinin eklenmesiyle sayı dörde çıkmıştır. Başkanlık sistemini oluşturan yürütme yetkisi ise halk tarafından dört yıllığına doğrudan seçilen devlet başkanına verilmiştir. Başkan da parlamento da halk tarafından seçilmektedir. Ayrıca yasama ve yürütme organlarının birbirlerinin varlığına son verememesi gibi durumların tamamı Nijerya'da uygulanmaktadır. Diğer bir deyişle burada tipik bir ABD benzeri başkanlık sistemi uygulanmıştır (Bilgin, 2015: 243-290).

Nijerya, 36 eyaletten oluşmaktadır ve Federal Başkent Bölgesi Abuja'dır. Ayrıca Nijerya bir federal anayasal cumhuriyettir. Afrika'nın Batı Kıyısı'ndaki Gine Körfezi'nde bulunan yaklaşık 200 milyonu aşan nüfusu ile Afrika'nın en kalabalık dünyanın da en fazla nüfusa sahip yedinci ülkesidir. Neredeyse 924 bin kilometrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Ülke, batıda Benin Cumhuriyeti, doğuda Çad ve Kamerun ve kuzeyde Nijer ile sınır komşusudur. Güneyindeki sahil ise Atlantik Okyanusu'ndaki Gine Körfezi'nde yer alır (Sani, 2014: 3). Nijerya, Güney Afrika'dan sonra ikinci en büyük ekonomiye sahip, Afrika'daki en büyük petrol üreticisi ve OPEC'te altıncı sırada yer almıştır. 414 milyar dolarlık GSYİH ile ülke hem insan, hem de doğal kaynaklarla çevrenmiştir (Adebayo, 2014: 25). Aslında Nijerya ikili bir ekonomik yapı

göstermektedir. Bir taraftan petrol gelirlerine bağlı modern sektör ile diğer taraftan ise geleneksel tarım ve ticaret sektörü bulunmaktadır. 1970’li yıllarda petrol sanayisinin hızla gelişip yayılmasına rağmen, tarım hala GSYİH’nın %41’ini ve istihdamın üçte ikisini meydana getirmektedir. Yani Nijerya’nın bir tarım ülkesi olduğu söylenebilir. Aynı zamanda kauçuk ve kakao üretiminde dünyanın altıncı ülkesidir (Nijerya Federal Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2010: 5-8).

Nijerya 1960 yılında bağımsız olduğunda, aslında büyük ölçüde tarım ürünleri ihracatçısı olmasına rağmen, tarımın ülkeye yapmış olduğu katkının gitgide azalması sonucunda, artık tarım ürünleri ithalatçısı durumuna gelmiştir. Yani 1960 yılında tarım GSYİH’nın %50’sini oluşturmakta ve ihracat ve kamu gelirlerinin ana kaynağını teşkil etmekteydi. Son yıllarda ise, petrol sektörü federal hükümet gelirlerinin %70-80’ini, ihracat gelirlerinin %95’ini ve GSYİH’nın %35’ini oluşturmaktadır. Ancak tarım sektöründe yaşanan düşüş sonunda artık GSYİH’nın yaklaşık %30’unu oluşturmaktadır (Nijerya Federal Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2010: 5-8).

Nijerya’nın ekonomik büyümesi aslında tarım, telekomünikasyon ve hizmet sektörlerindeki büyümeden kaynaklanmaktadır. Ancak ekonomik çeşitlilik ve güçlü büyüme yoksulluk ve işsizlik düzeylerinde önemli bir düşüşe dönüşmemiştir; Nijerya’nın toplam nüfusunun %70’inden fazlası hala aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bunun temel nedeni ise yetersiz beslenmedir (CIA, 2020). İşsizlik oranı ise bağımsızlığından sonra ve 2000’li yılların başında %14 civarındayken son yıllarda ise %23’lere çıkmıştır. Neredeyse çalışma çağındaki nüfusun yaklaşık dörtte birinin işsiz olduğu ortaya konmuştur (Trading Economics, 2020).

Nijerya’da nüfus artış hızı ve hızlı kentleşme sonucunda sayısız çevresel sorun ortaya çıkmıştır; kentsel hava ve su kirliliği; hızlı ormansızlaşma; toprak bozulması; ekilebilir arazi kaybı; petrol kirliliği gibi. Bu sorunlardan başka ülkede ölüm oranlarının artışı da dikkat çekmiştir. AIDS’e bağlı aşırı ölümler gündeme gelmiştir. Yaşam kalitesinin kötü olmasından dolayı bebek ölüm oranları da artmıştır. Sıtma, dang humması ve sarıhumma, bakteriyel ve protozoal ishal, hepatit A, E ve tifo ateşi, kuduz, Lassa humması, meningokokal menenjit gibi hastalıkların artması da ölüm oranları çoğalmasına sebep olmuştur (CIA, 2020).

Demografik yapı içerisinde üç ayrı büyük kabile bulunmakta ve 250'den fazla etnik dil konuşulmaktadır. Resmi dili İngilizce'dir fakat bunun yanında yerel halkın konuştuğu üç dil bulunmaktadır; Hausa, İbo ve Yoruba. Hausa, Fulani ve Kanuri gibi kabileler İslam dinine mensup olup ülkenin kuzey bölgesinde yaşamaktadır. Bölgede halkın %83'ü okuma-yazma bilmemektedir ve gençlerin %50'si ise işsizdir. 4 ile 16 yaş arasında Müslüman çocukların %34,5 okula dahi gidememektedir. Nijerya'nın önemli kabilelerinden biri olan İgbo'nun ise çoğunluğu Hıristiyan'dır. Hıristiyanlar ülkenin doğu kısmında kalabalık bir şekilde bulunmaktadır (Musa, 2013: 30). Birbirlerinden çok farklı etnik, dini, sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklere sahip bu bölgelerin birleşmesiyle oluşan Nijerya, bağımsızlığından bu yana bir kimlik kargaşası ve ulusal bütünlük buhranı yaşamaktadır (Şen ve Çiçek, 2018: 2098).

Nijerya, Afrika'daki diğer tüm uluslardan daha fazla tarihi kültür ve imparatorluk barındırır. Bugün Nijerya denilen bölgeye birçok eski uygarlık yerleşmiştir. Örneğin; İgbolar'ın, Benin İmparatorluğu'nun, Oyo İmparatorluğu'nun, Songhai İmparatorluğu'nun, Kanem-Borno İmparatorluğu'nun, Hausa Krallığı'nın, Jos Platosu'nun, Nok Halkı'nın vb. uygarlıkların atalarının evi olduğu söylenen Nri Krallığı yer alır (History World, 2020). Ayrıca 1966 yılında ülkenin güneyinde yaşayan İgbolar, Nijerya'dan ayrılarak Biafra Cumhuriyeti adında bağımsız bir devlet kurduklarını ilan etmişlerdir. Bu bölge, ülkenin petrol kaynaklarının önemli bir bölümünü barındırması nedeniyle önemlidir. Bağımsızlığının ardından Nijerya Hükümeti bölgeyi abluka altına almış ve 1967-1970 yılları arasında "Biafra Savaşı" olarak adlandırılan iç savaş gerçekleşmiştir. Bu savaş sonucunda Biafra Cumhuriyeti'ne son verilmiş, ancak çok sayıda insan hakları ihlalleri gerçekleşmiş, ülke yönetimi tamamen ordunun denetimine geçip ve yıllarca sürececek bir istikrarsızlık dönemi başlamıştır (Şen ve Çiçek, 2018: 2098-2099). 1976-1979 yılları arasında ülkeyi Murtala'nın yerine geçen askeri lider Olusegun Obasanjo yönetti ve bu üç yıllık sürenin ardından iktidarı sivil bir hükümete devretti. 1979 ile 1999 yılları arasında ise sivil yönetim denemeleri üst üste gelen darbelerle engellenmiştir. Askeri Lider Obasanjo 1999 ve 2003 yıllarında seçime gitmiştir. Aslında seçimlerin adil olmadığı yönünde haberler yayılmaya başlamış yine de bu durum ülkenin demokrasi yönünde attığı ilk adım olarak nitelendirilmektedir. 2007 ve 2011'deki devlet başkanlığı seçimlerini ise Demokratik İlerleme Partisi'nden (PDP/ Party of Democratic Progress) Umaru Musa Yar'Adua ve Goodluck Jonathan kazanmıştır. 2015 yılında

yapılan seçimlerde Muhammadu Buhari Jonathan'ı mağlup ederek ülkenin başına geçmiştir ve günümüzde de hala görevine devam etmektedir (Tandoğan, 2014: 4-5-6-7).

Ocak 1914'te kuzey ve güney korumalarının birleşmesinden ve Ekim 1960'ta ülkenin bağımsızlığından sonra Nijerya hem sivil hem de askeri yönetimlere tanık olmuştur. 1999 yılında demokrasiye dönülmesiyle birlikte, siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmeler, yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlık kötü yönetim nedeniyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca Kuzeydeki Müslüman ve güneydeki Hıristiyan toplumlar arasında tam olarak bütünleşme sağlanamamıştır. Bölgeler arasındaki gelir dağılımındaki farklar da ülke ekonomisini büyük oranda etkilemiş ve bunların meydana gelmesi ile birlikte ise etnik ve dini çatışmaların hızla yayılması artırmıştır.

2.1.2. Nijerya'nın İslam Anlayışı

Günümüzde Nijerya nüfusunun yaklaşık %50'si Müslüman, %40'ı Hıristiyan ve %10'u gibi küçük bir azınlık yerli inançlara sahiptir. Nijerya'nın Kuzey bölgesi Müslüman, Güney bölgesi ise Hıristiyan'dır. Güneydeki Hıristiyan çoğunluk da çeşitli oluşumların içinde kendisine yer bulmuştur. Batı tarafından Nijerya'da yayılan Hıristiyanlık, günümüzde de batı dünyası tarafından desteklenmektedir. Nijerya Hıristiyan Konseyi, Nijerya Kitap-ı Mukaddes Cemiyeti, Nijerya Hıristiyanlar Cemiyeti ve Hıristiyan Genç Kadınlar Cemiyeti bu oluşumlardan birkaçıdır (Ferhavi, 2015: 9-10).

Nijerya'da İslâm'ın, ilk olarak Hamid Muhammed Mani'nin tebliğ faaliyetleri ile 11. yüzyılın sonuna doğru gerçekleştiği öngörülmektedir. Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle Müslümanlığın yayılması ise 13-15. yüzyıllarda ülkenin kuzeyinde Mali ve Songay sultanlıkları tarafında gerçekleşmiştir. 16. yüzyıla kadar Kuzey Nijerya'nın büyük şehir merkezlerine İslam yerleşmiş ve giderek Nijerya'nın orta kuşağına doğru yayılmıştır (Kavas, 2007: 109-111). 16. yüzyılın sonlarında ise Bornu-Kanem bölgesinde çok sayıda cami ve medresenin bulunduğu söylene de, İslâm'ın Nijerya'da asıl hızlandığı dönem 19. yüzyıl ve bu dönemde Osman bin Fudî'nin yapmış olduğu cihat hareketidir (Turan, 2018: 4).

Osman b. Fûdî Kâdirî tarikatı mensubu bir sufidir. Fudî, Sokoto Halifeliği'ni kurarak 19. yüzyıldan itibaren, günümüzde Kuzey Nijerya olarak sayılan Hausa bölgesindeki Sokoto şehri halifesi, politik seçkinlerin Müslüman kimliklerini sağlamlaştırmış ve İslamiyet'i geniş kitlelere yaymıştır (Lapidus, 1998: 837). Sokoto

Halifeliği, aslında 1802 yılında başlayan Fülânî Hareketi ile birlikte yaklaşık on yıl sonra 19. yüzyılda Fülânîlerin kendi İslam devletlerini kurmalarıyla ortaya çıkmıştır (Falola and Heaton, 2008: 65).

Sokoto Halifeliği, kendi topraklarını “Darü’l-İslâm”, çevresindeki putperest kabilelerin coğrafyasını ise “Darü’l Harp” olarak ifade etmiştir. Halkını manevi anlamda güçlendirip, putperestlere karşı cihat için sufilerin ribat teşkilatlarından büyük oranda yararlanmıştı. Sokoto Halifeliği kuzeyde 15 emirlik hâlinde toplumu Müslümanlaştırma ve İslami idareyle yönetme sürecini ilerletmiştir. İngilizler, 1903’te bu bölgeye egemen olduktan sonra da İslâm ve yönetim birlikteliğine dokunamamışlardır. Bundan dolayı İngiliz koloniliği döneminde bile İslam, kuzeyde güçlü bir şekilde varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Turan, 2018: 5).

İslami yapılanmanın Nijerya’da pek çok alt çeşidi bulunmaktadır. En büyük Sufi tarikatlarının bir kolu olan Kadirilik, 11. yüzyılda ortaya çıkmış ancak 19. yüzyılın başında Osman b. Fudi önderliğinde Sokoto halifeliğini etkilemiştir. 20. yüzyılın başında ise Kuzey Nijerya’da Ticanilik tarikatı geniş bir alanda yayılmış ve Kadirilik tarikatını zayıflatmıştır (Umar, 2003: 377).

Kadirilik’ten sonra Nijerya’daki en büyük Sufi İslam tarikatı Ticanilik’tir. Bu tarikatta 19. yüzyılda Nijerya’da etkisini göstermeye başlamıştır. Ticaniler Kadirilerden daha fazla radikal bir yapıdadırlar. Bundan dolayı Kadirilere oranla Ticanilerin etkisi daha fazla olmuştur. Ticaniler, rüşvet, yalancılık, kumar, içki ve sigara içmeyi yasaklayarak bir takım uygulamalar yapmıştır. Ayrıca tarikata katılan kişiler kendilerini önemli birer Müslüman konumunda görmektedir (Kadir, 2003: 157-158). Uzun yıllar boyunca Kadirilik ve Ticanilik tarikatları sadece dini hayatta değil ayrıca siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda da bir yarış içerisindeydiler (Umar, 2003: 377).

Ülkede bulunan bir diğer tarikat olan Ahmediyye Tarikatı ise, 1861’de İngiliz sömürgesi haline gelen Lagos’ta 1882’den itibaren batı eğitimi veren okullar yaptırılmıştır. Müslüman aileler ise inançlarına zarar vereceği düşüncesiyle çocuklarını bu okullara göndermek yerine kendi çabaları ile kurdukları okullara göndermişlerdir (Oshun, 2010: 29).

Kuzey Nijerya’da İslamiyet’in yaygınlaşmaya başladığı dönemdeki Kadirilik, Ticanilik, Ahmediyye’nin etkinliği gibi, ilerleyen zamanlarda daha farklı İslami

yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, Ahmedu Bello'nun, 1961 yılında kurduğu Cemâatu Nasri'l-İslâm (İslam'ı Destekleme Derneği/ Jama'atu Nasril Islam, JNI) teşkilatıdır. Bu teşkilat ile çok sayıda insanın Müslüman olmuştur. Ahmedu Bello 1966 yılındaki darbe sırasında suikast ile öldürülmüştür. Ebubekir Gumi, Bello'nun öldürülmesiyle siyâsî destekten yoksun kalmış, ancak daha bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Yegane amacı İslami eğitimi daha yaygın hale getirmek olmuştur. Ticaniyye ve Kadiriyye tarikatlarıyla farklı düşüncelere sahip olup bir mücadele başlatmıştır. 1970'lerden sonra öğrencileri İzale Harekatı'nda yer almaya başlamıştır (Arıkan, 2015: 292).

Bir başka önemli hareket ise Nijerya İslami Hareketi'dir. Hareketin kurucusu Şeyh İbrahim ez-Zakzakî'dir. Hareketinin adını Nijerya İslâmî Hareketi koyarak diğer hareketlerden farklı olarak hareketi ön plana çıkaran bir davranış sergilemiştir. Aslında amaçları Müslümanların bireysel görevlerini öğrenmelerini sağlamaktır. Örgüt Nijerya halkını parasal desteklerle Şiileştirmeye çalışmakta ayrıca Müslüman kesimi sürekli tehdit etmektedir. Bu yüzden Nijerya'daki Müslüman kesim tarafından dışlanmaktadır. Harekette, buna karşı bir adım atarak içeride Hıristiyanlarla yakın ilişki içerisine olmuş, dışarıda ise Batı'ya yaklaşmakta bulmuştur (Turan, 2018: 11).

İlerleyen dönemlerdeki İslami yapılanmaların bazıları şiddet içeren davranışlar sergilemeye başlayarak halkı zor durumda bırakmıştır. En dikkat çeken hareketlerden birisi de İzale Hareketi olmuştur. Nijerya'daki Selefi eğilimli İzale Hareketi'nin de Müslümanlar arasında eğitim üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Şeriatı yenilikçi bir hareketle desteklemişlerdir. İlk İslami reform hareketi sayılmıştır. Arap dili, Sufiliğe karşı Selefi-Vahhabi önceliğe sahip dinî ilimler üzerine odaklanmış, okullarında Batılı eğitim sistemini dışlamışlardır. İzale hareketi, Nijerya'daki tasavvufi eğilimlere dayalı olarak kurulan okullarla büyük bir rekabet içine girmiştir. Zira örgüt bu okulları “İslam'ın yolundan çıkmakla” itham etmiştir (Ferhavi, 2015: 60). Aslında Müslüman olarak gözüken bir hareket ancak doğa tanrılarına tapmışlar, bereket törenleri düzenleyip garip bir şekilde sürekli yağmur dansları yapmışlardır (Bauer, 2019: 45).

Nijerya'da ortaya çıkan şiddet eğilimi ise 1980'li yıllarda hem Müslümanlara, hem de Hıristiyanlara karşı geniş çaplı cinayet eylemleri düzenleyen Muhammed Merva önderliğindeki Maitatsine Hareketi'dir. 1980 yılında ülkenin kuzeyinde bulunan Kano

şehrinde ortaya çıkan Kala Kano cemaati veya diğer adıyla Maitatsine Hareketi kitabı İslam'a inananlar (Kur'ancılar) içerisinde ifade edilmektedir (Ferhavi, 2015: 24). Hausa dilinde, "başkalarını lanetleyen" anlamına gelen "Maitatsine" lakabına sahip olan Merva, verdiği vaazlarla ünlenmiştir. Bir süre sonra şöhreti yayılmış, faaliyet alanlarını arttırmaya çalışmıştır. Daha sonra gerçekleştirdiği ziyaretlerle büyük ve özerk bir tesis kuracak kadar bağış toplamıştır (Uluer, 2014: 54).

Merva kendini her asırda beklenen bir İslam bilgini ve reformcusu olarak göstermiş ve söylemleri Kuzey Nijerya'daki diğer İslami akımlardan daha özgün bir yerde durmuştur. İslam'a aykırı olarak görülen farklı birçok unsurdan beslenen Merva'nın özellikle insan organlarından yaptığı muskaları İslami açıdan uygun olmayan çeşitli ritüellerde kullanması, insan kanı içmesi, kendini peygamber olarak görmüştür. Ayrıca Mekke'yi kible olarak reddetmesi ve hatta öldükten sonra evinden İslam peygamberi Muhammed'in isminin silinip kendi isminin yazıldığı Kuranlar çıkması ve kendini mehdi olarak ilan etmesi Sünni İslam'ı benimseyen kitlelerce şiddetle eleştirilmiştir (Adesoji, 2011: 110). Maitatsine Hareketi'nin önemli bir diğer özelliği de Batılı olanlara karşı tutumlarıdır. Örgüt, Batı materyalizmi ve teknolojisini dışlayan tavırlarıyla araba kullanan, saat takan kişileri kâfir ilan etme gibi eylemleriyle bilinmektedir (Uluer, 2014: 54).

Bu yaşanan olaylara benzer bir başka olayda yaklaşık 25-30 yıl sonra ortaya çıkan Boko Haram terör örgütünde de görülmektedir. Örgütün yapmış olduğu şiddet eylemleri bir nevi Nijerya halkına dejavu yaşatmıştır.

2.1.3. Boko Haram'ın Ortaya Çıkışı

Boko Haram'ın ortaya çıkmasının nedenleri aslında Nijerya'nın bağımsızlığına kadar uzanmaktadır. Nijerya 1960 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkenin kuzey kısmında yaşayan kabilelerinin birçoğunu sosyal politika programlarına almamış ve ilerlemelerini sağlamak adına onlara yardımda bulunmamıştır. 1980'deki Maitatsine Hareketinin ardından 2002 yılında Boko Haram Terör Örgütü ortaya çıkmıştır (Uthman, 2009: 17).

Etnik, ideolojik ve dini farklılıklardan dolayı ortaya çıkan ve çeşitli söylemler benimseyen grupların en dikkat çekenlerinden biri Boko Haram olmuştur. Boko Haram'ın kuruluşu 2002 yılı olsa da örgüt 1995 yılında "Şebab" adı altında bir Müslüman gençlik

örgütü olarak kurulmuştur. Çoğu zaman ayrımcılık, yoksulluk veya siyasi ve medeni haklar gibi toplumdaki temel eşitsizliklere karşı savaşıyan grubun birçok destekçisi de olmuştur (Knoechelmann, 2014: 5-8).

Örgütün asıl ismi “Jama’atu Ahlus-Sunnah Liddda’Awati Wal Jihad” yani “Ehl-i Sünnet Davet ve Cihat Cemaati”dir. Örgüt, İslam Peygamberi Muhammed’in hadislerini yayınlama ve cihat anlayışını ülke geneline yayma amacıdır. 2002 yılında ülkenin kuzey doğusundaki Borno eyaleti Maiduguri’de Muhammed Yusuf tarafından kurulmuştur. 2003 yılında ise Boko Haram adını almıştır. Boko Haram Hausa dilindedir ve anlam olarak “Boko” üst düzeyde eğitim ve “Haram” Arapçadan gelen yasak anlamına gelmektedir. Yani örgüte göre “Batı’ya ait her şey yasak ve haramdır” (Elden, 2014: 415). Okullarda Darwin teorisi öğretildiği ve karma eğitim yapıldığı için Müslüman halkı günaha girmemeleri için çocuklarını okula göndermemeleri konusunda uyarmıştır (Oyeni, 2014: 75-80). Halkın çoğu da korktukları ve daha fazla tepki çekmemek için çocuklarını okula göndermemiştir. Borno eyaletinde okuma yazma bilmeyenlerin sayısı örgütün kurulmasının ardından %83’e çıkmıştır. Örgüt lideri Muhammed Yusuf’un bu tavırlarının sebebi örgütün radikal bir Selefilik yaklaşımını benimsemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Yusuf’un artık tekrar bulunamayacak vaazlarının olduğu CD’lerin de, Kuran’a ve hadise dayanmayan her şeyin bidat olduğunu ve bidatın da insanı dinden çıkaracağını anlatmıştır (Oyeni, 2014: 75-76).

2.1.4. Örgütün İdeolojik Alt Yapısı

2.1.4.1. Selefi Cihatçı Örgüt İfadesinin Tanımı ve Anlamı

Örgütün en çok dikkat çeken özelliği Selefi-cihatçı bir nitelik göstermesidir. Alt yapısının anlaşılması için de bu yaklaşımın analiz edilmesi gerekmektedir. Selef kelimesi sözlükte “önce gelmek, geçmek, geçmişte kalmak” anlamlarına gelmektedir. İslam düşünce tarihinde terim olarak Selef, “Hz. Peygamber’in (s.a.v.) arkadaşları olan sahabe nesli ve onlardan sonra gelen nesil (tabiin)” anlamına gelmektedir. Buna göre selefi, İslam düşüncesinde sahabe ve tabiinin görüşlerine harfiyen uyan kişi; selefiyye (selefilik) ise, İslam düşüncesinde sahabe ve tabiinin görüşlerine sadık kalınmasını vurgulayan düşünce yapısıdır. Selef-i Salihin kavramı ise, altın nesil olarak bilinen sahabe, tabiin ve tebe-i tabiin zamanını yani ilk salih nesil dönemini işaret etmektedir ve İslam dininin en doğru şekli olduğu söylenebilir (Koca, 2015: 16). Selefiyye (selefilik); İslam’ı anlama,

yorumlama, yaşama ve ifade etme konusunda İslam'ın ilk üç neslinin model olarak kabul eden ve bu modeli tarihin değil de dinin bir bütünü olduğunu söyleyen ve onun korunması uğrunda elinden gelenin fazlasını yapan, gelenekçi, yeniliğe kapalı ve muhafazakâr bir düşüncedir (Koca, 2015: 16). Allah'ı bir cisim olarak gösterebilecek benzetmelerden kaçındığını; Peygamber'in haber verdiği tüm bilgilere karşı gelmeden teslim olan; dini konularda araştırma ve tefekküre dalmayan; konuları işin ehli olan kimselere ve Allah'ın ilmine havale eden insanların anlayışları ile meydana gelen sert bir yorum benimsemişlerdir (Koca, 2015: 18).

Selefilğin ilk olarak ortaya çıkışı 780-855 yılları arasında yaşamış Ahmed bin Hanbel ile olmuştur. Ahmed Bin Hanbel, hadisleri yazıp ezberlemiş ve hadislerden hangi anlamlar çıkarılacağı konusunda usuller öğrenmeye çalışmıştır. Ahmed bin Hanbel'in katı görüşleri, dinin yaşanmasını zor hale getirdiği için çok az insan tarafından kabul edilmiştir. Daha sonra, Selefiğin en önemli temsilcisi olan İbni Teymiyye, Hanbeli mezhebinin görüşlerini yeniden canlandırmıştır (Eken, 2017: 11-12). Kabirlere adak adama, türbe ziyaretleri gibi adetlere karşı çıkmış olup İslam'ın genel yaşantısına ilk sistematik muhalefette bulunanlardan birisidir. Allah'ın sıfatlarını olduğu gibi kabul edip yorumlamak gerektiği, kader ve kazanın Allah'tan geldiğini ancak insanların kader ve kazayı bahane ederek sorumluluktan kaçamayacağını dile getirmiştir. İbni Teymiyye, akılcılığın her çeşidine prensip olarak karşı çıkmış ve çok basit bir eğitim-öğretim programının kabul edilmesine müsaade etmiştir. Bunun sonucunda, inanış olarak kısırlığa mahkum edilmiş bir akım ortaya çıkmıştır. Ulus olgusunu reddederek tek şart olarak İslam'ı görmekte-dirler (Eken, 2017: 12-13).

İbni Teymiyye'nin başını çektiği, İslam'ın ilk yıllarındaki dindarlığa dönüş anlamında olan Selefilik akımın yeniden canlanması ve belli bir kitle oluşturması dikkat çekmiştir. Ardından Sufilikle Sünnilik arasında hararetli tartışmaların 17. yüzyıldan sonra tekrar gün yüzüne çıkması, tasavvufun birbirinden ayrı inanış ve düşünceleri kaynaştırma çabasına karşı ulemanın sert ve değişmez bir tevhid prensibini ifade etmiştir. Ayrıca çevrenin merkeze olan muhalefetinin dini bir söylemle ifade edilmesi gibi yeni sosyal, siyasal ve dini şartlar Vahhâbiliğin doğmasında ve ilerlemesine sebep olmuştur. Kurucusu Muhammed bin Abdülvehhâb'tır (Bodur, 2003: 11-12).

İslam öncesi dönem nasıl cahiliye olarak değerlendirilmiş ise Vahhabilik öncesi dönem de aynı şekilde betimlenerek Vahhabilik çok önemsenmiştir. Söylenen fikre ve inanca yönelik tahammülsüzlüğü dini doktrinle birleştiren hareket, sert bir şekilciliğe ve kuralcılığa yönelmiş olarak dini-kültürel çeşitliliğe asla ılımlı bir şekilde yaklaşmamıştır. Her türlü ilerleme ve yeniliğe tamamen bağlılık gözüyle yaklaştıkları için yapılan yenilikleri reddetmişlerdir. Vahhabilik, çoğunlukla anlayışsız, geri kalmış toplum oluşturan bir anlayıştır (Bodur, 2003: 11-12).

2.1.4.2. Boko Haram'ın Selefi Cihatçı Örgüt Olarak Tanımlanması

Örgütün kurucusu Muhammed Yusuf, ortaokul zamanında okulu terk ederek Kur'an eğitimi almak için Nijer ve Çad'a gitmiş ve orada kaldığı süre zarfında Batılaşma ve modernleşme karşıtı radikal görüşleri benimsemiştir. Nijeryalı Selefi İslam alimi olan Şeyh Cafer Mahmut Adem tarafından eğitilmiştir (Langmia, 2016: 25). Bu akım çerçevesinde hareketini şekillendirmiş ve bazı Selefi ülkelerden yardım almıştır. Yani örgütün temel dini ve siyasi yapısı Selefiliğin "şeriat" ve "cihat" merkezli yorumu çerçevesinde var olmuştur (Kekili, Ömer ve Abdoulaye, 2014: 13).

Şeri'a, su kaynağı anlamına gelmektedir. Araplar suyun hiç kesilmemesine "şeriat" demişlerdir. Şeriatın tam manası ise, Allah'ın İslam'da kulları için koymuş olduğu farz kabul edilen dinî, dünyevi hükümlerin bütünüdür. Hem itikadi, hem ameli hem de ahlaki hükümleri içerir ve buna göre şeriat, din kelimesiyle aynı anlama gelmektedir. Allah'u Teâla kullarını, bu emirleri yerine getirmekten sorumlu tutar. Dinsel kurallar bütünü veya İslam hukuku da denilebilir (Zertürk, 2019: 492).

Cihat ise, "ce-he-de" kökünden türemiş mücadele anlamına gelmektedir. Allah tarafından kullarına verilmiş olan gücü yine Allah için harcamaktır. İnanan kimselerin maddi-manevi her şeyini Allah yolunda harcayarak görünen düşmana, şeytana ve nefse karşı her şekilde mücadele girmek "cihat"tır (Karadeniz, 2016: 151-152). Muhammed Yusuf'ta bu düşüncelerden yola çıkarak örgütün yapısını şekillendirmeye başlamıştır.

Boko Haram, Batı karşıtı bir siyasî tutumun temsilcisidir. Zira Nijerya, uzun yıllar İngiltere'nin sömürgesi altında olup onun yaptırımlarıyla hareket etmek zorunda kalmıştır. Boko Haram, ülkenin içinde bulunduğu bu zor durumu, İslam'ın ve Müslüman toplumun aşağılanmış olmasının altında yatan sebep olarak Batı'yı ve Batı'dan gelen değerleri göstermiştir. Bu nedenle toplumun ve devletin kurtuluşunun, ancak Batı tipi

eğitim sisteminin ortadan kaldırılarak yani modern Nijerya devletinin yerine, tüm ülke genelinde kabul edilmiş sıkı ve sert kurallara tabi tutulan İşlami şeriata bağlı bir rejim ve eğitim anlayışının uygulanmasıyla sağlanabileceğini savunmuştur. Boko Haram, modernleşmenin ve Batılılaşmanın İşlam'ı yozlaştırdığı dşnencesiyle, mmet ve "Dar'l İşlam", "Dar'l Harp" gibi kavramlara büyük önem vermiştir (Artokça, 2012: 12).

Boko Haram, Merva nderliğindeki Maitatsine hareketi gibi şiddet eylemlerini benimsemiş bir örgüt olsa da ilk temellerinin atıldığı dönemlerde daha ılımlı bir tutum sergilemiştir. Nijerya Taliban'ı olarak adlandırılan bu rgt, İşlam dinini örnek alarak kendine bir yöntem ve amaç belirlemiştir. Genelde dinleri örnek alan terör örgütleri, şiddet ve yaptırımlarında kutsal olan emri yerine getirdikleri için şiddeti meşru görmektedirler. Böylece ayarsız bir şiddet uygulayabilmektedirler (Sökmen, 2014:146).

2.2. BOKO HARAM'IN YAPTIğI FAALİYETLER

Boko Haram ağırlıklı olarak, en çok Nijerya'nın kuzeyinde etkili olmuştur. ad ve Kamerun'da örgütün odak noktası halindedir. Fakat Nijerya'nın Borno Eyaleti en yoksul bölgedir. Burada yaşayan çocuklardaki yetersiz beslenme ülkenin güneyine göre dört kat daha fazladır, doğumda ocuk ölüm oranı %20'nin üzerindedir, ortalama yaşam süresi ve eğitim standartları ise oldukça düşüktür. Bölgedeki okuryazarlık oranı, ülkenin geri kalanına göre oldukça düşüktür. İşkokula devam etme oranı genç nüfusun yarısı bile değildir (Ksş, 2019: 151).

Nüfusun büyük bir kısmı günde 1 dolardan daha az bir gelikle hayat mücadelesi vermiştir. Halkın yoksulluğun artması zerine Boko Haram Terör rgt daha da güçlenmiştir. Örgütün güçlenmesi haliyle militan sayısını arttırmasına yol açmıştır. Gelir dağılımdaki adaletsizlikten ötürü yoksullaşan halk terör örgütlerine yaklaşmıştır. Örgüte katılan bir kısım militanların amacı bu örgütün ülkeyi ve kendilerini yoksulluktan kurtaracağına inanmak istemeleridir (Bozkurt, 2018: 38). Üyeler, ağırlıklı olarak Kuzey Nijerya'dan olmakla birlikte, azınlıktaki gençler, işsiz kişiler, lise ve niversite mezunları, savaştan kaçan mülteciler ve muhtaç çocuklardan oluşmaktadır (Onuoha, 2014: 45).

Boko Haram, aktif olduğu dönemde yaptığı eylemleri çeşitli bölümlere ayırmıştır. Bunlar, askeri eylemler, polise karşı düzenlenen eylemler, bankalar ve marketlere karşı düzenlenen eylemler, üniversitelere ve eğitimcilere yönelik eylemler, intihar eylemleri suikast eylemleri olarak sınıflandırmak mümkündür (etinkaya, 2019: 14).

2.2.1. Örgütün Kendi Ülkesinde Yaptığı Eylemler

İlk olarak 2003 yılında örgüt üyeleri ile Yobe polisi ile zıtlasma yaşamış, bazı örgüt üyelerinin polise direnmesi ve polislerin silahlarını alması ile olaylar önüne geçilemez bir hal almıştır. Polisin tepki göstermesi ile birlikte, örgütün camisine sığınan 70 kişiyi öldürmesi sonucunda örgüt üyelerini birbirlerine iyice kenetlenmiştir (Yaylar, 2016: 34).

2004 yılına gelindiğinde Boko Haram'ın dört üyesinin hapisanede gardiyanlar tarafından öldürülmesi üzerine örgüt, daha çok karakolları ve gardiyanları hedef alan eylemler yürütmeye başlamıştır (Perouse de Montclos, 2014: 238).

2005-2007 yılları arasında ise yeni üyeler kazanma ve kaynaklarını artırma yoluna giden örgütün bu dönemdeki etkinliği hakkında çok fazla kaynak bulunamamıştır. 2008 yılına kadar, Boko Haram adı da popüler değildi, ancak grup yerli halkın ona verdiği cazip isim nedeniyle Nijerya basınının dikkatini çekmiştir (Walker, 2012: 3).

Örgütün ilk ciddi eylemi ise 2009 yazında, Boko Haram ve güvenlik arasındaki çatışma ile başlamıştır. Çatışma, 11 Haziran'da Maiduguri'de, örgüt üyelerinin cenaze töreninde güvenlik personeli ve katılımcıların arasında gerçekleşmiştir. Örgüt, Nijerya'nın, motosiklet kasklarının kullanımını zorunlu kılan bir yasa çıkarmasına rağmen motosikletlilerin kaskları takmayı reddedip yasaya uymayarak eylemler başlamıştır. Asker ve polis personelinden oluşan görev gücü üyeleri (JTF olarak bilinen Ortak Görev Gücü) ateş açmış ve birçok kişi yaralanmıştır (Human Rights watch 2012: 33). Gerginlikler arttıkça, polis 21 Temmuz 2009'da güney Maiduguri'deki Biu'da şüpheli Boko Haram üyelerinin evlerine baskın düzenlemiştir. Ancak grubun bazı üyeleri kaçmayı başarmıştır. 26 Temmuz da ise örgütün Borno, Bauchi, Yobe, Gombe, Kano ve Katsina'da başlattığı geçici ayaklanmalar, 800'den fazla örgüt üyesi ve sivilin öldüğü askeri bir darbe ile etkisiz hale getirilmiştir. Örgütün merkezi kabul edilen Maiduguri'deki Camii yerle bir edilmiştir (Perouse de Montclos, 2014). Boko Haram üyeleri ayrıca, Kano Eyaleti'nin Wudil kasabasındaki bir polis karakoluna ve Yobe Eyaleti'nin Postiskum'daki bir polis karakolu da dahil olmak üzere hükümet binalarına şafak öncesi saldırılar başlatmıştır. Ordu, 28 ve 29 Temmuz'da Postiskum'da güvenlik güçleri gruba baskın düzenleyerek Yusuf'un öğrencilerinin çoğunu öldürmüştür (Human Rights watch, 2012: 33). 30 Temmuz 2009'un ilerleyen saatlerinde ise ordu, örgüt lideri Yusuf'u ele geçirmiştir. Muhammed Yusuf ordu tarafından tutuklanıp ve sorgulanmak

üzere polise teslim edilmiştir. Polis daha sonra Yusuf'u öldürmüş ancak kaçırmaya çalışırken vurulduğunu söyleyerek makul bir açıklama yapmamıştır (Onuoha, 2012: 3). Ancak bazı görgü tanıkları ikinci vakti Maiduguri'deki büyük askeri üssün ortasında Yusuf'un kolları bağlı üstü çıplak bir halde ayakta durduğu görmüşlerdir. Daha sonra bir kurşun kafatasını yarmış ve beynini parçalamış, göğsünde de birden çok mermi izi görülmüştür. Ancak hiçbir şekilde bağımsız bir otopsi yapılmamıştır (Bauer, 2019: 57-58).

Boko Haram Yusuf'un ölümünden sonra yeni üyeler almak ve mevcut üyeleri daha da radikalleştirmek için meslektaşlarına hükümet tarafından yapılan yargısız infazlara dikkat çekmeye başlamışlardır. Örneğin Eylül 2010'da Boko Haram üyelerinden birinin, bir polis tarafından öldürüldüğünü iddia etmişlerdir (Human Rights Watch, 2012: 36-37).

Yusuf'un ölümünden sonra örgütün binlerce üyesi ülkeden kaçarak komşu ülkelere sığınmıştır. Boko Haram ikiye ayrılmış, bir taraf Ebubekir Şekau ve Mamman Nur arasında kalmıştır. Muhammed Yusuf'tan sonra gelen en önemli ikinci kişi Ebubekir Şekau Boko Haram'ın ideolojisini sürdürmüştür. Fakat örgüt daha şiddetli eylemler yapan kanlı bir terör örgütü haline almıştır. 2002 yılında kuzey bölgesinde örgüt barışçıl bir faaliyet sürdürmekteydi. Amaçları sosyal güvencelerin artırılması, yoksulluğu azaltmak, işsizliğe bir çözüm yolu bulunması, dini inançları kuvvetlendirmek ortaya çıkan örgüt, Şekau yönetiminde ise hedefinden tamamen farklı olarak aynı bölgede yaşayan halka da zulmetmeye başlamıştır. Şekau, Yusuf'un intikamının alınacağını da açıkça belirtmiştir (Zakari Windi, 2017: 55).

Örgüt gücünü yeniden toplayabilmek için belli bir süre yeraltında kalmıştır. Sonrasında 2009 yılında Şekau, örgüt gelirini artırabilmek ve hedeflerine ulaşabilmek için uluslararası örgütler ile işbirliği yapmaya başlamıştır. Nijerya'nın kuzey bölgelerindeki köylere saldırmaya başlamış, şiddet eylemlerini arttırmış ve yağmacılık yapmışlardır. Dini inanç gözetmeksizin, sivil halk, çocuk ve kadınları kaçırmaya başlamışlar, kadınların bazılarını örgüt üyeleriyle zorla evlendirmiş diğerlerini ise komşu ülkelere satmışlar, genç erkek çocuklarını ise Boko Haram'a katılmaları için zorlamışlardır (Zakari Windi, 2017: 56). Nijerya hükümetinin askeri birlikleri 2009 yılında örgüt üyelerinin bulunduğu camiye düzenledikleri baskın sonucunda 200 kişi ölmüştür. 2009 da yaşanan olayların

üstüne örgüt zor zamanlar geçirmiştir. Ancak daha da güçlenerek farklı eylemler ortaya koymaya başlamışlardır. 2010'dan itibaren Boko Haram, ülkenin Kuzeydoğu bölgesinde güvenlik yapılarına ve askeri tesislere bir dizi saldırı düzenlemiştir. 7 Eylül 2010 tarihinde militanlar Bauchi'de bir hapisaneyeye saldırıp orayı istila ederek 700'den fazla mahkumu serbest bırakmıştır (Falode, 2016: 47). Aralık 2010'da başkent Abuja'ya da ilk kez bir bombalı saldırı gerçekleşmiştir (Bauer, 2019: 65).

3 Ocak 2011'de, Boko Haram yılın ilk suikastını gerçekleştirmişti. Birçok polis, kilise lideri ve Müslüman din adamına suikast düzenlemiştir. En büyük saldırılardan biri ise Mart ayında silahlı Boko Haram üyelerinin üç köye, Dogo Nachawa, Zot ve Tatsat'a saldırmasıyla meydana gelmiştir. Bu saldırıda köylerde 200'den fazla masum sivil öldürmüştür. Örgütün faaliyetlerinin en aktif aylarından biri Mayıs'tı. Bu ay, iki siyasi figür suikaste uğramıştır (Mantzikos, 2014: 63-81).

27 Mayıs 2011'de Boko Haram üyesi olduğu düşünülen çoğu polis olan birçok kişiyi öldürmüştür. Ancak örgüt bu olayları doğrudan gerçekleştirdiğini kabul etmediği için bu olaylar sadece bir sav olarak kalmıştır. Aynı zaman diliminde düzenlenen silahlı ve bombalı saldırılar, Borno Eyaleti'ne bağlı Damboa'daki bir polis karakolunu, polis kışlasını ve bankayı hedef almış ve saldırılarda 100'e yakın kişi öldürülmüştür. Boko Haram'ın kamu alanlarına yönelik düzenlediği saldırılar yıllara kıyasla artan bir seyir izlemiştir. Hemen ardından 29 Mayıs 2011'de askeri kışla içerisinde bulunan bölgede birçok bombalı saldırı düzenlenmiştir. Kuzeybatıda bulunan Bauci'de yaşanan bu korkunç eylem sonucunda 13 kişi ölmüş ve 33 kişi yaralanmıştır (Shuriye ve Huud, 2013: 115).

16 Haziran 2011'de zengin bir işadamı olan Muhammed Manga, Abuja'daki merkez karakolun önüne park ettiği Honda marka arabayı kendisiyle birlikte havaya uçurmuştur. Bu olay, ülke tarihindeki ilk intihar saldırısı olarak kayıtlara geçmiştir. Otuz beş yaşındaki Manga, Maiduguri doğumlu, Muhammed Yusuf'un vaazlarına düzenli olarak katılan, sıkça Birleşik Arap Emirlikleri'ne iş seyahatlerine çıkan biriydi. Beş polisin ölümüne sebep olmuş, ancak asıl hedefi olan emniyet müdürünü öldürememiştir. 20 sivilde hayatını kaybetmiştir. Haziran ayının sonunda da Maiduguri'de bir kiliseye ve iki polis noktasına yönelik bir dizi saldırı sonucunda en az birçok kişi hayatını kaybetmiştir (Bauer, 2019: 75).

Örgütün adını uluslararası toplum nezdinde duyurabilmesi 26 Ağustos 2011'de başkent Abuja'da BM Genel Merkezini hedef alan saldırılar sonucunda olmuştur. Burada yaşananlar sonucunda 25 BM çalışanı hayatını kaybetmiş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır (Bauer, 2019: 76). BM binasını, 1 Ekim'deki Bağımsızlık yıldönümünde başkent'in Kartal Meydanı'nı ve Noel'de Abuja'daki kiliselere saldırarak yüzlerce insanın kaybıyla sonuçlanan terör saldırıları, örgütün uluslararası alanda varlığını kamuoyuna duyurmaya başlamıştır (Şen ve Çiçek, 2018: 2108). Yayınlanan bir videoda grup Birleşmiş Milletler'e "kötülük forumu" adını vermiştir. Nijerya Devlet Güvenlik Servisi (SSS), uygun istihbarat toplama eksikliği nedeniyle saldırıyı durduramadığı için suçlanmış ve tüm saldırının arkasındaki kişi Mammur Nur, saldırıdan önce Nijerya Devlet Güvenlik Servisi tarafından tutuklanmış, ancak daha sonra serbest bırakılmıştır. Nur'un Somali'ye kaçıp El-Kaide'yle yakın ilişkisi olan Eş-Şebab kamplarında eğitim gördüğü düşünülmüştür. Ayrıca, kuzey bölgesindeki bazı imamlar daha önce hükümet ve hukuk memurlarını gelen saldırılar konusunda uyardı, ancak maalesef uyarıları sağır kulaklara düşmüştür (Onapajo and Uzodike, 2012: 32).

1 Eylül 2011'de ise askerler ile Boko Haram mensupları arasında Adamava Eyaleti'ndeki Song'da çıkan silahlı çatışmada, 1 ölü, 2 yaralı militan ele geçirilmiştir. Daha sonra 4 Eylül'de, Müslüman din adamı Malam Dala, silahlı örgütün düzenlediği saldırının hedefi oldu. Dala, Maiduguri'nin Zinari bölgesinde bulunan evinin önünde yaşamını yitirdi. 12 Eylül'de, 4 polis 7 kişi, Boko Haram'ın art arda düzenlediği bombalı ve silahlı eylemlerle hayatını kaybetmiştir. Örgüt üyeleri ayrıca saldırının düzenlendiği Bauci Eyaleti'nde bulunan Misau şehrindeki bir bankayı da soymuşlardır. 13 Eylül'de, 15 Boko Haram üyesinin Maiduguri'deki hücrelerinde askerler tarafından yakalanmasının ardından, örgüt orduyu hedef almıştır. Açılan ateşte 4 asker yaralanmıştır. 17 Eylülde ise, Boko Haram'ın hayatını kaybeden eski lideri Muhammed Yusuf'un kayınbiraderi Babakura Fugu, evinin önünde iki örgüt üyesi tarafından düzenlenen eylemde öldürülmüştür. Olay Fugu'nun, Nijerya'nın eski devlet başkanı Olusegun Obasanjo'nun katılımıyla gerçekleşen bir barış görüşmesinde yer almasından iki gün sonra gerçekleştiği için örgüte ihanet ettiği düşüncesiyle katledilmiştir (Aljazeera Turk, 2012). Ekim 2011'de Boko Haram'ın Maiduguri'deki pazar yerine düzenlediği operasyonda ise 3 sivil hayatını kaybetmiştir. Kasım 2011'de Borno Eyalet Valisi Kashim Shettima'nın konvoyuna yurtdışı seyahatinden döndüğünde saldırı düzenlenmiştir. Potiskum ve

Damaturu'daki polis tesislerine düzenlenen bombalı saldırı ve atak saldırıları sonucunda birçok kişi hayatını kaybetmiştir (The Nation, 2013).

25 Aralık 2011 Noel günü, örgüt Nijerya'nın başkenti Abuja'dan çok uzak olmayan Madalla adlı bir kasabada bir katolik kilisesine saldırdı. Bu, yaklaşık 40 kilise üyesinin ölümüyle sonuçlanan bir bomba saldırısıydı. Aynı gün, Plateau Eyaletindeki başka bir kiliseye farklı bir saldırı teşebbüsünde bulunulmuştur. Ardından Nijerya'nın Gizli Ajansı'na karşı da Boko Haram eylem yapmıştır. Arabasına bomba takılmış bir intihar bombacısı, ajansın girişinde bombayı patlatmasıyla 3 memurun ölümüne yol açmıştır. Maiduguri eyaletindeki bir kontrol noktasına yapılan bir günlük saldırıda da ölüm sayısına 4 Müslüman daha eklenmiştir (Ehwarieme and Umukoro, 2015: 43).

6 Ocak 2012'de Adamawa Eyaleti'nin Mubi kasabasında düzenlenen eylemde en az 20 kişi ölmüştür. 20 Ocak 2012'de Nijerya'nın kuzeyinde yer alan Kano şehrindeki devlet binalarına koordineli saldırılar düzenlenmiştir. Uluslararası Kızılhaç Örgütü, Boko Haram'ın düzenlediğini belirttiği saldırılarda yüzlerce kişinin hayatını kaybettiğini ve çok sayıda yaralının olduğunu duyurdu. Örgütün Kano'da gerçekleştirdiği bu seri saldırılara yaptığı açıklama ise kendi üyelerine gözaltında yapılan işkenceleri göstermiştir (Şen ve Çiçek, 2018: 2110). 19 Şubat 2012'de Başkent Abuja yakınındaki Suleja semtinde bulunan "İsa'nın Elçiliği" isimli kilisenin önüne bırakılan bomba Pazar ayini sırasında patlamıştır. Olayda 5 kişi yaralanmıştır. 17-21 Mart 2012'de ise Nijerya hükümeti ve Boko Haram arasında yapılan görüşmelerde, özellikle Hıristiyanlara karşı devam eden silahlı saldırı ve çatışmaların bitirilmesi amaçlamıştır. Ancak basına sızan asılsız haberlerden dolayı Boko Haram bu barış görüşmelerinden çekilmiştir (Aljazeera Turk, 2012). 26 Nisan 2012'de ise Abuja ve Kaduna'daki Thisday gazetesine ve Sun ofislerine eş zamanlı bombalı saldırılar düzenlenmiştir. 3 Haziran 2012'de Bauchi'de 15 kilise müdavimi öldürülmüştür. 17 Haziran 2012'de Kaduna'daki üç Kilise'ye bombalı saldırılar sonucunda 100 ibadetçinin hayatını kaybetmiştir (The Nation, 2013).

Boko Haram 2013 yılından itibaren diğer terör örgütleriyle bağlantı kurmasıyla birlikte daha şiddetli faaliyetlere başlamıştır. 2013 Şubat ve Mayıs ayları arasında Boko Haram insan kaçırma eylemlerini Nijerya'da yapmaya başlamış, yaptığı tehditleri gerçekleştirerek bir düzineden fazla devlet görevlisi ve ailesini kaçırmıştır. Nisan 2013'de Baga Köyü'ne düzenlemiş olduğu eylemde en az 185 kişinin ölümüne sebep olmuştur.

Ardından Mayıs ayında, yaşanan bazı olaylardan dolayı devlet sıkıyönetim ilan etmiştir (Uluer, 2014: 62). Baga, Borno'da, Kamerun ve Çad ile Nijerya sınırlarına yakın küçük bir kasabadır. Müşterek Görev Gücü (Joint Task Force- JTF) için bir ordu üssü görevi görür. Konumu, Boko Haram ile savaşmasına ve aynı zamanda Boko Haram'ın faydalandığı bölgenin gözenekli sınırlarını kontrol etmesine yardımcı olduğu için JTF için stratejik bir alan konumundadır. Olay, 16 Nisan'da JTF devriye ekibindeki bir askerin içki barında vurulmasıyla başlamıştır. JTF, askerin ölüm haberini aldıktan sonra şehri askerleriyle doldurmuştur. Askerler kasaba halkına ateş açmışlar ve korkunç bir katliam yapmışlardır. Bu katliamdan sağ kurtulanlar, gece yarısını geçip, ertesi güne kadar devam ettiğini anlatmışlardır (The National Human Rights Commission, 2013: 17-18). Ordunun olayı incelemiş ve olayda ölen insanların sayısının 36 olduğunu çoğunun da Boko Haram üyesi olduğunu bildirmiştir. Bununla birlikte, çeşitli insan hakları örgütleri tarafından yayınlanan raporlar, ordunun olayın yol açtığı rakamları ve yıkım miktarını küçümsediğini göstermiştir. Örneğin, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne (HRW) göre, hayatta kalan köylüler 183 kişinin öldüğünü ve 2000 tane de evin yanmış olduğunu söylemişlerdir. HRW uyduları ise 2.275 tamamen yıkılmış ve kötü durumda olan evin olduğunu bildirmiştir. Oldukça ilginç bir şekilde, Ulusal Uzay Araştırma ve Geliştirme Ajansı (NASRDA) raporunda yapılan analizlerin HRW'nin raporuyla bir çelişki gösterdiğini ileri sürmüşlerdir (Human Rights Watch, 2013: 19). Baga halkı yaklaşık 200 ölüme yol açan katliamı gerçekleştirenler olarak orduyu suçlamışlardır. Buna karşılık ise ordu sürekli olarak sivilleri hedef aldığını reddetmiştir (Agbibo, 2014: 61).

Ayrıca şeriatı getireceğini iddia eden Boko Haram garip bir şekilde camilere de saldırmaya başlamıştır. Örgüt camilere birçok eylem düzenlemiştir. Bunlardan biri 2013'te Borno'da bir camiye ikindi namazı sırasında silahlı eylemde bulunan örgüt üyeleri, 44 kişiyi öldürmüştür (Yaylar, 2016: 37). Diğeri ise 2014 yılında Yobe eyaletinde gerçekleşmiştir. İntihar bombacısının gerçekleştirdiği eylemde Muharrem ayını gelişini müjdeleyen 15 Şii öldürülmüştür. Örgütün Müslüman olmasına rağmen bu insanları öldürmesine sebep olarak iki şey öne çıkmıştır. Bunlardan ilki kendilerini ele verenlerin cemaatin içinde yer alması, ikincisi ise imamın Boko Haram karşıtı vaazlar vermesi sebebiyle cemaati cezalandırmak için bunu yapmışlardır (Yaylar, 2016: 37).

2014 yılında, diğer birçok saldırının yanı sıra, Boko Haram küresel topluluğun dikkatini çeken büyük bir saldırı gerçekleştirmiştir. 14 Nisan 2014'te birçok Boko Haram

örgüt üyesi, final sınavlarına hazırlanan kız öğrencilerle dolu bir yurdu işgal etmesiyle başlamıştır. Örgüt kızları kaçırıp gecenin karanlığında kamyonetlerin arkasına gizlice sokmuştur. Bölgedeki Boko Haram faaliyetleri nedeniyle aslında Borno eyaletindeki birçok ortaokul geçici olarak kapatılmıştı. Bu yüzden tek operasyon Chibok Hükümeti Kız Ortaokulu'na yapılmıştı. Bu nedenle Borno'daki okullardan öğrenciler final sınavları için Chibok'taki ortaokula katılmak zorunda kaldılar. Okulun yurdu, final sınavlarına hazırlanan 200'den fazla kız öğrenci ile doluydu (Ploch Blanchard, 2014: 149). Kaçırma eylemi tam olarak, Chibok kasabasında sayıca fazla güvenlik görevlisi arasına karışan yaklaşık 200'den fazla silahlı Boko Haram örgüt üyesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Yurttan silah sesleri duyulmaya başlayınca üniforma giyen silahlı bir örgüt üyesi, polis memuru olduğunu iddia etmiş ve kızlara sakinleşmelerini söylemiştir. Onları dışarı çıkardıktan sonra kızlar onun terörist grubun bir üyesi olduğunu fark etmişler ve yatakhane bulunan 300'den fazla kızdan, yaklaşık 57'si kaçmayı başarmıştır. Ancak, geriye kalan 276 kız öğrenci ise grup tarafından kaçırılıp Sambisa ormanındaki üslerine götürülmüşlerdir (Faul, 2014: 1). Nijerya askerleri saldırıdan birkaç saat önce gelmiş olsaydı, saldırı önlenebilirdi. Chibok'ta yurdu koruyan sadece 15 askeri vardı ve en yakın askeri üs bir saatlik sürüş mesafesindeydi. Ne yazık ki, 15 asker kızların kaçırılmasını engellemeye yetmemiştir. Saldırıdan bir ay sonra, Boko Haram bir video yayınlamış ve Şekau kızları bir miktar para karşılığında köle olarak verdiğini söylemiştir. Örgütten kaçmayı başaran bazı kızların anlattıklarına göre ise, geri kalan kız çocuklarının kimisinin örgüt üyeleriyle evlendirildiği kimisinin de işkence yapıp öldürüldüğü söylenmiştir (Ploch Blanchard, 2014: 150). Kaçırılan kız çocukları dünya kamuoyunda büyük bir tepkiye neden olmuştur. Kız çocukları ile ilgili yürüyüşler yapılmış pankartlar asılmıştır. ABD Başkanının eşi Michelle Obama gibi önemli isimler kızlarımızı geri getirin (#BringBackOurGirls) adlı sosyal medyada seslerini duyuracak bir süreç başlatmışlardır. Ancak konu tam olarak bir türlü çözümlenememiştir (Ploch Blanchard, 2014: 150). Örgüt artık eylemlerini küresel bir boyuta taşımıştır. Ayrıca bu olay, Boko Haram'ın kaçırma eylemine ilk kez başvurmadığı ve kesinlikle son kez olmadığına da aslında bir göstergesi olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde 22 Mayıs 2014'te BM'nin Abuja'daki binasının Boko Haram tarafından saldırıya uğraması ardından kız öğrencilerin kaçırılmasıyla birlikte, Boko Haram'ı hedeflenen mali bölümlere ve silah ambargosuna maruz kalan kişi ve kuruluşların yaptırım listesine eklemiştir (Norbert, 2019: 85).

Ekim 2014'te Nijerya Federal Devlet'i Boko Haram'ı bir orta yol bulma konusunda çağrı yapmış ancak Boko Haram lideri Şekau yayınladığı video ile asla adım atmayacaklarını ve kimseyle anlaşmayacaklarını açıklamıştır (Özer, 2018: 40). 10 Kasım 2014'te yaşanan olayda ise, öğrenci olarak gizlenmiş bir intihar bombacısının kendisini Potiskum şehrindeki erkek yatılı okulunda patlatması ve bunun sonucunda yaklaşık 50 öğrenciyi öldürmüştür (Cook, 2014: 12). Yaşanan bu kötü olay sonucunda okullar tatil edilmiş, örgüt ile mücadele edemediği için hükümet suçlanmıştır. Örgüt bu eylemleri aslında eski başkan Jonathan'ın tekrar seçilmemesi ve yeniden başa gelmemesi için yaptığı düşünülmüştür. Saldırıları bu nedenle gerçekleştirdiği iddiası, başkanın olayın ertesi günü yaptığı şaşırtıcı açıklamayla daha da dikkat çekici hale gelmiştir. Eski Başkan Jonathan 11 Kasım'da "Tanrı'nın yüzüne bakıp aileme danıştıktan sonra ülke çapındaki halkımın da çağrısına uyarak yeniden aday olmaya karar verdim" demiş ve bu tavrı ana muhalefet partisi sözcüsü tarafından ahlaksızlık olarak nitelendirilmiştir. Çünkü başkan, Boko Haram ile ilgili sorunu çözememişken, bu saldırının yaşandığı günün ertesi sabahı tekrar adaylığını açıklamış olması hayret verici bir olay olmuştur (Yaylar, 2016: 38).

Örgütün en korkutucu saldırılarından biri ise 29 Kasım 2014'te Kano Ulu Camii'nin bombalanması olmuştur. İntihar bombacısı Cuma namazının ortasında camiye bir araba sürdükten sonra, dışarıdaki silahlı örgüt üyeleri de ibadet edenlere saldırmıştır. Alan yangın yerine dönmüştür. Toplam ölü sayısı hakkında net bir şey söylenmese de, en az 120 kişinin hayatını kaybettiği tespit edilmiştir (Cook, 2014: 14).

Bu eylemlerde, sadece Ocak-Şubat 2014'de İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından yaklaşık 700 kişinin, yine bu yıl içinde diğer aylarda ise Uluslararası Af Örgütü tarafından yaklaşık 5.000 kişinin Boko Haram tarafından öldürüldüğü öne sürülmüştür. İnsani Yardım Koordinasyon Ofisine göre 650.000 kişi evlerini kaçarken, 10.000 Nijeryalı 2014 yılının Ağustos ayında Nijer'e mülteci olarak göç etmiştir. 2014 yılında Kaduna'da 80, Kano'da 60, Jos'da 120, Abuja'da 40 kadın Boko Haram üyeleri tarafından kaçırılmıştır (Zakari Windi, 2017: 57). 2014 Aralık ayında ise örgüt Nijerya Hava Kuvvetleri'nin savaş uçağını düşürmüş ve pilotlardan birinin vahşice kafasını kesmiştir (Bauer, 2019: 128).

Nijerya Müşterek Görev Gücü (JTF), tek başına çalışarak Boko Haram faaliyetlerini engelleyemedi, bazen JTF masum sivillere ateş açmak gibi büyük hatalar

yapmıştır. Çokuluslu Ortak Görev Gücü (MNJTF) olarak bilinen formasyon ise 1998 yılında Çad, Kamerun ve Nijer sınırlarını ele geçiren örgüt üyeleriyle savaşmak amacıyla kurulmuştu. MNJTF bu nedenle Nijerya ile birlikte bu ülkelerden oluşuyor. 3 Ocak 2015'te, katliam başlamadan önce, Boko Haram üyeleri önce Baga dışındaki MNJTF karargahına saldırmış ardından askeri üsleri ele geçirdikten sonra militanlar, Baga ve yakın kasabalardaki saldırılarına devam etmişlerdir. 10.000 kişiyi barındıran toplam alan ateşe verilmiş ve hayatta kalanlara kaçırmaktan başka seçenek kalmamıştır. Sağ kalanların çoğu Çad Gölü'nü geçerek Çad'a kaçmayı başarmıştır. Katliamın 2000'den fazla insanın ölümüyle sonuçlandığı ifade edilmiştir (Roggio, 2015: 1).

Katliamdan sonra 7 Şubat 2015'te, Afrika Birliği (AU) Barış ve Güvenlik Konseyi, Boko Haram saldırılarına çözüm bulmak için bir araya gelmiş ve bu süreçte MNJTF tam anlamıyla yürürlüğe girmiştir. Bu döneme kadar, Nijerya'nın Boko Haram meselesiyle ilgili güvenlik politikası, "Nijerya'da Boko Haram'la mücadele etmek için hiçbir yabancı devlet olmayacak" zihniyetiyle nitelendirilmişti. Nijerya işbirliği yapmaya karar vermesine rağmen, teknik olarak bu ideolojiden ödün vermeyip, katılan ülkelerin sadece Nijerya topraklarının dışından Boko Haram ile savaşmasına yardımcı olabileceğini açıkça belirtmiştir. Batı Afrika Saldırısı olarak bilinen yeni değiştirilmiş MNJTF'nin Nijerya, Çad Kamerun, Nijer ve Benin'den toplam 8.750 eğitilmiş askeri vardı. MNJTF'nin Uluslararası arenadaki en büyük endişelerden biri ise insan hakları konusu olmuştur. Masum siviller JTF'nin kurbanı olmuşlardı ve bu nedenle Batı Afrika Saldırısının ahlak ve insan hakları uluslararası hukukuna uygun hareket edip etmeyeceği İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi uluslararası bir örgüt için endişe konusu olmuştur (Human Rights Watch, 2015).

Batı Afrika Saldırısı'ndaki devam eden krizler de birkaç değişikliğe rağmen hiçbir sonuç alınamamıştır. AU'nun terörist grupla devam eden iç sorunlarla mücadele etmek için bir komisyon oluşturduğu Mali ve Somali davalarının aksine, Batı Afrika Saldırısı sadece Boko Haram'ın genişlemesini önlemekle görevlendirildi. Hâlâ bilinmeyen kaçırılan kızların sorunu ele alınmamıştır. Saldırının etkinliği, Boko Haram'ın Kuzey Nijerya'da daha fazla kontrol sahibi olması sonrasında Nijerya'yı her bağlamda çok zorlamıştır. Bu nedenle Nijerya'dan kaçan insanlar Çad'a sığınmak zorunda kalmıştır (Benon and Anne, 2015).

AU Barış ve Güvenlik Konseyi'nin girişiminden önce, Batı Afrika'daki bir Ekonomik örgüt olan Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS), terörizm sorununu çözmek için kendi girişimlerini denemeye başlamıştır. 2011 yılında Senegal'de yapılan toplantıda, ECOWAS üyeleri devletlerinin teröristler için güvenli bir sığınak olmasına izin vermemeyi kabul etmiş ayrıca üye devletler, terör örgütlerine ait şeyleri izlemeyi ve durdurmayı kabul etmiştir. Ardından 2013 yılında ECOWAS Terörle Mücadele ve Uygulama Planı adlı daha büyük bir girişim meydana gelmiştir. Planın birçok hedefi arasında “terörle mücadele ulusal eylemlerinde işbirliği, koordinasyon, uyum ve sinerjinin desteklenmesi ve pekiştirilmesi” yer almıştır. Terörle mücadele eylemlerinde sivillerin temel insan haklarını korumak da planın amaçlarından biri olmuş ve bu gerçekten de bölgesel örgütlerin bölgedeki artan terörizm sorununa her zaman sağır kulaklar oynamadığını da göstermiştir (Ogbonnaya, Ogujiuba and Stiegler 2014: 153). Batı Afrika Taarruzu MNJTF'ye daha fazla yetki veren en büyük girişimdir, ancak ECOWAS gibi diğer bölgesel örgütlerin önceden düşünüp hesaplamadığı anlamına gelmez. Batı'daki şiddetli terör sorunuyla başa çıkmak için kendi himayesindeki organlara başvurmuştur.

2011-2015 dönemi arasında “Halkın Demokratik Partisi (People's Democratic Party/ PDP)”nden Goodluck Jonathan başkanlık görevini üstlenmiştir. Başkan Jonathan Hıristiyan kökenli olması nedeniyle ardında başkan olduğu bu süre zarfında Boko Haram ile girdiği mücadelede dış güçlerden destek istemesi ve 2015 seçimlerinde tekrar aday olacağını söylemesi, Boko Haram tarafından öfkeyle karşılanmıştır. Sonrasında ise ilk defa Muhalefet Partisi'nden bir aday çıkmıştır. “Tüm İlerici Güçler Konferansı (All Progressives Congress/ APC)” partisinden Muhammed Buhari yeni devlet başkanı seçilmiştir. Buhari her ne kadar Müslüman olsa da Boko Haram'ın yaptığı suikastları kesinlikle desteklemeyen Müslüman kesimde yer almakla birlikte başkanlık yaptığı yıllar boyunca örgüt ile var gücüyle mücadele edeceğini açıklamıştır (Maraş, 2017: 94-95).

2015'teki bölgesel askeri saldırı ve sonraki operasyonlar Boko Haram'ın bölgesel ilerlemesini tersine çevirdi, ancak Nijerya ve komşuları, Boko Haram'ın faaliyet göstermeye devam ettiği uzak sınır bölgelerindeki sivilleri koruma kapasitesine sınırlı hale gelmiştir. Nijerya bölgesel koordinasyonu kendini geliştirmeye çalıştı, ancak Afrika Birliği tarafından yetkilendirilmiş, donör destekli Çokuluslu Ortak Görev Gücü (MNJTF), yerlerinden edilmiş nüfusların geri dönüşünü tehdit ederek Boko Haram'dan

geri kazanılan topraklarda güvenlik sağlamak için mücadele etmiştir (Ploch Blanchard and Cavigelli, 2018: 2).

2015 Ocak ortasında, Boko Haram Mayo Tsanaga'da 80 kişiyi kaçırmış ve dört köylüyü öldürülmüştür. Nisan ayında ise örgüt Guoues köyüne ve Kolofata bölgesinde Blabline ve Bia köylerine saldırmış, toplam 32 kişi hayatını kaybetmiştir. Mayıs ayının başında Boko Haram, TchebeTchebe ve Ldaoutsafta 21 kişiyi öldürmüş ve birçok pazar standını yakmıştır. Ayrıca Borno'daki terör saldırısında 300'ü aşkın sivil yaşamını kaybetmiştir. Haziran'da Afade'de, Uzak Kuzey Bölgesinin Logone ve Chari bölümünde, jandarma karakolunu ateşe vererek hücrede tutuklu bulunan 4 kişiyi öldürmüştür. Temmuz ayında yapmış olduğu bombalı saldırılarla 32 kişi hayatını kaybetmiş ve 85 kişiyi yaralamışlardır. Temmuz ayının sonlarında ise Maroua'da bir intihar saldırısı sonucu 23 sivil ölmüş ve 80'den fazla kişi yaralanmıştır (Zakari Windi, 2017: 58). Örgüt, Mart 2015'te IŞİD'e bağlılık ilan ettikten sonra, örgüt terörist saldırıların yanı sıra kadın intihar bombacıların sayısını da arttırmıştır. Bir intihar bombacısının telefonunda bulunan ses kaydı şöyledir (Bauer, 2019: 141):

“En büyük korkundan kurtul. Cehennem ateşinden kurtulmayı kabul et. Sana olduğu gibi sülalenden de 70 kişiye cennette 72 huri bahşedilecek. Öyle bir şerefe nail olacaksın ki bu, Peygamber Efendimizin dahi dikkatine mahzar olacak. Ruhunu yeşil cennet kuşlarının kanatlarında dinlendir. Nefsine hâkim ol ve ölmek gerektiği gibi öl. Böylesine yüce bir eylem gerçekleştireceğin için sana sunulacak nimet ve ödülleri düşün. İnşallah böylesi soylu bir görevi gerçekleştirebilesin diye dualarım seninle.”

Mart ve Temmuz 2015 arasında Boko Haram, aralarında 31 genç kız olmak üzere 126 bombacı kullanarak 52 intihar bombalı saldırısı gerçekleştirmiştir (Barkindo, 2016: 4). Eylül ayının başlarında ise, Uzak Doğu Bölgesi'ndeki Kolofata bölgesinden yaklaşık 10 kilometre uzaklıktaki Kerawa'da, en az 40 kişinin öldüğü ve 150'den fazla kişinin yaralandığı intihar saldırısı düzenlenmiştir. Aralık ayının sonunda ise, Uzak Kuzey Bölgesindeki Bodo'da iki kadın saldırgan kendini patlatmış ancak herhangi bir can kaybı yaşanmamıştır (Zakari Windi, 2017: 58). 2015 yılının aslında Nijerya'nın yanı sıra Çad ve Kamerun'u hedef alan terör saldırıları, Boko Haram'ın terör faaliyetlerinde alanını genişlettiğine dair önemli bir takım izlenimler bırakmıştır.

2016 yılından itibaren örgüt saldırılarını tekrar yoğunlaştırmıştır. Nijerya güvenlik birimlerinin Boko Haram'a karşı eylemlerinin artması nedeniyle örgütün öne sürülen eylem türleri içinde intihar ve bombalı araç saldırılarının sayıca fazlalaştığı,

intihar eylemcileri içinde ise kadın eylemcilerin oranının arttığı gözlemlenmiştir. Nijerya güvenlik birimleri 2016 yılı Kasım ayında Boko Haram'ın kümelendiği son nokta olan Sambisa Ormanı'ndan temizlendiğini kamuoyuna açıklasa da örgüt mensuplarının intihar saldırıları devam etmiştir (Kekilli, Ömer ve Abdoulaye, 2017: 18).

2017 yılında Nijerya'nın çeşitli bölgelerinde Boko Haram militanları bombalı intihar eylemlerini sürmüştür. Ocak ayında Maidiguri'deki Nijerya Üniversitesi'ne çocuk yaşta iki kız intihar eylemcisinin saldırısı ve örgüt lideri Ebubekir Şekau'nun açıklamaları örgütün etkinliğini devam ettirdiğini göstermiştir. Örgütün lideri Ebubekir Şekau Şubat ayında ortaya çıkan bir videosunda yapılan tüm intihar eylemlerini ve bombalı saldırı ve diğer pek çok eylemi üstlenmiştir. Videoda dikkat çeken bir başka husus da konuşan bazı örgüt elemanlarının “Biz Şekau'nun elemanlarıyız” ifadelerini kullanmış olmasıydı. Bu açıdan Ebubekir Şekau'nun ayrılıkların yaşandığı örgütün içinde liderliğini ispatlamaya çalışacak kadar gücünün azaldığı görülmüştür. Şekau birkaç hafta önce yayınlanan bir başka mesajında komutanlarından birini kendisine karşı tuzak kurmaya çalıştığı için öldürdüğünü ifade edilmiştir. Bu durum aslında bölge imajı oldukça zedelenen Boko Haram'ın aynı zamanda liderlik sorunuyla da baş etmek durumunda kaldığını göstermektedir (Kekilli, Ömer ve Abdoulaye, 2017: 18). Boko Haram'ın Şubat 2017'de insani yardım taşıyan Mı-17 helikopterine roket saldırısı düzenlenmesi 1 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu saldırıyla beraber Boko Haram kara hedeflerinin yanında hava hedeflerini de saldırabilecek bir yeteneği sahip olduğunu göstermiştir (Özer, 2018: 41). Mart ayında ise Gwarzo bölgesinde 22 kız çocuğunun kaçırılması ve Mayıs ayında Maiduguri Üniversitesi'nin kadın bombacılar tarafından hedef alınarak yapılan terör eylemleri çok büyük yankı uyandırmıştır (Şen ve Çiçek, 2017: 2115).

Nijerya hükümetinin Boko Haram'a karşı mücadeleyi kazandığı ve Boko Haram'ın teknik olarak yenildiğini açıklamasından kısa bir süre sonra; 19 Şubat 2018'de Nijerya sınırı Dapchi Kasabasında kız teknik lisesine giden 110 kızını kaçırmıştır (Özer, 2018: 42). 2018 yılında ise saldırılar kısa zamanlı devam etmiştir. Nijerya hükümeti ile örgüt arasında yapılan pazarlıklar sonucu, yurtlarından kaçırılan kız çocuklarının 21'inin ve tutuklu Boko Haram mensuplarının serbest bırakılması karşılığında diğer çocukların da serbest bırakılabileceklerinin açıklanması, müzakereler konusunda ümitleri yeniden yeşertirken, 19 Mart 2018 tarihinde Hükümet, Boko Haramla ateşkes görüşmelerinin yapıldığı bilgisini teyit etmiştir (Şen ve Çiçek, 2017: 2115). Kaçırdığı 110 kızını Hıristiyan

olan tek bir tanesi hariç 21 Mart 2018'de serbest bırakmışlardır. Hıristiyan kızı ise Müslüman olmaya zorlamış fakat kız kabul etmediğinden onu serbest bırakmamıştır. Daha sonra 2018 yılında Boko Haram liderinin bulunduğu yer Nijerya ordusu tarafından etrafı sarılınca Şekau kadın kılığına girerek kuşatmadan kaçmıştır. Nijerya Ordusu Sözcüsü Şekau'nun siyah çarşaf giyerek kaçtığı açıklamıştır. Diğer üyelerinin de bu yöntemi kullanarak kaçtıkları düşünülmektedir (Özer, 2018: 42).

2019 yılının Ocak ayında Nijer ordusunun, Boko Haram örgütüne karşı düzenlediği operasyonlarda en az 287 kişi öldürülmüştür. Savunma Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada, Nijer ordusu, Nijer-Nijerya sınırındaki Komadugu bölgesinde 28 Aralık'tan bu yana Boko Haram'a karşı hava destekli operasyon düzenlemiştir. Bu hava saldırıları sonucunda 200'den fazla örgüt üyesi öldürülmüş, karadan yürütülen operasyonlarda ise 87 militan etkisiz hale getirilmiştir (Euronews, 2019b).

Ocak ayının sonlarına doğru ise, Boko Haram'ın Nijerya'nın Rann kasabasında düzenlediği bir saldırı sonucu en az 60 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu saldırı, örgütün en ağır eylemlerinden biri olarak kayıtlara geçmiştir. Uluslararası Af Örgütü, Boko Haram'ın Kamerun sınırındaki kasabaya motorlarla girerek, evleri yakıp yıktığını ve kasabalıları öldürdüğünü duyurmuştur. Kasabaya düzenlenen saldırı sonrası yaklaşık 9 bin kişi evlerini terk ederek, Kamerun'a sığınmak zorunda kalmıştı. Bu eylem sonucunda, Nijerya'da örgütün tekrar güç kazanmaya başladığı bir dönemin işareti olmuştur (Deutsche Welle, 2019).

2019'un Haziran ayında ise, Nijerya'nın kuzeyindeki Borno eyaletinde 3 intihar saldırısı düzenlenmiştir. Bu saldırılarda en az 30 kişi hayatını kaybetmiş, 40'tan fazla kişi yaralanmıştır. Bu eylemler 2019 yılının en büyük intihar saldırısı olarak nitelendirilmiştir. Örgüt üyelerinin köylülerin büyük ekranda maç izlemek için toplandığı alanı hedefleyerek kayıp sayısını arttırmayı amaçladığını düşünülmüştür (Euronews, 2019c). Temmuz ayında, Nijerya'nın kuzey doğusunda Çad ve Nijer sınırında yer alan Borno eyaletinde bir cenaze törenine yapılan silahlı eylem sonucunda en az 65 kişinin hayatını kaybettiği ifade edilmiştir. Yerel hükümet başkanı Muhammed Buhari yaptığı açıklamada örgüt üyelerinin 21 kişiyi katlettiğini, daha sonra devam eden silahlı çatışmada 44 kişinin daha hayatını kaybettiğini ifade etmiştir. Birbirine rakip olan Boko Haram ve Batı Afrika İslam Devleti (ISWA) grupları bölgede sık sık saldırılar gerçekleştirmeye başlamıştır.

Eylül ayında ise, Nijerya’da terör örgütü IŞİD’in Borno eyaletinde bulunan bir askeri kışlaya saldırısı sonrası en az 18 kişi hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Bu saldırının Boko Haram ile birlikte planlandığı düşünülmüştür (Euronews, 2019).

Ekim ayında ise, Nijerya Ordusu Operasyon Sözcüsü Aminu İliyasu, ordunun Borno eyaletine bağlı Gwoza bölgesinde Boko Haram'a yönelik yapılan eylem sonucu örgütün 10 üst düzey üyesinin yakalandığını ve örgüte ait önemli miktarda mühimmat ele geçirildiğini söylemiştir (TRT Haber, 2019)

Şubat 2020’de ise Nijerya’nın kuzeydoğusunda terör örgütü Boko Haram’a karşı, Çad Gölü Havzası'na bağlı Kirta Wulgo bölgesinde hava saldırısı düzenlenmiştir. Bu operasyonda örgütün eğitim kampı yok edilmiş ve birçok örgüt üyesi öldürülmüştür (TRT Haber, 2020a). Ancak çok geçmeden Mart 2020’de ise Yobe eyaletine bağlı Goneri köyünde görevli askerlere silahlı eylem yapılmıştır. Eylemde en az 50 asker hayatını kaybetmiş, çok sayıda asker ise yaralanmıştır (Abubashal, 2020: 1). Son olarak Nisan 2020’nin başında ise Nijerya’nın kuzeydoğusunda terör örgütü Boko Haram'a Borno eyaletinde düzenlenen operasyonda 19 örgüt üyesi etkisiz hale getirilmiştir ve yaralanan çok sayıda örgüt üyesinin kaçtığını belirtilmiştir (TRT Haber, 2020b).

Boko Haram’ın yapmış olduğu eylemler yüzünden insanlar ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. BM Mülteciler Yüksek Komisyonu’nun açıklamış olduğu verilere göre; 2014 yılının başına kadar Nijerya’dan 157 bin kişi Nijer, Çad, Kamerun’a göç etmiştir (Aghedo and Osumah 2014: 241). Ayrıca 2014 yılında zirve yapan Boko Haram terörü, güvenlik güçlerinin operasyonları sonucunda 2014’ten sonra ciddi bir gerileme sürecine girmiş ama hala Nijerya’daki en aktif terör örgütüdür ve 2017 yılına kadar Sahra Altı Afrika’nın en tehlikeli terör örgütü olmuştur (Kösüş, 2019: 157). 2015 yılı UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) raporlarına göre ise örgüt eylemleri 1,4 milyon çocuğun yerinden edilmesine sebep olmuştur. Boko Haram, 2015 yılında faaliyetlerinin zirvesinde olduğu zaman 11.500 kişinin daha sonra artan eylemler sonucu 2016 yılında 3.484 kişinin, 2017 yılında ise 3.329 kişinin ölümüne sebep olmuştur. Ayrıca, “şiddet içeren” faaliyetleri 2016 yılında 417 iken 2017 yılında 500’e yükselmiştir (Çetinkaya, 2019: 18). Yine de 2014-2016 yılları arasında diğer yıllara oranla daha sakin bir dönem geçirmiştir. Örgütün 2017 yılında gerçekleştirdiği en korkunç eylemler Borno Eyaleti’nde olmuştur. Nijerya, 2018 Küresel Terörizm Endeksi’nde 8.660 puanla Irak ve

Afganistan'dan sonra dünyanın terörizmden en çok zarar gören 3. ülkesi olmuş ve çok yüksek etki düzeyi sınıfı içerisinde yer almıştır. Bu verilere göre Nijerya, 2017 yılında dünyada teröre en çok kurban veren 3. ve terörün ekonomik anlamda yarattığı maliyetin %2,6'lık oranla en yüksek olduğu 7. ülke olarak sıralamada yerini almıştır (Kösüş, 2019: 158). Boko Haram'ın, Muhammed Yusuf'un tutuklanıp ölmesinin ardından başlayan ve yeni lideri Şekau ile sürdürdüğü kitlesel şiddet eylemlerinde 2018 yılına kadar 13 binden fazla kişi hayatını kaybetmiştir (Çetinkaya, 2019: 18). Son yılların verileriyle birlikte Afrika'da en az 30 bin kişi hayatını kaybetmiş ve iki milyon kişi de evlerini terk etmek zorunda kalmış. Ayrıca binlerce kadın ve çocuğun da kaçırılıp işkence edilip köle olarak satılmasına sebep olmuştur.

Nijerya'nın kuzeyindeki terör saldırıları ve Nijerya ordusunun, Boko Haram terör örgütüne yönelik askeri eylemleri sonucunda birçok insan, bulunduğu ülkeyi terk ederek komşu ülkelere Çad, Kamerun ve Nijer'e sığınmak zorunda kalmıştır (Şen ve Çiçek: 2117).

2.2.2. Örgütün Ülkesi Dışında Kendi Kıtasında Yaptığı Eylemler

2.2.2.1. Çad'ta Yaptığı Eylemler

Boko Haram Çad'ın ekonomisini de etkilemeye başlamıştır. Çad'ın hayvan ticareti, petrol ihracatından sonra en önemli ticaret ağını oluşturmaktadır. Boko Haram'ın yapmış olduğu saldırılar sonucunda Nijerya'ya giden önemli ticaret alanları etkilenmiş ve Çad'ın Nijerya'ya yaptığı ticari faaliyetlerde de büyük oranda azalma olmuştur. Çad'ın düzenini bölgede yaşanan terör eylemlerinin yanında bir de Boko Haram'ın yarattığı mülteci sorunu ve komşu ülkelerin sınır güvenliğini koruyamamasından kaynaklı meydana gelen terör eylemleri de etkilemiştir (Özer, 2018: 109).

Çad 2013'te Kuzey Mali'de düzenlenen teröre karşı birlik ve beraberlik içinde yapılan eylemlerde en ciddi rol oynayan ülkelere olmuştur. 2014'te Boko Haram'la mücadele amacıyla kurulan Çokuluslu Ortak Görev Gücü'nün (MNJTF) operasyonlarında önemli bir yer oluşturmuştur (Kekilli, Ömer ve Abdoulaye, 2017: 23). Şubat 2015'te Batı Afrika Saldırısı adı altında Boko Haram ile yapılan mücadele de Boko Haram'ın Kuzey Nijerya'da daha fazla kontrol sahibi olması sonrasında Nijerya'yı her açıdan çok zorlamıştır. Bu yüzden Nijerya sınırlarında daha fazla insan yerinden edilmiş ve Çad'da sığınmak zorunda kalmışlardır. Boko Haram üyeleri Çad'a girmek için

kendilerini mülteci olarak göstererek sızmaya başlamışlardır. Haliyle Boko Haram zulmünün Çad'a açılmasını tamamen durdurulamamıştır. Ama Çad'ın Nijerya hükümetinin kaybettiği topraklarını geri kazanmasına çok büyük yardımı olmuştur (Benon and Anne, 2015). 15 Haziran 2015'te örgüt, Çad'ın başkenti Encemine'de ikiz intihar bombaları patlatmış ve 23'ten fazla kişi hayatını kaybetmiş, 80 kişi de yaralanmıştır (The Guardian, 2015).

Boko Haram'ın Çad Gölü eyaletindeki Bohoma kentinde Çad ordusuna ait birliklere 23 Mart 2020'de yaptığı eylemde 98 asker hayatını kaybetmiştir. Çad ordusu 31 Mart'ta aynı eyalette ve eyalet sınırındaki Nijer ile Nijerya'ya ait bölgelerde terör örgütüne karşı "Bohoma Gazabı" operasyonunu başlatmıştır. Operasyon sonrasında Çad topraklarında tek bir Boko Haram unsuru kalmadığı ülkenin teröristlerden temizlendiğine dair açıklama yapılmıştır (Alaattin, 2020).

2.2.2.2. Kamerun'da Yaptığı Eylemler

Boko Haram kuzey Nijerya-Kamerun sınır bölgesinin ıssız ve ormanlık alanlarında altyapı eksikliğinden dolayı eğitim kampları kurmuştur. Boko Haram, Nijerya'da saldırıları gerçekleştirmek için Kamerun'u sürekli olarak arka üs olarak kullanmıştır. Nijerya'dan kaçırılan, çoğu on ila on dört yaşındaki çocuklara savaşa hazırlık için buralarda eğitim verilmiştir (Karmon, 2014: 78).

Boko Haram süreç içerisinde eylem alanını genişleterek Nijerya'nın sınır komşusu Kamerun'un kuzey bölgelerinde de saldırılar düzenlemeye başlamıştır. Şekau'nun Ocak 2012 yılında yayınladığı video ile insan kaçırma eylemleri gündeme gelmiş ve Boko Haram'ın ilk insan kaçırma eylemini Şubat 2013'te gerçekleştirmiştir. Kuzey Kamerun'da 7 kişilik Fransız bir aileyi kaçırmıştır. Fransızları kaçırma eylemi Boko Haram'ın Nijerya dışında gerçekleştirdiği ilk büyük eylem olarak kayıtlara geçmiştir (Özer, 2018: 92).

Boko Haram 2014 yılı boyunca bombalama, suikastler, askeri ve sivil saldırılarına devam etmiştir. Mart ayında Kamerun'un Fotokol kenti yakınlarındaki Kamerunlu askerlere karşı eylem yapmıştır. Daha sonra Nijerya-Kamerun sınırında Boko Haram'ın Kamerun'a yönelik eylem ve faaliyetleri şiddetlenmiştir (Kekilli, Ömer ve Abdoulaye, 2017: 22). Aynı yılın sonuna doğru, grup Nijerya sınırlarının ötesine geçmiş ve eylemlerini Kamerun'un kuzey kesimine kadar genişletmiştir. Ekim ayı başlarında Boko

Haram, Kamerun'un Uzak Kuzey bölgesindeki bir kasaba olan Amchide'de bir roket fırlatmış, bir hafta sonra 15 Ekim 2014'de, Boko Haram militanları Limani adlı başka bir kasabayı işgal etmiştir. Siviller silahlı kişilerin sayısının yüzlerce olduğunu ifade etmiştir. Hatta Kamerun ordusu, militanların neredeyse bin kişi olduğunu iddia etmiştir. Boko Haram'ın saldırıyı gerçekleştirmesinin sebeplerinden biri şehirdeki yerlilerin örgüt üyelerinin tutuklanmasına yardım etmiş olmalarıdır. Boko Haram'ın gözünde, tüm kasaba onlara ihanet etmiş ve dolayısıyla cezayı hak etmiştir. Kamerun en az 38 kayıp vermiştir. 8'i asker ve geri kalanı sivillerdi. Boko Haram, üyeleri öldürüldükçe daha fazla zayıf olmak istemiştir. 24 saat süren saldırıda Kamerunlular en çok acı çeken ülke olmuştur. Saldırı sona erdiğinde, askeri üsler yok edilmiş, evler ateşe verilmiş, pazarlar basılmış, motorlu bisikletler çalınmış ve Amchide boş bırakılmıştır. Ertesi yıl Nisan ayında Boko Haram, Bia adlı başka bir Kamerun kasabasında da benzer bir saldırı gerçekleştirmiştir (Amnesty International, 2015: 24).

12 Temmuz 2015'te çarşaf giyen iki intihar bombacısı Nijerya sınırı Fotolia'da kendini patlamış ve 10 sivil ile komşu Çad'tan bir asker ölmüştür. Resmi rakamlara göre, 22 Temmuz'da iki bombacı, Maroua'daki ve Hausa mahallesindeki merkezi pazarda patlayarak 21 kişiyi öldürmüştü ve 85 kişiyi yaralamışlardır. Bunlar Kamerun'daki ilk iki intihar saldırısıdır. 19 Temmuz'da, Boko Haram, Far North Bölgesi'ndeki Kamouna'daki birden fazla çocuk da dâhil olmak üzere 24 sivili öldürmüştür. Kamerun'un kuzey şeridinde Çad Gölü yakınında bulunan 80'den fazla saldırgan etrafa ateş açmıştır (Zakari Windi, 2017: 58). 3 Eylül 2015'te Boko Haram militanları, Kuzey Kamerun'da bir pazar ve revire yapılan saldırılar sırasında yaklaşık 30 kişiyi öldürmüştü ve 145 kişiyi de yaralamıştır. Bu eylemlerinden sonra Boko Haram taktiklerini ve hedeflerini değiştirerek hükümet birlikleriyle savaşıp vakit kaybetmek yerine sivillere daha hızlı baskınlar düzenleyebileceğinin farkına varmıştır (Suleiman, 2015: 22).

Boko Haram Kamerun'da yerli insanlardan da oluşan gruplar kurarak bölgede etkinliğini artırmıştır. 2016 yılının sonlarında Nijerya güvenlik güçleri liderliğinde yürütülen eylemler sonucu Boko Haram son yeri olan Sambisa Ormanı'ndan çıkarılmıştır. 2017 yılı Mart ayında ise yayınladığı videolarda varlığını sürdürdüğünü açıkça ifade etmiştir. Örgüt lideri Ebubekir Şekau yaptığı açıklamada Kamerun'u net bir şekilde hedef göstermiştir. Örgütün şu anda Nijerya-Kamerun sınırında saklandığı tahmin edilmektedir (Kekilli, Ömer ve Abdoulaye, 2017: 22). Ayrıca 2017 yılında örgüt canlı

bomba ile 7 kişi ölümüne neredeyse 30 kişinin de yaralanmasına sebep olmuştur. Aynı dönemde örgüt, Kamerun'da 4 kadını kaçırmıştır. Kaçırma eyleminden bir hafta önce ise Vuzi kasabasına saldırarak orada bulunan 2 kişiyi öldürmüş ve 2 öğrenciyi de kaçırmıştır (Bozkurt, 2018: 78).

Nisan 2020'de Kamerun'un Uzak Kuzey Bölgesi'nde Boko Haram örgütünün düzenlediği intihar saldırısında ise 8 sivil hayatını kaybetmiştir. Yapılan açıklamada, Amchide kasabasında Boko Haram üyesi 2 kişinin üzerlerinde taşıdıkları bombaları kalabalık bir alanda patlattıkları ifade edilmiştir. Saldırıda 8 sivilin yaşamını yitirmiş, 10'u ağır 14 kişinin yaralanmış ve intihar bombacılarının da öldüğünü söylenmiştir (Euronews, 2020).

2.2.2.3. Nijer'de Yaptığı Eylemler

Nijer de Boko Haram'la aktif bir şekilde mücadele etmek zorunda olan Afrika ülkelerinden birisidir. Şubat 2012'de Nijer'deki yetkililer Diffa'daki 15 şüpheli Boko Haram üyesini tutuklamış ve ev yapımı patlayıcı ve el bombalarına el koymuştur. Kaçan örgüt üyeleri de Eylül 2012'de Zinder bölgesinde tutuklanmıştır (Karmon, 2014: 78).

2013 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre, askeri güçler ve Boko Haram arasındaki son çatışma sonucunda 6000 kişi Nijerya'nın ilçelerinden Nijer'e kaçmıştır. Federal Hükümet, komşu üç eyalet olan Yobe, Borno ve Adamawa'da olağanüstü hal ilan etmiş ve 14 Mayıs 2013'te askeri saldırı başlatmıştır. Nijer'deki halk, Boko Haram'dan korktukları kadar askeri güçlerden de korkmuştur. Ordu, sivilleri Boko Haram üyelerine yardım etmek ve gizlemekle suçlamış ve grup üyelerine yardım etmesi nedeniyle yerli halkın evlerini yok etmiştir. Ayrıca Mayıs 2013'te Nijer'in başkenti Niamey yakınlarındaki bir hapisanede bulunan Boko Haram mahkumları, Nijerya ve Nijer'deki yoldaşların desteği ile hapisane gardiyanlarına bir saldırı başlatmıştır (The Nigerian Voice, 2013).

2014'te Nijer'de de bazı köyler örgütün kontrolüne geçmiştir. Hem Çokuluslu Ortak Görev Gücü (MNJTF) operasyonları hem de Kuzey Mali'de yapılan ortak bölgesel eylemlere katılmıştır. Nijerya sınırlarında Boko Haram, Mali sınırlarında ise Ansaruddine, MUJAO, Macina Katıbası, Mourabitoune ve Mağrip El Kaidesi (AQMI) gibi terör örgütlerinin eylemleriyle karşılaşan Nijer, güneydoğusunda ve kuzeybatısında korkunç bir terör tehdidi maruz bırakılmıştır (Kekilli, Ömer ve Abdoulaye, 2017: 23).

Nijer 2014'ün ortalarından itibaren Boko Haram'ın sınırları içindeki saldırılarına maruz kalmıştır. Boko Haram Nijer'in bir şehri olan Diffa'da sığınak aramasından dolayı bu bölgede eylemlerine başlamıştır. Boko Haram gibi örgütlerin yarattığı tehdit ve korku neticesinde binlerce mülteci ülkeye gelmiştir. Bu sebeplerle açlık krizlerinde insani yardımın zorlaşmasına sebep olmuş, insani yardıma muhtaç insan sayısı da ciddi bir şekilde artmıştır. Kuraklığın yaşanması geçim kaynakları azalmıştır. Boko Haram çiftçileri ve sivil halkı silahlaltına almaya başlamıştır. Diffa bölgesinde bulunan sınır kasabası Bosso'ya Şubat 2015'te yapılan eyleme Boko Haram'a karşı savaşmak için Nijer askerleri Çad askerlerine katılmıştır. Bu saldırı, Boko Haram'ın Nijer'e yaptığı ilk ciddi olay olarak kayda geçmiştir. Nijerya Hükümeti bu açlığı ve sıkıntılı süreci çözmek için uluslararası yardım aramaya başlamıştır. BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA)'nden yardım istemiştir. Göç sorunu zor yaşam şartlarıyla birleşince Nijer'e sığınmış Nijeryalılar evlerine gitmekte oldukça zorluk çekmişler ve sonlarının ne olacağı hakkında şüpheye düşmüşlerdir. Boko haramın şiddet eylemlerini artırması ve bu bölgeleri işgal etmesiyle kendilerini adeta bir çıkmazın içinde bulmuşlardır (Özer, 2018: 102-104).

2.3. ÖRGÜTÜN FİNANS KAYNAKLARI

Boko Haram terör örgütünün finans kaynağı elde edebilmesinin birkaç yolu vardır. Bunlar yasal finans kaynakları ve yasa dışı finans kaynaklarıdır. Örgütün yasal finans kaynaklarını; kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, zengin iş adamları ve politikacılar, hem yerli hem de bölge dışındaki halklardan sağlanan bağışlar oluşturmaktadır. Yasa dışı finans kaynaklarını ise silah kaçakçılığı, banka soygunları, uyuşturucu madde kaçakçılığı, adam kaçırmaya ve baskınlar ve köle ticareti oluşturmaktadır (Erdoğan, 2018: 150).

Boko Haram'ın önemli finans kaynaklarından bir diğeri de, militanların günlük olarak verdikleri 100 Naira paradır. Bu para örgütün ana finans kaynağını oluşturmaktadır (Özer, 2018: 53). 2002 yılında El kaide lideri Usame Bin Laden Nijerya'ya 3 milyon dolar göndererek örgüt içinde paylaşılmasını söylemiştir. Ayrıca başlarda örgütün en önemli finans kaynağı mensupları tarafından yapılan bağışlardı, fakat daha sonra Mağrip El Kaidesi ile bağlantılar yapılmaya başlanınca Suudi Arabistan ve diğer İslamcı radikal örgütlerde Boko Haram'a büyük katkı sağlamıştır. 2014 yılında da "Al Muntada Trust Fund"un baş yöneticisi şeyh Muhiddin Abdullahi'nin Nijerya'da yakalanmasıyla birlikte

Büyük Britanya’da şubesi olan bu yerin Boko Haram’a destek veren bir başka kuruluş olduğu söylenmiştir (Rustemova Demirci, 2017: 205).

Boko Haram ayrıca Mağrip El Kaidesi (AQIM)’nin yolunu takip etmektedir. AQIM 10 yıllık süreçte Avrupalıları fidye için kaçırmak için milyonlarca dolar elde etmiştir (Özer, 2018: 57). Örgüt sadece 2013 yılında yaptığı banka soygunlarından toplam 6 milyon ABD doları elde etmiştir. Ayrıca kaçırdığı sivilleri serbest bırakmak için de milyon dolarlar istemiştir (Maraş, 2017: 95). Boko Haram özellikle banka soygunlarını savaş ganimeti olarak nitelendirmiş ve dinen bir sakıncası olmadığını söylemiştir (Erdoğan, 2018: 99).

Boko Haram terör örgütü, birçok çeşitli kaynaktan gelir sağlayarak çok zengin bir terör örgütü haline gelmiştir. Ayrıca kendi militanlarına maaş bağlama ve yaptığı faaliyetleri finanse etme kapasitesine ulaşmıştır. Bu kaynaklar kesilmediği takdirde örgütün yok edilmesi de pek mümkün olmayacaktır. Boko Haram’ın servetinin 70 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum onu dünyanın en zengin yedinci terör örgütü yapmaktadır (Özer, 2018: 53-58).

Nijerya’nın güvenlik sisteminin de oldukça zayıf olduğu bilinmektedir. Nijerya polis gücünün insan kaçakçılığı bölümünün başkanı Bayan Egbeyemi'nin Boko Haram’ın lideri Yusuf’un üst düzey güvenlik görevlilerine serbestçe erişimi olduğunu ve polisten bile grubuna büyük askerler aldığını belirtmiştir. İstihbarat ve güvenlik sorunlarının yaşandığı dönemlerde Başkan Goodluck Jonathan sadece güvenlik görevlilerinin değil, aynı zamanda Ulusal Meclis ve Federal Yürütme Konseyi üyelerinin de Boko Haram’ın destekçileri olduğunu ve örgüte finansal destek sağladığını kabul etmiştir (Oyeni, 2014: 87).

Adam kaçırmamanın da önemli miktarda para getirdiğini fark eden örgüt, hem yerli hem de yabancı orta düzeyde durumu olan birçok kişiyi kaçırmıştır. Örgütün 2013 yılı boyunca yerel kaçırmaya olaylarından neredeyse yüz binlerce dolar kazandığı söylenmiştir. 2014 yılında ise örgüt, Kamerun Başbakan yardımcısının eşini kaçırmıştır. Serbest bırakmak için çok yüklü miktarda fidye istemiştir. 2014 yılında örgüt para kaynağını keşfetmiş ve hedefine Nijeryalı zenginleri koymuştur. Kaçırdığı zengin kişileri serbest bırakmak için de ortalama bir milyon dolar fidye almıştır (Erdoğan, 2018: 100).

Terör örgütleri için bu finans kaynakları ciddi önem taşımaktadır. Saldırılarını devam ettirebilmek için bu yardıma ihtiyaçları vardır yoksa ömürleri çok uzun soluklu olmayacaktır.

2.4. BOKO HARAM'IN DİĞER ÖRGÜTLERLE İLİŞKİSİ

Boko Haram gerek ideolojik söylemi gerekse yaptığı suikastlar açısından bölgesel ve küresel cihatçı örgütlere benzemektedir. Boko Haram IŞİD'e bid'atına kadar Taliban ve El-Kaide'den de övgüyle söz etmiştir (Kekilli, Ömer ve Abdoulaye, 2017: 20).

Eş Şebab 2006 yılında İslam Mahkemeleri Birliği Örgütü'nün askeri kanadı olarak Somali'de kurulmuştur. Örgüt, Sufi anlayışa sahip Somali'de Vahhabi anlayışını benimsemiş ve sahip olduğu "cihat" ideolojisi ile Orta Doğu'dan ve farklı bölgelerden birçok kişinin örgüte katılımını sağlamıştır. Mamman Nur ve öğrencileri de Eş Şebab kamplarında eğitim alıp kendilerini geliştirmişlerdir. Boko Haram ile ilişki içerisinde olmuş ve ikisinin de örgüt üyelerinin yaş ortalamaları, örgütlerin mücadele ve eylem yöntemleri, beslendiği kökler, sivil halkın bu örgütlere tepkisi ve halkın eğitim düzeyi benzerlik göstermiştir. Ancak örgütlerin mücadele ufukları, eylem alanları, düşman algıları, mücadele ettikleri ortam ve kişiler de bir o kadar farklıdır (Artokça, 2012: 4-15).

Kuzey ve Orta Nijerya'daki Boko Haram saldırıları, 2010 yılından bu yana büyük ölçüde tutarlı bir şiddet paterninde bir dereceye kadar koordinasyonlu veya kontrollü bir şekilde artmıştır. Hareket daha radikal bir bakış açısıyla üyeleri toplamaya devam etti. Daha başarılı ve eşgüdümlü Boko Haram saldırıları sonucunda çok sayıda araştırmacı örgüt ile AQIM ve Somali Harekat al-Shabaab alMujahideen gibi diğer radikal İslamcılar arasındaki bağlantıyı anlamaya çalışmıştır (Danguwa, 2014: 45-46).

Boko Haram'ın Yusuf ve Şekau'dan sonra önde gelen üçüncü lideri Çad doğumlu Mamman Nur, 2009'da yaptığı eylemlerden sonra Somali'ye kaçmış, burada kendisi ve üyeleri Eş Şebab kamplarında eğitim görmüşlerdir. 2011 yılında Nijerya'ya dönerek Abuja'da Birleşmiş Milletler binasına yapılan saldırıyı tasarlayan kişidir (Özer, 2018: 37). BM ofisinin bombalanmasından birkaç ay sonra, İslam Mağrip'teki El Kaide (AQIM) ile Boko Haram'ın bağlantıları hakkında açıklamalar yapılmıştır. Boko Haram gibi AQIM de Cezayir'de bir İslam devleti kurmayı hedefleyen bir terör örgütüdür. 13 Kasım 2011'de Cezayir dışişleri bakan yardımcısı çıktı ve istihbarat teşkilatlarının raporlarına göre AQIM ve Boko Haram arasındaki koordinasyondan bahsetmiş ve 2012 yılında örgütün

sözcüsü Boko Haram'ın AQIM ile bağlantısı olduğunu beyan etmiştir (Ploch Blanchard, 2014: 146). Zaten Boko Haram bugünkü varlığını El Kaide'ye borçludur. Çünkü 2009 yılında Boko Haram lideri Muhammed Yusuf'un ölümü ve birçok üyelerinin tutuklanmasından sonra örgüt çok derin yaralar almıştır ve toparlanamayacak durumdayken Mağrip El Kaidesi (AQIM) sayesinde yeniden yapılanmıştır (Rustemova Demirci, 2017: 205).

2009 ihtilafından sonra, Boko Haram'ın bazı üyelerinin AQIM'den eğitim aldıkları Sahel bölgesine kaçmış olabileceği söylemiştir. Eğitime ek olarak, Boko Haram'a propagandasını dünyaya duyurmak için AQIM tarafından medya ile bağlantısı artmıştır. Şekau devirmeden önce, Muhammed Yusuf'un ölümünden sonra grubun oyuncu lideri olan Mallam Sanni Umaru tarafından imzalanan halka yapılan bir mektup açıklamasında şu iddiada bulunmuştur (Oyewole, 2013: 257):

“Boko Haram'ın etkisi Kuzey Nijerya ile sınırlı olmayan bir İslam Devrimi, aslında, Nijerya'daki 36 eyaletin hepsine yayılmış durumdayız ve Boko Haram, El Kaide'nin sadece bizim uyum sağladığımız ve saygı duyduğumuz bir versiyonudur. Usame bin Ladin'i destekliyoruz, ülke tamamen İslamlaştırılıncaya kadar Allah'ın isteğine göre Nijerya'da emrini yerine getireceğiz.”

Grubun diğer yabancı terörist gruplarla ittifakı ABD-Nijerya ilişkilerini etkiledi. AQIM ile olan ilişkisi ile Boko Haram, özellikle ABD hükümeti için hatta küresel dünya için bir tehdit konusu haline geldi. Grubun faaliyetleri Amerika'nın Nijerya'ya olan ilgisini gerçekten etkilemese de, ABD hükümeti, Boko Haram'ın küresel bir terör ağı ile ilişkisini potansiyel olarak Amerika için bir tehdit haline getirdiğini hissetti. ABD hükümeti, grupla savaşmanın bir yolu olarak, bunu Uluslararası Terör Örgütü (International Terrorist Organization/ ITO) olarak ilan etmek istedi ancak Nijerya federal hükümeti ABD hükümetine bunun masum Nijeryalıları ve Nijerya ekonomisini etkileyeceğinden korktuğu için böyle bir karar vermemesi için şiddetle baskı yapmıştır. Çünkü bir ITO olarak ilan etmenin yankıları, Doğrudan Yabancı Yatırımları (Foreign Direct Investment/ FDI) ve Nijeryalıların yurtdışına muamelesini etkileyecek gibi görünüyordu. Amerikan hükümeti kararı 2013 yılına kadar beklemeye almıştır. Ancak AQIM ile yaptığı iş birliği neticesinde 13 Aralık 2013'te Boko Haram ABD Hükümeti tarafından 9. uluslararası terörist grup ilan edilmiştir (Pürçek, 2014: 88).

2015 yılının Mart ayında Boko Haram terör örgütü lideri Ebubekir Şekau'nun hazırlattığı bir video ortaya çıkmıştır. Videoda Boko Haram'ın Irak Şam İslam Devletine tabi ve müttefiki olduğu açıkça dile getirilmiştir. Bu video ile IŞİD'in kendisini küresel

İslam halifeliğın sahibi olarak gördüğünü açıklamıştır. Ayrıca Boko Haram'da kendisini İslam Devleti'nin Batı Afrika Eyaleti (ISWAP, IS-WA) olarak görmeye başlamıştır. Sonra ise Boko Haram'ın küresel cihat mücadelesinde İŞİD ile iş birliğı yapacağı yolunda görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır (Maraş, 2017: 91). Selefilik anlayışının sert tutumlarını benimseyen Boko Haram, küresel cihatçı terör örgütü olan İŞİD'e bağlılığını açıklayarak İŞİD'in Sahra Altı Afrika'da yapılanmasına da destek verdiğini açıklamıştır (Çetinkaya, 2019: 19). Ancak İŞİD ile olan ilişkisi Boko Haram'ın AQIM ile olan ilişkisini olumsuz etkilemiştir.

İŞİD ve El-Kaide arasında ise bir takım farklılıklar bulunmaktadır. El-Kaide'nin amaçları arasında toprak ele geçirmek yoktur. Allah'ın ismini yüceltmek ve dini bir halifelik makamı kurarak küresel cihadı sağlamak temel amacı olmuştur. Cihadı Hıristiyan coğrafya da başlatan küresel bir terör örgütüdür. İŞİD ise cihat anlayışı nedeniyle toprak ele geçirdiklerini ve İslam devleti kurmaya çalıştıklarını tüm dünyaya göstermiştir. El-Kaide, batı ve Şii karşıtı olan bir örgüttür. İŞİD ise, sahip olduğu ekonomik güç ve almış olduğu destekle birlikte tüm dünya için tehdit haline gelmiş bir örgüttür. İlk bölümde de ifade edildiği gibi cihadı İslam topraklarında başlatan küresel terörizmin dönüşümünü gösteren silahlı bir terör örgütü olarak karşımıza çıkmıştır. Aslında İŞİD Boko Haram'ın Afrika'da ki gücüdür. Örgütler birbirleriyle bağlantı içerisindedir. İŞİD ve Boko Haram Terör Örgütü'nün etnik ve tarihsel farklılıklarına rağmen ideolojik yapıları benzerlik göstermektedir (Bozkurt, 2018: 83). Örneğin, İŞİD ve Boko Haram arasında selefi-cihatçı örgüt anlayışlarının getirdiği radikal bakış açısı benzerliği ve bunun yanı sıra iki grubun mevcut kurulu olan düzene karşı çıkması, adalet ve hak arayışları, hükümet güçlerine yönelik saldırılar, köylere ve okullara yapılan eylemler sonucunda çoğunlukla kız çocuklarının ve kadınların kaçırılması, batılı eğitim sistemine karşı çıkma, intihar eylemleri, etnik ve dinsel temizlik ayrıca gelecek nesillerinin gelişimini arttırmak için verilen çabalar gibi pek çok alanda ortak özelliklere sahiptirler (Çetinkaya, 2019: 18).

Ancak Boko Haram son yıllarda İŞİD'ten bile çok daha fazla insanı katleden ondan daha güçlü olmaya başlayan bir terör örgütüne dönüşmüştür. Çektiği video kayıtları bile İŞİD ve El Kaide'ninkilerden çok farklıdır. Şekau'u sükûnetini kaybedip ağzından salyalar saçarak kameraya sürekli tehditler savurarak konuşmuştur. Getirdiği ölümün çokluğuna karşılık ne kadar anlatılsa da hakkında bilinenler bir hayli azdır.

Sadece Avrupa ve Amerika'nın uzağında olan bu örgüt bizleri çok dikkatini çekmemiştir (Bauer, 2019: 36-60).

Boko Haram 2000'lerin başlarında Nijerya'da İslam hukukunun sıkı bir yorumunu ve uygulanmasını savunan küçük bir Sünni İslam mezhebi olarak ortaya çıktı ve örgüt daha ılımlı ve barışçıl bir faaliyet sürdürmekteydi. Hedefleri ne batılı eğitim tarzı ne de Hıristiyanlıktı. Ekonomik olarak gelişmemiş, oldukça fakir ve Müslümanların çoğunlukta olduğu Nijerya'nın kuzeyinde hükümet karşıtı sesler artmaya başladı. Bu protestoların sebebi ise yolsuzluk, işsizlik, sosyal güvencelerin yokluğuydu (Rustemova Demirci, 2017: 202). Ancak 2009'dan Muhammed Yusuf'un ölümünden itibaren başa geçen yeni lider Ebubekir Şekau'nun yapmış olduğu eylemler neticesinde dünyanın en ölümcül terörist gruplarından biri haline gelmiştir. Yaptığı eylemler ve suikastlarla amacından şaşmıştır. Sivil halka yapılan zulüm, intihar saldırıları, kız çocukları ve kadınların kaçıırılması gibi korkunç eylemler hiçbir şekilde İslam kimliği ile bağdaşmamaktadır. Yapmış olduğu bu faaliyetlerine bakıldığında ise birçok yönden IŞİD'e benzer eylemler yaptığı ve aynı yöntemleri kullanarak IŞİD'i taklit ettiği onun yolundan gitmeye çalışan selefi cihatçı bir terör örgütüne dönüşmüştür.

3. BOKO HARAM'IN NİJERYA'YA VERDİĞİ ZARARLAR VE ABD, ÇİN, AB VE TÜRKİYE'NİN BOKO HARAM'A YAKLAŞIMLARI

3.1. BOKO HARAM'IN NİJERYA'YA VERDİĞİ ZARARLAR

3.1.1. Örgütün Nijerya'ya Ekonomik Açıdan Verdiği Zararlar

Nijerya dünyanın en fakir ülkelerinden birisidir. Bunun bir sebebi de ülkede terör eylemlerinin çok yoğun bir şekilde yaşanmasıdır. Nijerya; yaşanan bu terör olayları sebebiyle siyasal, sosyal, ekonomik ve güvenlik alanlarında zarar gören bir Afrika ülkesidir (Bozkurt, 2018: 66).

Örgütün Nijerya'nın kuzeyi başta olmakla beraber, Kamerun, Nijer ve Çad'ta uyguladığı şiddet eylemleri, ilgili eyaletlerin hayli kötü durumdaki ekonomileri üzerinde onları daha da aşağıya çeken etkiler bırakmaktadır. Özellikle başkent Abuja'nın ve ülkenin ekonomik merkezi konumundaki Lagos'un terör saldırılarında ilk hedef olarak gösterilmesi, yabancı yatırımcılara önemli derecede ihtiyaç duymakta olan Nijerya ekonomisi için büyük bir sorun oluşturmaktadır (Şen ve Çiçek, 2018: 2121-2129).

Nijerya Boko Haram'dan dolayı petrol kaynaklarından da istediği kadar yararlanamamaktadır. Haliyle yaşanan bu durum ülkenin gelecekte yapacağı yatırımları da tehdit etmektedir. Dolayısıyla örgüt, ihracat ve ithalatın önündeki en büyük sorun ve ülkenin durumunun kötüleşmesinin de en önemli sonucu olmuştur. Örgütün yarattığı tehdit, Nijerya'nın silahlı kuvvetler bütçesini zora sokmaktadır. Kullanmadığı petrol kaynaklarının üstüne, bir de petrol fiyatlarının da düşmesiyle Nijerya Hava Kuvvetleri kuzeydoğuda hava operasyonlarını gerçekleştirmekte birçok zorlukla karşılaşmıştır. Ayrıca Nijerya'da gelir dağılımı adaletsizliği de görülmeye başlamıştır. Bu durum hükümetin sürekli terör sorunlarıyla mücadele etmesinden dolayı düzeltilememektedir. Terör faaliyetleri neticesinde Nijerya, ekonomik düzeyde ulaşmak istediği seviyeye asla gelememiştir. Terör örgütünün boru hatlarına yaptıkları eylemler neticesinde petrol kaçakçılığı artmış ve bu durum devletin gelirini oldukça azaltmıştır. Yapılan eylemler sonucunda ülke dış ticareti büyük zarar görmektedir. Aslında çok büyük petrol rezervine sahip olan bu ülke ülkenin yaşadığı saldırılardan dolayı petrol gelirlerinin büyük bir kısmını elde edememektedir (Bozkurt, 2018: 67).

Nijerya'da petrol fiyatlarının düşmesi Nijerya ulusal para birimini (Naira) olumsuz etkilemektedir. Son yıllarda naira dolar karşısında % 7.5 değer kaybetmiştir. Nijerya gıda ve yakıt da dahil olmak üzere birçok mal ithal ettiğinden ihtiyaçların maliyeti artmıştır. Naira'daki düşüş, şuan da gerekli miktarda bulunmayan yerel malların ihracatını zorlamış ve tüketici mallarının maliyetinin genel olarak artacağı gerçeği nedeniyle halk üzerinde ekstra bir yük oluşturmuştur (BBC, 2016).

Boko Haram'ın 2009 sonrasında gerçekleştirdiği bombalı intihar eylemleri sonucu masum insanların ölmesi, yabancıların fidye amacıyla kaçırılması, kutsal alanlara yapılan saldırılar ve kız çocuklarının kaçırılması gibi olaylar uluslararası kamuoyu tarafından büyük tepki çekmiştir. Bu nedenle Nijerya Hükümeti, sosyo-ekonomik anlamda kötü duruma gelmiş olsa da Boko Haram ile girdiği bu mücadelede güçlü bir uluslararası kamuoyu desteğini arkasına almayı başarmıştır (Şen ve Çiçek, 2018: 2117).

Terörizm Doğrudan Yabancı Yatırım (FDI)'ı etkilemekte ve üretim oranını geciktirmektedir. Bununla beraber terör kaynaklı diğer olumsuzluklar; çalışma saatlerinde verimlilik kaybı, endüstriyel üretimde bozulma, israflar, zayıf kapasite kullanımı, ekonomik büyümede azalma ve aynı zamanda yatırım için yaşanmaz bir ortamın meydana gelmesi olarak sayılabilir. Yönetim uzmanlarına göre Boko Haram, ülke genelinde işletmeleri kötü etkilemiş ve Nijerya'ya yapılan yabancı yatırımlar bu durumdan olumsuz etkilenmiştir (Awoyemi, 2012). Yani Boko Haram ülke ekonomisi üzerinde gözle görülür bir baskı uygulamaktadır. Örgüt yabancı yatırımcıları korkutmuş ve bu da ülkeler arasındaki iş maliyetini artırmıştır. Kuzey bölgesindeki mevcut ayaklanmanın sonuçları, bölge ekonomisini önemli ölçüde etkilemiştir Kuzey'deki Kano şehri, Kano Eyaleti'nin başkenti ve Nijerya'nın nüfus bakımından ikinci büyük şehri ve önemli ticaret merkezidir. Boko Haram öncesinde Kano'ya yatırım yapan bazı yabancı yatırımcılar Kano'yu terkedip, ülkenin güney kısmındaki Ibadan'a yerleşmiş, bazıları ise ülkeyi tamamen terk etmiştir. Yalnızca Kano'da, önemli ticaret merkezi olmasına rağmen, tahmini 126 endüstri devre dışı bırakılıp üretimi durdurulmuştur. Ülkedeki kriz iş dünyasına oldukça zarar vermiştir (Crisis Group Africa, 2014: 40). 2013 Dünya Yatırım Raporu (WIR) ile ilgili olarak, Nijerya'ya Doğrudan Yabancı Yatırım akışları, 2011 yılında 8.9 milyar dolardan 2012 yılında 7 milyar dolara düşmüştür. Yani Nijerya ekonomisi 1,9 milyar dolar gibi büyük bir meblağ kaybetmiştir (African Business Journal, 2017).

Örgütün eylemleri sadece kuzey ekonomisini ve kalkınmayı etkilememiş aynı zamanda kişi başına düşen gelirdeki keskin düşüş nedeniyle ulusal ekonomiyi de olumsuz etkilemiştir. Ülkede kişi başına düşen milli aylık gelir 370 dolardır. 2009 yılında 270 milyar dolar seviyesindeki GSYİH, 2014 yılında 568 milyar dolarla zirve yapmıştır. 2015, 2016 ve 2017 yıllarında ise düşüşe geçerek sırasıyla 494 milyar dolar, 405 milyar dolar ve 376 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bugün Nijerya, son yıllarda artış göstermiş olsa da 1960'taki bağımsızlığını ilan ettiği dönemden neredeyse daha fakir ve her türlü yardıma ihtiyaç duyduğu bir noktadadır (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2019).

Savunma ve güvenlik için harcanan büyük miktarda finansman, ülke ekonomisini zenginleştirebilecek olanaklar sağlamak için kullanılabilirdi ancak hükümet ülkedeki terörü bitirmek için çok yüksek meblağda harcamalar yapmıştır. Buda ülkeyi yoksulluk ve siyasi istikrarsızlığa sürüklemiştir. Örgüt, vatandaşlara yönlendirilebilecek önemli miktarda maddi kaynağın yok edilmesine sebep olmuştur. Ülkenin çeşitli eyaletlerinde güvenlik, sağlık, savunma, altyapı ve eğitim hizmetleri tam anlamıyla yerine getirilmemeye başlanmıştır. Ayrıca ekonomik sonuçların yanı sıra, bölgeler arasında toplumlararası güveni aşındıran ve toplumun ulusal kalkınma taahhüdünü zayıflatan sosyal ve psikolojik etkiler de kendini göstermeye başlamıştır (Olukoju, Adesina, Adesoji and Amusa, 2018: 597).

Sonuç olarak kuzey bölgesindeki mevcut ayaklanmanın sonuçları, bölge ekonomisini oldukça etkilemiştir. Okulların, evlerin ve iş yerlerinin yakılması, bombalanması ve imhası nedenleriyle ekonomik kalkınmayı olumsuz yönde etkilemiştir. Nijerya, vatandaşlarına sıkıntı yaratan maddi olanakların ve insan kaynaklarının önemli ölçüde tükenmesine tanık olmuştur. Ekonomik sonuçların yanı sıra, bölgeler arasında toplumlararası güveni aşındıran ve toplumun ulusal kalkınma taahhüdünü zayıflatan sosyal ve psikolojik etkiler çıkmaya başlamıştır. Ayrıca Afrika'nın siyasi ve güvenlik zafiyeti de yeterince güçlü olmadığı için Boko Haram gibi örgütler daha fazla kendilerine alan bulmuştur.

3.1.2. Örgütün Nijerya'ya Siyasi Açından Verdiği Zararlar

2015 Genel seçimlerinde Boko Haram krizi çok daha şiddetli biçimde gündeme gelmiştir. Bağımsız Ulusal Seçim Komisyonu (INEC/ Independent National Electoral Commission) seçim güvenliğini sağlamak için ülkenin kuzeydoğusundaki 3 eyalette

olağanüstü hal şartlarında seçimleri gerçekleştirmiştir. Boko Haram seçimleri güvensiz hale getirmeye ve huzuru bozmaya uğraşmıştır. Örgüt yapmış olduğu eylemlerle binlerce Nijeryalıyı ülkelerinden etmiştir. Bu kişilere böylece oy verme fırsatı verilmemiş, örgüt onları bu önemli demokratik haktan mahrum bırakmıştır. Hatta bunun üstüne de birkaç bölgeyi de örgüt ele geçirdi ve bu yüzden seçimler ertelenmiştir (Özer, 2018: 78). Örgüt tam anlamıyla Nijerya'daki vatandaşların kişisel özgürlüklerini, seçme ve seçilme haklarını elinden almış, özel hayatlarına müdahale etmiştir.

Terörizm cumhurbaşkanı seçimlerinde ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Boko Haram, lideri Ebubekir Şekau yoluyla çok sayıda şiddet tehdidi söylemlerine devam etmiş ve seçimleri bozmak için birçok eylemde bulunmuştur. Örgüt Goodluck Jonathan'ı iktidardan devirmeye karar vermiş ve çok sayıda YouTube video mesajında Başkan Jonathan'ı ve bazı aile üyelerini kaçırmakla tehdit etmiştir. Şiddet, artık sıklıkla seçimlerde görülen bir faktör haline gelmiştir (Özer, 2018: 79).

Boko Haram'ın terör eylemleri ülkede siyasi yapıyı oldukça etkilemiştir. Federal Hükümet, bu örgüte karşı koyabilmek için çok fazla maddi kaynağını harcamış ve bu mücadele için oldukça vakit kaybetmiştir. Zaten terörün olduğu yerde siyasi istikrar yoktur. Ancak siyasetin seçkin çevrelerin dışındaki Nijeryalılarla çok az ilgisi vardır. Sıradan vatandaşlar hükümetten oldukça korkmuştur. Boko Haram'ın eylemlerinden sonra yargı sistemi genellikle adaleti daha da sağlayamaz hale gelmiştir. Yasalar çerçevesinde hesap verme sorumluluğu ülkedeki seçkin sınıf için genellikle yoktur. Yolsuzluk Nijerya Hükümeti'nde oldukça yaygın hale gelmiştir (Campbell, 2014b: 6).

3.1.3. Örgütün Nijerya'ya Güvenlik Açısından Verdiği Zararlar

Nijerya'daki güvenlik problemleri iç politikanın şekillenmesinde ciddi bir öneme sahiptir. 2019 yılına bakıldığında güvensizliğin ülkede pek çok jeopolitik bölgeye yayıldığı görülmektedir. Boko Haram isyanına ek olarak çiftçi ve çobanların çatışmaları, kırsal alanda yapılan eşkıyalık, adam kaçırma, sıklıkla petrol boru hatlarının hedef gösterilmesi Nijer Deltası sorunu ve Biafra ayrılıkçı sorunlarının gündeme gelmesi, Nijerya'nın dikkat çeken güvenlik sorunlarından birkaçıdır (Toprak, 2019: 2).

Ayrıca sınır kontrollerinin Nijerya ve komşu ülkelerde çok serbest şekilde ilerlemesinden dolayı, sınırlarda insan ve silah kaçakçılığı rahatlıkla yapılmaktadır. Nijerya'nın sınırlarının geniş ve esnek olması, sınır ötesi baskıya ve şiddete imkân

vermektedir. Kaçakçılar illegal yolları kullanarak, ülkelerin ulaşmakta güçlük çektiği noktaları sömürmekte, bölgesel bütünlüğü sağlamak için sınır kontrolleri ülkelere gevşetilmektedir. Nijerya'da yolsuzluğun yaygın ve olağan şekilde karşılanması nedeniyle gayri resmi yollardan silah kaçakçılığı bazen güvenlik güçlerince de yapılmakta ve normal karşılanmaktadır (Özer, 2018: 62-63).

3.1.4. Örgütün Nijerya'ya Sosyal ve Toplumsal Açından Verdiği Zararlar

Toplumsal etkiler, toplumun birkaç farklı yönünü etkileyerek geniş kapsamlı ve daha belirgin olabilir. Nijerya'daki eğitim problemi buna örnek gösterilebilir. Boko Haram ortaya çıktığından beri, Nijerya'da eğitim sistemine yapılan saldırıların listesi oldukça uzundur. Örgüt Nijerya'daki eğitim sistemini etkileyerek ebeveynlerin, vatandaşların, öğretmenlerin, yöneticilerinin, öğrencilerin ve ülke hükümetinin zihinlerinde terör ve korku yaratmıştır. Örgütün hedefi bilimsel bilginin Nijerya'da ilerlemesini durdurmaktır (Langmia, 2016: 66-67).

Boko Haram'ın faaliyetleri sadece Nijerya'da eğitimin uygulanmasını engellemekle kalmamaktadır, aynı zamanda toplumda yüksek okuma yazma bilmeme oranına ve vatandaşların fırsat eksikliği yaşamalarına da sebep olmaktadır. UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) ya göre Nijerya dünyada en fazla okulu bırakan gençlere sahiptir. Eğitim faaliyetlerini zorlaştıran en önemli faktör Boko Haram'ın dini ideolojisi olmuştur. Boko Haram, batı eğitiminin yasak olduğu ve grup üyelerinin çocuklarının okula gitmesine izin vermediğini açıkça belirtmiştir. Bunun yerine örgüt kız çocuklarını erken yaşta evliliğe zorlamaktadır. Hatta bazı çocuklar köle olarak satılmıştır (The Global Fund for Children, 2017). Bu gerçekler, ülkenin güvenlik endişeleriyle yakından ilişkilidir ve Nijerya'daki birçok zorluğun kendini güçlendirdiğini ve ülkeyi felakete sürüklediğine dair olumsuz bir his vermektedir. Örgütün eylemleri yüzünden insanların sosyal hayatları durma noktasına gelmiştir. Grubun aktiviteleri günlük olarak çoğalmaya devam ettiğinden, bununla baş etmekte oldukça zordur.

Nijerya'daki terörizmin Boko Haram'ın saldırılarından kaynaklanan sosyal etkisi, bireylerin fiziksel etkilerini ağırlaştıran eğitim üzerinde hem simgesel, hem de ideolojik bir etkiye sahiptir. Simgesel etkinin terörün yayılması ve dehşete düşmüş olanlara boyun eğilmesi, ideolojik etkinin ise eğitim hakkının silinmesi ve amacının reddedilmesi olduğunu iddia etmektedir. Çok sayıda okulun yakılması ve kız çocuklara yönelik cinsel

saldırı, kadınların haklarından mahrum edilmesine yol açmaktadır. Sonuç, kadınların toplumdaki konumlarının düşmesi ve eğitimin öğretmenler, öğrenciler ve hükümetler tarafından genel olarak terk edilmesi ve bunun sonucunda eğitim talimatlarının ve altyapısının harap olması ve ulusal kalkınmada hükümete olan güven kaybını geri getirecek bir ölçekte becerilerin azaltılması olmuştur (Gérard, Reinert and Apard, 2014: 220).

Genel olarak, terörizmin ülke ekonomisine, güvenliğine, siyasetine ve sosyal yaşamına negatif bir etkisi vardır ve yapılan çalışmalar teröre başvurmanın dünyadaki herhangi bir topluma ya da örgüte hiçbir şekilde olumlu katkısının olmadığını göstermektedir.

Toplumsal açıdan ise Boko Haram'ın bıraktığı etkiler çok daha derindir. 2014 yılında Chibok kızlarının haricinde Boko Haram yaptığı saldırılar ile birçok kadını ve küçük kızları kaçırmıştır. Bu kaçırma eylemlerinden kurtulup ülkesine tekrar dönen kadınlarla konuşmak için Nijerya'ya giden Alman gazeteci ve muhabir olan Wolfgang Bauer durumu gözler önüne seren röportajlar yapmıştır (Bauer, 2019: 35-66).

Bauer'in röportaj yaptığı isimlerden biri, 38 yaşında beş çocuk annesi olan ve Boko Haram tarafından kaçırılarak 9 ay boyunca ormanda esir tutulup, zorla evlendirilen, tecavüze uğrayan ve tecavüzcüsünden hamile kalan Sadiya'dır. Sadiya başına gelen olayları ve yaşadığı korkuyu şu şekilde anlatmıştır:

“Boko Haram'ın geldiği sabah pirinç haşladım ve onu komşunun makinasında pazarda satmak için kuruttum. Eve geldikten sonra hasır şiltenin üstüne uzandım. Oğlum “Boko Haram geliyor, askerler kaçıyor.” diye beni uyandırdı. İnanmamıştım ama sonra sesler yükseldi. Sonra çocuklarla evden çıktık. Arkamızdan tek bir sesleri geliyordu. Her “Allahu Ekber” sesiyle biraz daha hızlandı. Militanlar köy içlerine daldı. Tüm evlerden insanlar fırlıyordu. Her yerde kaçışan insanlar vardı. Biz de onlara katıldık, koca bir insan yığınıydık. Kaçanlar arasında Gulaklılar vardı ama civardaki birçok köyden olan da. Çoğu yüz tanıdıktı. Hepimiz koşuyorduk. Ormana giriyorsun ve her yer kararıyor. Öyle karanlık ki gündüz olduğunu unutuyorsun. Geceyi bir ağcın altında yüzlerce insan uyuyarak geçirdik. Ancak 14 yaşındaki köylü bir genç yerimizi militanlara söyledi. Bizi gerisin geriye köyümüze kovaladılar. Yüzlerce kadın ve çocuğu tepelerden aşağı sürerek düzlüğe götürdüler. Ertesi sabah hepimizi caminin önündeki meydana topladılar. Orada herkesi, zaten Müslüman olanları da, İslama geçmeye zorladılar. Bir Boko Haram emiri, “Sizin İslamınız bizim İslamımız değil” dedi. Başlarındakilere “emir” diyorlardı. Günlerce kendi köyümüzde esir tutulduk. Evimize gidebiliyorduk ancak tarlalara gitmemiz yasaktı. Çoğu erkek çoktan ormanlığa kaçmıştı. Erkekler, daha yavaş kalan kadınlarla kaçmıyor, çünkü Boko Haram erkekleri tereddütsüz öldürüyor deniyordu. Daha sonra köye gelen 10 kamyonun arkasına bizi doldurdular. Direnen kadınları kırbaçladılar havaya ateş ettiler. Ben ve kızım üçüncü kamyonetin kasasındaydık nereye gideceğimizi söylemiyorlardı ama biliyorduk. Sambisa Ormanı'na. Bu ormana 5 kapı açılır ve gittikçe derinleşir. Ormanda ağaçların dalları bizi adeta kırbaçlıyordu. Ormandaki yılanlar birçok kadını soktu. Sambisa'da uçan yılanlar var. Bir daldan diğerine

zıplıyorlar. Korkunç böcekler var. Kamptaki 2. Günümde bir savaşıyla evlendirildim. Ona gülümsemediğim de istediğini yapmadığımda beni arkadaşlarına kırbaçlattı. Çocuklarımdan ayrı düştüm, kocam öldürüldü, çok acılar çektim. Kızım Talatu ile beraber 2015 Temmuz ayında Nijerya Ordusunun gerçekleştirdiği saldırı sırasında kaçmayı başardık. Kaçırıldığımız günden daha korkunç bir gündü. Üstümüze bombalar yağdı. Boko Haramlı kocamdan hamileyim, çocuğu doğurmak da istiyorum. Çocuğu öldürmek istemiyorum. Günaha girmek istemiyorum. Birçok kişi çocuğu aldurmamı söylüyor. Köyün öz savunma milisinden adamlar evimize gelip oğlan olursa onu öldüreceklerini söylediler. Çünkü er ya da geç o da bir Boko Haramlı olup çıkarmış. Öyle diyorlar. Eskiden Boko Haram'la birlikte yaşadığımı, 13 yaşındaki oğlumun Boko Haram için savaştığını söylüyorlar. Şimdi köyümde, onlardan biri olduğumu iddia ediyorlar. Gittim, Hıristiyan milisleri orduya şikâyet ettim. Köydeki askerî karakol bana destek oluyor. Köyde zaten benim gibi çok kadın var. Ama milislerin şefi yine de bir kez daha geldi ve bana askerlerin yakında çekip gideceğini, kendilerinin ise orada kalacağını söyledi. Herkes şimdi ne yapmayı düşündüğümü soruyor. Bilmiyorum. Artık hiçbir şey bilmez oldum. Eski kocamla birlikte açtığımız dükkâna bir ad koymuştuk ama adını unuttum çok tuhaf değil mi? Dükkânın adını unutmuşum.”

Bauer'in bir başka röportaj yaptığı kişi ise Sadiya'nın ablası 41 yaşındaki Batula'dır. O da aynı şekilde Boko Haram tarafından kaçırılarak 9 ay esir tutulmuştur ve üstelik alıkonulduğunda hamiledir. Batula ise yaşadıklarını şu şekilde anlatmıştır:

“Boko Haram geldiği zaman tarladaydık. Tarlaya giden yolda silah sesleri duyduk. Çok korktuk. Hemen eve gelip çocukları alıp çalılıklara kaçtık. Ancak militanlar bizi buldu ellerimizi arkadan plastik iplerle bağladılar. İçki tüccarının evine götürdüler. İçerde kırbaçladılar. Benim payıma 30 kırbaç düştü. Sırtındaki etler yarılmış, giysilerim kandan sırlıklam olmuştu. Başlarımızı bir şey görmeyelim diye örtülerle bağlamışlardı. Teyzemin başına sardıkları örtü çok kalınmış o gece orada öldü. Ertesi gün ordu Boko Haram'a tanklarla saldırmış ve oradan kaçmıştık. Ancak sığındığımız Sukur'da birkaç gün içinde yangın yerine döndü. Sukur'da eşimle tekrar buluşmuştuk ama Boko Haram onları kamyonete bindirip götürmüş bir daha haber alamamıştık. Bizi de kaçırdığımız Gubla'ya geri götürdüler. Erkeklerin başlarını uzun kılıçlarla kesiyorlar. Kesik başları herkes görsün diye de havaya kaldırıyorlar meydana atıyorlardı. Ertesi sabah da yanımıza Chibok kızlarını getirdiler. Yedi kişiydiler. Bazı savaşçılar bize su ile mısır unu lapası getirdi. Chibok krları siyah burka giymişti, yüzlerini göremiyordum. Ama seslerinden çok genç oldukları anlaşılıyordu. Bize, “Niye ağlamakla zaman harcıyorsunuz? Bizi Chibok'taki okulumuzdan kaçırdıklarında biz de kaçmak istedik. Çitlerin üzerinden atladık”, dediler ve kollarındaki yara izlerini gösterdiler. “Tasalanmayın. Burada Allah adına hayırlı bir iş yapacaksınız.” Bu kızları savaşçı olarak eğitmişler kimisi de intihar bombası olmuş. Bazen yiyecek hiçbir şey vermiyorlardı, çoğu zaman su bile vermiyorlardı. Orman korkunç bir yerdi. Bir sürü zehirli böcek ve yılan doluydu Daha sonra beni zorla evlendirdiler. Kocam kampın girişindeki kontrol noktasında çalışıyordu. Sık sık sinirli olurdu. Beni döverdi. Kamışla. Çok kötü günlerdi. Kampta her türlü zaman algısını yitiriyorsun. Bir hafta mı yoksa 1 ay mı geçmiş bilmiyorsun. Emin değilim ama sanırım 9 ay kaldık. Ve bir gün kaçmayı başardık. Kaçışımız 5 gün sürdü. Yolda 10 ve 14 yaşlarında iki erkek çocuk tenleri tamamen yanmış anne diye bağırıyorlar ama anneleri onları geride bırakmak zorunda kaldı üç tane daha çocuğu vardı yanında ne yapabilirdi ki. O korkunç çalılıkların arasından ölmeden çıkabildik. Artık Gulak'ta teyzem de yaşıyoruz ama burası da güvenli değil. Bir hafta önce gece yarısı 7 akrabam evlerinde uyurken Boko Haram tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Çok tuhaf biri oldum. Artık öyle kolay kolay odaklanamıyorum. Açık arazilerden, büyük meydanlardan ve geniş sokaklardan çok korkuyorum. Hele gece gördüğüm o kâbuslar. Sık sık Şekau'nun beni takip ettiğini görüyorum. Zaten Boko Haram da Şekau'dan saklanılamayacağını söylerdi. Benden oç almalarından çok korkuyorum. Ormandan kaçtım ama yine de sık sık ormanı düşünüyorum. Şekau bize büyü yaptı. Bunu bize ormanda söylemişlerdi: “Şekau seni her yerde bulur.” Etraf sessizleştiğinde, kimse

konuşmadığında, benden bir şey isteyen olmayınca, yeniden ormanda oluyorum” (Bauer, 2019: 74-115).

Bu kadınlar yüzlerce kaçırılan kadından sadece iki tanesidir.

3.2. NİJERYA’NIN BOKO HARAM İLE MÜCADELESİ

14 Mayıs 2013’te Nijerya Cumhurbaşkanı Goodluck Jonathan, kuzeydoğu Borno, Yobe ve Adamawa eyaletlerinde olağanüstü hal ilan etmiştir. Bu önlem, Boko Haram'ın kuzeydoğudaki bazı bölgelerde bölgesel kontrol uygulama girişimlerine karşı alınmıştır. Acil durum ilan edildikten sonra başlayan terörle mücadele operasyonu, Boko Haram'ın oluşturduğu tehdidi sona erdirmeyi ve yıllardır faaliyet gösterdiği kuzeydoğu bölgesinde etkisini azaltmayı amaçlayan bir mücadele olmuştur (Harjani, 2013: 12).

Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Mali Çalışma Grubu (FATH), Boko Haram'ın finansal kaynaklarıyla ilgili pekçok çalışmalar yapmış ve sunum ve raporlar yayımlamıştır. Bu çalışmalardan biri 2013 yılında “Kara Para Aklamaya Karşı Hükümetlerarası Batı Afrika Eylem Grubu (GIABA)” ile yapılmıştır. Çalışma neticesinde "Batı Afrika'da Terörizmin Finansmanı" adlı bir rapor yayımlanmıştır. FATF yayımladığı raporda, Boko Haram’ın saldırılarını önleyebilmek için Boko Haram ve Afrika bölgesinde faaliyette bulunan diğer terör örgütlerinin finansmanı ile mücadele edilmesi gerektiğini söylemiştir. Nijerya hükümetinin alması gereken önlemler ise, terörizmin finansmanını önlemeye yönelik gayretini ve çabasını arttırmalı, mücadele konusunda kendini eksik hissettiği noktaları belirleyerek ona göre hareket etmelidir. Küresel devletlerle işbirliği artırılmalıdır (Erdoğan, 2018: 145-147). Boko Haram'a yönelik hükümetin çabalarından elde edilen kazanımlar hakkında Nijeryalı yetkililerden raporlar yayınlanmaya devam etmiş ancak, örgüt saldırıları gerçekleştirme yeteneğini sürdürmüştür. Bu nedenle örgütün eylem yapma kapasitesinin tamamen kesilmiş olmadığı açıkça görülmüştür (Harjani, 2013: 13). Ancak 2013 yılından itibaren Nijerya Hükümeti’nin olağanüstü hal ilan etmesiyle Boko Haram’ın yaptığı banka soygunlarında büyük bir azalma görülmüştür (Erdoğan, 2018: 99).

Nijerya hükümetinin terörle mücadele operasyonu için ülkedeki bazı genç kesimin Boko Haram’a karşı ortaya çıkması, sahada benzeri görülmemiş derecede bir desteği işaret etmiştir. Bu genç gruplar yetersiz mühimmattan dolayı ilkel silahlarla silahlendirilmiştir. Ancak Boko Haram militanlarını yakalama ve yetkililere teslim etme konusunda başarılı olmuşlardır. Grupların çoğu, Boko Haram’ın okulları hedef almasına

yanıt olarak ortaya çıkmış ve şimdi Nijeryalı güvenlik güçlerinin kontrol noktalarındaki militanları tespit etmelerinde yardımcı olmuşlardır. Nijerya güvenlik güçlerine Boko Haram'a yönelik operasyonlarında genç grupların desteğinin ortaya çıkması olumlu bir gelişme olsa da, şu anda genç gruplar Boko Haram'ın hedefleri arasına girmesi endişe ve korku yaratmıştır. Ayrıca Nijerya'nın terörle mücadele çabalarının artmasının istenmeyen bir sonucu da, mülteci krizi potansiyelinin artması olmuştur (Harjani, 2013: 15).

Yumuşak yaklaşım, şiddet yanlısı aşırıcılığı hafifletmeye ve hem kurbanları hem de çatışmanın faillerini iyileştirmeye odaklanmıştır. Bu bağlamda, terörist faaliyetler tarafından tahrip edilen bölgeyi yeniden inşa etmek için bir Kuzey-Doğu Kalkınma Komisyonu kurulması planlanmaktadır. Komisyonun birçok hedefi arasında, gençler için fırsatlar sağlayacak ve Boko Haram tarafından radikalleştirilmeleri ve işe alınmaları için dikkatlerini dağıtacak gerekli ekonomik ortamın yaratılması gerekliliği yer almıştır. Ayrıca hükümet, Boko Haram'ın zulümleri nedeniyle hareket etmek zorunda kalan Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişilerin (IDPs) güvenli bir şekilde geri dönüşünü sağlarken, Boko Haram'dan kurtarılıp yeniden toplanan bölgelerde güvenliği sağlamaya çalışmışlardır. Devlet kurumları ve Adamawa Barış İnisiyatifi (API) gibi yerel Sivil Toplum Kuruluşları (NGO), hükümetin onayı ile farklı inanç toplulukları içinde ve arasında yerel topluluk diyalog ve uzlaşma programlarını koordine etmek için çalışmalar yapmışlardır (Iro, 2015).

Bölgesel düzeyde, Nijerya ve müttefiklerinin devam eden askeri kampanyası, Boko Haram'ın yeteneklerini önemli ölçüde zayıflatmış ve kontrol altındaki alanları azaltmıştır. Bu nedenle, bölge çapında bir askeri kampanya sürdürülmesi için daha çok çaba harcanmıştır. Ayrıca, ülkeler arası ve bölgesel sınırların uygun şekilde güvenli hale getirilmesi ve uluslararası düzeyde müttefikler ile terörle mücadele işbirliği de Boko Haram tarafından yapılan sınır ötesi işe alım ve saldırıların durdurulmasına yardımcı olmuştur. Bu Nijerya'daki barışçıl siyasi geçiş, Nijeryalıların Boko Haram'a karşı birliği ve Nijerya'nın bölgesel komşuları arasında jeostratejik güvenin arttırılması, ülkedeki ve bölgedeki Boko Haram'dan gelen tehdidi önlemek ve gücünü arttırmak için Nijerya'ya önemli bir kapı açmıştır (Aghedo and Osumah 2014: 7).

Nisan 2014'te Chibok'ta örgüt tarafından kaçırılan kızların bulunması için Nijerya hükümeti bütün gücünü harcamış ve başka ülkelere destek çağrısında

bulunmuştur. Kaçırılan kızların bulunması için ABD'den, dışişleri ve savunma bakanlığı ile FBI'dan oluşturulan bir ekip, Nijerya hükümetiyle çalışmaya başlamıştır. Ayrıca Almanya Cumhurbaşkanı Angela Merkel'de oluşturulacak bir Batı Afrika askeri müdahale kuvvetine destek olacağını ifade etmiştir. Daha pek çok küresel devlet destek olmak istemiştir. Bu, uluslararası bir patlamaya ve sayısız “kızlarımızı geri getir” kampanyasıyla desteklenmiştir. Ancak boş söylemler dışında çok az somut eylem gerçekleştirilmiş ve bir sonuç alınamamıştır (Barlow, 2016: 17). Zaten yaşanan bu acı olay büyük güçler tarafından kısa sürede unutulmuştur.

Nijerya hükümeti bu acı olaydan sonra, ülkedeki bu kötü gidişatı düzeltmek adına Boko Haram ile savaşmak için tahsis edilen fonları zimmetine geçirdiği söylenen üst düzey askeri yetkilileri yargılamıştır. Nijerya, yerel uyanık grupların yetkili üyelerini, avcıları ve Sivil Ortak Görev Gücü (CJTF) üyelerini askeri anlamda eğitmek için bir çerçeve oluşturmuştur. Potiskum, Buni Yadi, Mubi, Gwoza ve Maiduguri'de şimdiye kadar Boko Haram'ın eylemlerini gerçekleştirdiği fabrikaları keşfedilip ve kapatılmıştır. Ardından Nisan 2015'e kadar, Boko Haram'ı cezalandırmak ve kaçırılan kızların intikamını almak için Sambisa Ormanı içindeki ünlü Tokumbere kampı dahil üç Boko Haram kampı yakılmış ve imha edilmiştir. Ayrıca Nijeryalı kaçırılan birlikleri 200 kız ve 93 kadını kurtarmayı başarmıştır (Nnenna, 2015).

Nijerya hükümeti, yerinden edilmiş insanların ihtiyaçlarını karşılamak için Kuzeydoğu (PINE) Başkanlık Girişimi'ni de kurmuştur. PINE ayrıca, tıbbi malzemeler de dahil olmak üzere yardım malzemelerinin hızlı ve yeterli bir şekilde teslim edilmesini sağlamış ayrıca, Nisan 2016'da, Nijerya hükümeti, Ulusal Güvenlik Danışmanı Ofisi aracılığıyla ve Avrupa Birliği'nin Nijerya'nın gelişen güvenlik sorunlarına Teknik Yardımının yardımıyla, Abuja'daki şiddet yanlılarının ve yapmış oldukları şiddeti ortadan kaldırmak için bir el kitabı yazmıştır. Bu kitap Boko Haram'a karşı nasıl hareket edilmesi hususunda bir kılavuz olmuştur (Barkindo, 2016: 5).

1 Mayıs 2016'da Boko Haram'ın Baga şubesinin lideri Muhammed Ali, Kano'da CJTF tarafından tutuklanmıştır. Bu yaklaşım aynı zamanda birçok Boko Haram üyesini örgütü bırakmaya zorladığı için, Nijerya ordusu artık teslim olmuş üyelere ayrı bir kamp kurmak için bir araya gelmişlerdir. Kampların, tutukluların farklı gözaltı merkezlerinde

rehabilitasyon için gönderilmeden önce radikal inançlarına göre sınıflandırıldığı bir geçiş dönemi olarak hizmet etmeye başlamış ve tutuklanıp gönderilmiştir (Barkindo, 2016: 5).

Boko Haram'ı alt etmek ve IŞİD'i Batı Afrika'nın bir dayanağı olarak reddetmek, askeri merkezli bir girişimden daha fazlasını gerektirir. Bu yüzden Nijerya'nın bugüne kadar kullandığı önlemlerin yeniden değerlendirilmesi gerekiyor. Askeri tepki, örgütü aşışlamak için yeterli olmadığından, Boko Haram'a karşı stratejinin sosyo-ekonomik tedbirlerle de güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca Boko Haram'ın esnekliği siyasi yolsuzluk, yoksulluk ve cehaletten kaynaklanan iç meselelere bağlanabilir. Etkili bir yaklaşım, çağdaş Nijeryalı toplumun tüm yönünü hesaba katmalıdır. Yaklaşım hem kısa hem de uzun vadeli önlemleri içermeli ve halkın şikâyetleri ele alınmalıdır (Aghedo and Osumah 2014: 7). Buhari yönetimindeki Nijerya, daha reaktif kısa vadeli askeri kampanyalar ile birlikte proaktif uzun vadeli tedbirler kullanarak Boko Haram tehdidini ortadan kaldırmaya odaklanmalıdır (Suleiman, 2015: 24).

Boko Haram'a karşı yürütülen güvenlik gücü operasyonlarının nispeten kısa tarihçesinde, yargısız infazlardan gelişigüzel misilleme müdahalelerine kadar, devlet iktidarının affedilemez suistimalleri konusunda çok fazla olay yaşanmıştır. Bu tür olaylar, insanlar arasında giderek artan güvensizlik duygusuna katkıda bulunmaya devam etmiştir. Halen Boko Haram ile yürütülen bu savaşta, Nijeryalı güvenlik güçlerinin uyguladığı gerici stratejinin yeniden değerlendirilmesi ve her ikisinin de daha iyi ele alınması için daha fazla çaba harcanmalıdır. Bu zamana kadar, güvensizlik yükünün çoğunluğu halk tarafından omuzlanmıştır. Ancak halk böyle bir yük taşıyacak durumda değildir. Yaşanan yolsuzluk, hastalık ve açlık halkı mahvetmiştir (Serrano and Pieri, 2014: 208).

Nijerya devleti Boko Haram ile savaşırken aslında bir nevi kendi gölgesiyle savaş içerisinde olmuştur. Güvenlik güçlerinin düzenlediği her operasyonla birlikte örgüt değişime uğruyor ama asla yok olmuyor. Örgüte yeni neferler kazandıran sadece terör değil. Çünkü Nijerya kendi halkına çok az iyi şey sağlamıştır. Batıda her derde çözüm olarak methedilen demokrasi, onlar açısından bir ışık hiçbir zaman olmamıştır. Politikacıların yegâne amacı çabucak zenginleşmek olmuştur. Alınan rüşvetler, yolsuzluk istisnasız kendi kurallarına göre işliyor. Yolsuzluğa en fazla bulaşanlar polisler ve hâkimler olmuştur (Bauer, 2019: 80-81). Hükümet bunlara el atmalı önce kendini

düzeltilmeli sonra küresel güçlerden de destek alarak Boko Haram'ın verdiği zararları toparlamalı ve örgütle mücadelesini artıracak çözüm yöntemleri bulmalı ve ülkesini tekrar kazanmalıdır.

3.3. ABD, ÇİN, AB VE TÜRKİYE'NİN AFRİKA, NİJERYA, BOKO HARAM POLİTİKALARI

3.3.1. ABD'nin Afrika Kıtasına İlgisi

Afrika kıtası son derece önemli bir jeopolitik konumdadır. Büyük tarım arazileri, önemli petrol kaynakları, kalabalık genç nüfusuyla giderek daralmaya başlayan hammadde ve insan kaynakları eksikliklerinin tamamlanmasında önemli bir noktada bulunmaktadır. Dünyadaki hammadde ve enerji kaynaklarının tükenmeye başlamasıyla bu kaynaklar üzerindeki rekabetin artmasını da beraberinde getirmiştir. Küresel güçler kendi gelişmelerini ve ihtiyaçlarını devam ettirebilmek için Afrika'ya daha çok yönelmiştir. Bu küresel güçlerden en önemlisi ise Amerika Birleşik Devletleri'dir (Arpa, 2016: 1).

Tarihsel olarak bakıldığında ABD ve Afrika Kıtası arasındaki ilişkiler ilk olarak 1619 yılında başlamıştır. 17. yüzyıl da Afrika jeopolitiği çoğunlukla insan ticareti ve sömürgecilikle şekillenmiştir. Ardından Soğuk Savaş döneminde de Afrika'nın önemli kanal ve boğazlara olan temasından dolayı ABD'nin uluslararası sisteme hâkim olabilmesi ve uluslararası politikada gücünü ve hakimiyetini koruyabilmesi için bu bölge önem arz etmiştir. 2000'li yıllar da ise, kıtadaki petrol ve uranyum yataklarında görülen artıştan dolayı ABD ile ticari ve ekonomik ilişkileri devam etmiştir (Yüksel, 2016: 1398-1401).

Başkan Bush döneminde, Washington yönetiminin kıtada güvenliği ve kendi çıkarlarını garanti altına alabilmek adına attığı şaşırtıcı adım 6 Şubat 2007 tarihinde ilan edilen ve 1 Ekim 2007 tarihinde resmi olarak kurulan Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı (AFRICOM) olmuştur. AFRICOM, Afrika insanının güvenliğini sağlama ve terörle mücadele etmek için kurulmuştur (Hanson, 2007). Başkan Obama döneminde ise ABD, AFRICOM'u sahiplenmiş ve zamanla etki alanını genişletmeyi amaçlamıştır.

Ancak bu ilişkilerde asıl sorun Boko Haram ve onun gibi terör örgütlerinin Afrika kıtasında barınması ve ciddi zararlar vermesidir. Boko Haram gibi örgütlerin buldukları konum itibarıyla veya yaptıkları siyasi ve politik faaliyetler sebebiyle uluslararası arenada

güç sahibi aktörlerin çıkarlarını tehdit etmektedir. Bundan dolayı, Afrika'daki terör örgütlerinin ve terörle mücadele söyleminin kıta üzerindeki güç mücadelesinin bir aracı olarak kullanılabilirdiği düşünülmektedir. Bu sebeple küresel güç mücadelesinde bir unsur olarak, terör örgütlerinin Afrika jeopolitiğine yansıdığı ve küresel aktörlerin Afrika'nın jeopolitiğine yönelik ilgisi giderek çoğalmaya başlamıştır (Yüksel, 2016: 1397-1398).

3.3.2. ABD'nin Nijerya İle Olan İlişkisi

Nijerya, Atlas Okyanusu'na açılan Gine Körfezi'ndeki kıyıları, kalabalık insan yapısı, farklı kültürleri, gelişen ekonomik sektörleri, tarihsel ve sanatsal mirası gibi birçok önemli etkiye sahiptir. Tabi bu yönleriyle de küresel güçlerle olan faaliyeti artmaktadır. Nijerya, ABD'nin Afrika'da en büyük pazarı ve aynı zamanda ABD petrolünün beşinci büyük sağlayıcısıdır (Ermağan, 2016: 16-17). 1990'lardaki gergin ilişkilerden sonra, ABD - Nijerya ilişkileri Cumhurbaşkanı Olusegun Obasanjo yönetiminde istikrarlı bir şekilde iyileşmeye başlamıştır (U.S. State Department, 2009).

Nijerya, ABD için önemli bir ticaret ortağı ve kıta yatırımlarından en büyük ikinci yararlanıcısı konumundadır. Nijerya'nın Afrika'nın en büyük tüketici pazarlarından biri olduğu ve ABD ürünleri ve Amerikan kültürüne yakınlığı göz önüne alındığında, ABD'nin ülkeye ve daha geniş Batı Afrika'ya ihracatını artırmaya yönelik fırsatlar dikkate değer olsa da, ABD'nin Nijerya'dan yaptığı ithalat ihracattan çok daha fazladır (U.S. Commercial Service, 2012).

Nijerya'nın Gine Körfezi sahilindeki stratejik konumu göz önüne alındığında, ABD çeşitli bölgesel forumlar ve deniz güvenliği girişimleri aracılığıyla bu ülke ile koordine olmuştur. Nijerya ayrıca yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı için büyüyen bir iletim merkezi olarak kabul edilmektedir ve ticarete çeşitli Nijeryalı suç örgütleri de dahil olmaktadır. ABD donanması son yıllarda Gine Körfezi'ndeki operasyonlarını artırmış ve 2007'de Afrika Ortaklık İstasyonu'nu (APS) başlatmıştır. APS konuşlandırmalarına Nijerya'ya liman ziyaretleri ve ABD, Nijeryalı, Avrupa ve diğer bölgesel donanmalar arasındaki ortak tatbikatlar dahil edilmiştir (Ploch, 2013: 20).

ABD'nin, yolsuzlukla mücadele çabaları, ekonomik ve seçim reformları, enerji sektörünün özelleştirilmesi ve Nijer Deltası'nda barışın ve kalkınmanın desteklenmesine yönelik programlar da dahil olmak üzere Nijerya reform girişimlerini desteklemektedir. 2010 yılında Barack Hussein Obama ve Goodluck Jonathan idareleri, karşılıklı kaygı

duyulan konuları ele almak için stratejik bir diyalog olan ABD-Nijerya İkili Komisyonu (BNC) kurmuşlardır (Ploch, 2013: 19). Komisyon başlangıçta iki devlet arasındaki stratejik bağları, geniş bir karşılıklı menfaat yelpazesinde artırmak için tasarlanmıştır. BNC beş önemli ilgi alanında faaliyet göstermektedir. Bunlar, iyi yönetim, şeffaflık ve dürüstlük; enerji ve yatırım; bölgesel güvenlik; Nijer Deltası ve tarım ve gıda güvenliğidir (U.S. Department of State, 2010).

2012 yılına kadar Nijerya'nın toplam ham petrol ihracatının %40'ından fazlasını oluşturan ABD ithalatı, ABD'nin Nijerya'nın en büyük ticaret ortağı olmasını sağlamıştır. ABD'nin Nijeryalı ham petrol alımları 2012 ve 2013 yıllarında yerli ABD ham arzının artmasıyla düşmüştür (Ploch, 2013: 20).

Nijerya ayrıca rutin olarak ABD'nin Afrika'daki ikili dış yardımının en büyük alıcıları arasında yer almıştır. Amerika Birleşik Devletleri Nijerya'nın en büyük ikili bağışçısıdır. Dışişleri Bakanlığı'nın 2014 yılı dış yardım talebi Nijerya için 690 milyon dolardan fazla para içermiştir. Demokratik yönetimin güçlendirilmesi, tarımsal verimliliğin artırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, yeni işlerin teşvik edilmesi, temiz enerji kaynaklarının artırılması, güvenlik hizmetlerinin profesyonelleştirilmesi ve reformunun yapılması son yıllarda odak noktası olmuştur. Nijerya, Cumhurbaşkanı'nın ayrıca Acil Durum Planı kapsamında AIDS Yardımı (PEPFAR) ve Cumhurbaşkanı'nın Sıtma Girişimi (PMI) ve Nijeryalı çiftçiler, ihracatı genişletmek ve istihdam yaratmak için özel sektörle ortaklıklar kurmaya odaklanıp tarım programlarından yararlanılmıştır. Böylece iki ülke arasında ekonomik, sosyal hatta sağlık alanında ilişkiler yütülmektedir (U.S. Policy Toward Nigeria, 2012).

3.3.3. ABD'nin Boko Haram'a Yaklaşımı

Boko Haram, bölgesel güç dönüşümünün bozulması ve radikal İslamcı bir dünya görüşü bağlamında öncelikle Nijerya'nın yoksulluk ve kötü yönetimine karşı yerli bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Washington'un Boko Haram'ı uluslararası terörizm savaşı bağlamına yerleştirmesi bir hata olur. Washington, Nijerya'daki daha büyük bir ABD güvenlik rolünden ziyade, Abuja hükümetini Boko Haram'ın yaptığı eylemleri durdurma konusunda ikna etmek için diplomatik çabalarını iki katına çıkarmak için çaba harcamıştır (Campbell, 2014: 26).

Nijerya Afrika'daki barış ve istikrar operasyonlarında önemli bir rol oynamıştır ve ABD, ülkenin barışı koruması ve yeteneklerini geliştirmesine odaklanarak güvenlik yardımı sağlamaya devam etmiştir. İki taraflı terörle mücadele işbirliğinin, 2009 Aralık ayında uçak bombardımanı girişimi ve Boko Haram tehdidindeki artıştan sonra iyileşme kaydedilmiştir. Ancak hala bu işbirliğinin sınırları bellidir. Nijerya hükümeti, güvenlik sistemlerini ve ülkeyi güçlendirmek için İç Güvenlik Bakanlığı, Federal Havacılık İdaresi ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü ile koordine etmiştir. Nijerya'da, bölgesel terörle mücadele yeteneklerini ve koordinasyonunu arttırmayı amaçlayan ABD, kurumlar arası bir çaba olan Dışişleri Bakanlığı'nın Trans Sahra Terörle Mücadele Ortaklığı'na (TSCTP) katılmıştır. Kamerun da dahil olmak üzere, rapor edilen Boko Haram operasyonlarının genişlemesi göz önüne alındığında, ABD'li yetkililer Nijerya ve komşuları arasındaki terörle mücadele koordinasyonunu iyileştirmek için ek programlar araştırmış, ancak bu ilişkilerin bazılarındaki gerilimler daha fazla işbirliğini engellemiştir (Ploch, 2013: 22).

Birçok ABD yetkilisi, ABD-Nijerya ilişkisinin önemini ve ülkedeki güvenlik tehditlerinin ciddiyetini vurgularken, Nijerya'da ki güvenlik hizmetleri ise yapılan suiistimallerden ve hükümetin sınırlı çabalarından endişe duymaya devam etmiştir. Öte yandan, bazı Nijeryalı yetkililerin ABD'nin içişlerinde algılanan müdahaleye ve belirli eğitim tekliflerini reddetmesinden de endişelenmiştir. Terörizm ve diğer bölgesel güvenlik tehditleriyle ilgili ortak endişeler sonucunda, bu faktörler göz önüne alındığında ABD ve Nijerya'nın güvenlik işbirliğini kısıtladığı görülmüştür (The Wall Street Journal, 2013).

Yine de ABD, 2012 yılında Nijerya hükümetinin sınır güvenliğini artırmak için Boko Haram isyanına karşı çıkılmasına yardımcı olmak için 2012 yılında güvenlik güçlerini devretmiştir. ABD hükümeti El Kaide ile bazı bağları olduğu gerekçesiyle Boko Haram'ın üç liderini Ebubekir Şekau, Ebubekir Adam Kambar ve Halid el Barnavi terörist olarak ilan etmiştir. ABD yakalamalarına yardımcı olacak bilgiler sağlayabilecek kişiye 7 milyon dolarlık bir ödül vereceğini söylemiştir (Odiogor, 2013).

ABD'nin Nijerya'ya yönelik terörle mücadele yardımı, TSCTP dahil olmak üzere, diğer Dışişleri Bakanlığı girişimleri ve Savunma Bakanlığı fonları aracılığıyla koordine edilen birçok program içermektedir. Nijeryalı askeri ve polis birimlerine yönelik bazı ABD yardımları, insan hakları endişelerine dayanarak kısıtlanmıştır (Ploch, 2013: 21).

Dışışleri Bakanı John Kerry 2013 yılının ortalarında bölgeyi ziyaret ettiğinde, Nijerya hükümetini bölgesel ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerden daha fazla “bütüncül” bir yaklaşım benimsemeye davet etmiştir. Nijerya vatandaşlarına adaleti ve hesap verebilirliği sağlamak için gereken yapılmalı ve Boko Haram’ın çekiciliğini ve meşruiyetini azaltılmalıdır şeklinde söylemde bulunmuştur (Martinez, 2013). ABD Başkanı Obama, Eylül 2013'te Nijerya Başkanı Jonathan ile bir araya geldiğinde insan hakları ihlali sorununu gündeme getirmişlerdir. Washington, Abuja'nın insan hakları ihlallerine yönelik somut adımlar atması durumunda Uluslararası Askeri Eğitim ve Öğretim Programı (IMET)'na ve güvenlik hizmetlerinin profesyonelleştirilmesi için uygun diğer ABD programlarını genişletmeyi teklif etmiştir. Ayrıca 2013'te Mali'de Boko Haram ve Mali'deki aşırılık yanlısı olan AQIM tarafından Nijerya güçlerine yapılan eylemler ABD'nin yardımı ile kısıtlanmıştır (Campbell, 2014a: 4).

Terörizmle ilgili kaygılar, Nijerya ile ilgili yapılan kongre eyleminde tekrar gündeme gelmiştir. Terörle Mücadele ve İstihbarat Alt Komitesi, Kongre'nin 2011'in sonlarında Boko Haram'ı incelemek için ilk duruşmasını gerçekleştirdiği İç Güvenlik Komitesi, grup hakkındaki mevcut bilgilerin eksikliği ayrıca Boko Haram ABD'nin çıkarları için potansiyel tehdit olmaya devam etmiş ve bu da endişelerin artmasına sebep olmuştur. Dışışleri Bakanlığı'nın Kasım 2013'teki Boko Haram'ı Yabancı Terör Örgütü (FTO/ Foreign Terrorist Organization) olarak atama kararı çıkarmıştır (U.S. Department of State, 2013). Bazı Kongre Üyeleri, Dışışleri Bakanlığı Kasım 2013'te bunu yapmayı seçmeden önce Boko Haram'ın terör örgütü olarak atanması için baskı yapmıştır. Buna karşı çıkan bazı Nijerya uzmanları ise, ABD tarafından Boko Haram'a yapılan bu tepkinin ağır olduğunu ve yabancı terör örgütü olarak atamanın ise örgütün eylemlerini şiddetlendireceğini düşünmüşlerdir. Uzmanların bir başka düşüncesi ise, yabancı terör örgütü ataması, Boko Haram'ın uluslararası aşırılık yanlısı gruplar arasındaki statüsünü arttıracak ve potansiyel olarak bir fon sağlama ve işe alım aracı olarak hizmet verecek şekilde konumunu uluslararası hale getirmesinden endişe etmişlerdir. Dışışleri Bakanlığı yetkilileri insan hakları endişelerini kabul etmiş ve Nijerya hükümetini Boko Haram ile ilgili stratejilerini esasen askeri müdahaleye karşı duydukları şikâyetleri ele alan bir stratejiden yola çıkarak değiştirmeye çalışmışlardır (Benjamin, 2012: 30).

Boko Haram, Nijerya'daki Amerikan çıkarları için doğrudan bir tehdit olmasa da ve Nijerya'nın istikrarını tehdit eden ve bu ülkede aktif olan terörist bir grup olması

nedenleriyle, Nijerya ve ABD'nin ortak bir zeminde buluşması ve İslam Mağrip'teki El Kaide ile kurduğu ilişkilerden dolayı ABD için bir terörist gruptur. ABD aslında, Boko Haram'a Nijerya'daki Amerikan çıkarlarına acil bir tehdit olduğu için değil, küresel terör ağı El Kaide'nin bir parçası haline geldiği için önem vermiş ve yabancı terör örgütü olarak ilan etmiştir (Pham, 2012: 5).

2014 yılında ABD'nin Nijerya askeri birliklerini barışı koruma görevleri dışındaki operasyonlar için de eğitmiştir. Ancak, izole eğitimlerin Nijerya askeri kültürü üzerinde kalıcı bir etkisi olması pek mümkün değildir. Başkan Goodlock Jonathan'ın Chibok'taki kız çocuklarının kaçırılmasının ardından yardım talebine rağmen Abuja'nın ABD'yle güvenlik işbirliği konusundaki tutumu hevesiz olmaya devam etmiştir. Nijerya hükümetinin talebi üzerine ABD, kız öğrencileri bulmaya odaklanan insansız hava araçları ve gözetleme uçakları kullanmıştır. Ancak bir sonuç alınamamıştır (Campbell, 2014b: 17-18).

Nijerya'daki polisler çoğunlukla para karşılığı insanlara saldırmış ve onları tehdit etmiştir. Emniyet amirlerinin muhbirlerin kimlik bilgilerini Boko Haram'a sattığı yönünde haberler çıkmıştır. ABD'de bundan dolayı uzun süre Nijerya'nın güvenlik güçlerine pek sıcak bakmamış çok az destek vermiştir. Ayrıca Washington İsrail üzerinde, Goodluck Jonathan rejimine savaş helikopteri sevkiyatı yapmaması için baskı kurmuştur. Hükümetin askerî yardım talepleri çoğunlukla reddedilmiştir (Bauer, 2019: 91).

Abuja'daki ABD Büyükelçiliği ve Lagos Başkonsolosluğu, seçim kampanyalarındaki etnik ve dini kimliklere siyasi şiddeti, seçim şiddeti için olası haberciler olarak izlemelidir. Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı şiddeti savunan veya sürdürenlerin Amerikan vizelerini iptal etmelidir. Vize iptali zor bir süreçtir ve kaynak yetersizliği bulunan ABD devlet kurumlarından bürokratik bir geri dönüş olabilir. Bununla birlikte, Nijeryalı elitlerin birçoğu Amerika Birleşik Devletleri'ne seyahatte yüksek değer vermektedir. Potansiyel olarak vizenin kaybedilmesi davranışlarını etkileyebilir. Bu tavsiyelerin uygulanması, yalnızca Nijerya'daki Müslümanlar arasında değil, Batı Afrika'da da ABD'nin insan hakları ve demokrasi savunuculuğunun güvenilirliği için gereklidir. Uygulama, güvenilir seçimler için çalışan Nijeryalıları da teşvik edecek ve destekleyecek ve etnik ve dini nefrete karşı açık çağrıları

caydırabilir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri, yalnızca Boko Haram isyanıyla, Nijerya hükümetinin buna tepkisiyle ve ulusal seçimlerle ilişkili şiddet baskılarını sınırlama marjlarında yardımcı olabilir. Temel reform ve dönüşüm için itici güç Nijerya'nın siyasi elitlerinden gelmek zorunda olsa da, ABD bu uzun vadeli çabaya faydalı bir şekilde katkıda bulunabilir. Başkan Obama yönetimi, Jonathan hükümetini teknik destek sunarak Boko Haram'a karşı bir ayaklanma karşıtı strateji başlatmaya teşvik etmelidir (Campbell, 2014b: 24).

2011-2015 siyasi döngüsü sırasında ABD'li politika yapımcılar seçim reformunu desteklemiş ve Nijeryalı seçkinleri, seçimleri barışçıl ve dürüst bir şekilde yapmaya davet etmiştir. Boko Haram tehlikesi arttıkça ABD, Jonathan yönetimini kuzeydoğudaki sosyo-ekonomik kalkınmayı teşvik etmeye, sivillere ve tutuklulara karşı güvenlik güç ihlallerine son vermeye çağırmıştır. ABD'nin bu katılımı, 2015 seçimlerinin nispeten barışçıl şekilde yürütülmesinde destekleyici bir rol oynamıştır, ancak ABD'nin güvenlik sektörü reformunu teşvik etmesinin çok az etkisi olmuştur (Thurston, 2016: 27).

2015 yılından itibaren bazı ABD'li yetkililer Nijerya güçlerini Boko Haram'a karşı eğitmek ve donatmak için yenilenen bir çaba içine girmişlerdir. Yine de Nijerya devlet başkanı Buhari, ülkenin güvenlik güçlerini istediği şekilde değiştiremez; politikaları değiştirirse ve yanlış yapmayı cezalandırırsa bile orta vadede güvenlik ihlalleri, disiplinsizlik ve yolsuzluk devam edecektir. Bu eğilim ABD eğitiminin yaygınlaşmasını hem yasal, hem de pragmatik bir bakış açısıyla akılcı hale getirebilir. Dahası, Boko Haram'ın ortaya çıktığından beri sergilediği azim ve esneklik göz önüne alındığında, örgütün ortaya çıkardığı tehdidi ortadan kaldırmak için tek başına askeri araçlar yetersizdir. ABD eğitimi, takip edilirse, kötüye kullanımları azaltmaya ve profesyonelleşmeyi artırmaya yardımcı olabilir, ancak politika yapımcılar Nijerya güvenlik sektörünün tüm geniş kapsamlı dönüşümleriyle ilgili beklentileri yine de düşük tutmalıdır (Thurston, 2016: 27).

ABD'nin Nijerya'nın komşuları üzerinde daha fazla etkisi olmuştur. Nijer, Amerikan askeri personeli ve uçağı için üslere ev sahipliği yapmaktadır. Çad'ın Başkanı Idriss Deby, Fransız ve diğer hükümetlerin gözünde Batı ve Orta Afrika'da güvenliğin garantörü olarak statüsünü pekiştirmek istemektedir. ABD bölgedeki askeri birlikleri eğitip, Nijerya'ya ve komşularına sınır güvenliği konusunda yardım teklif etmiştir.

Nijerya ve Nijer, Afrika'da Başkan Obama'nın Güvenlik Yönetişimi Girişimi'nin askeri ve sivil kurumları güçlendirmeyi amaçlayan bir parçası olmuştur (Thurston, 2015).

ABD, özellikle Boko Haram'ın neden olduğu insani acil durumlara yanıt vererek askeri alanın dışında da Nijerya'ya yardım etmiştir. ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı sessizce yerlerinden edilmiş kişilere güvenlik, gıda, eğitim ve sağlık hizmetleri sağlamak için Kuzeydoğu Nijerya'daki kuruluşlarla ortaklık kurmuştur. Nijerya'da ABD'nin birincil dış politika aracının güç olduğu ve masum Müslümanların çektiği acıya karşı kayıtsız kaldığı algısına karşı da yardım etmiştir. Uzun vadede ABD, Nijeryalı yetkilileri güvenlik güçlerini reforme etmeye devam etmiştir (Campbell, 2014b).

Boko Haram'ın IŞİD'e bağlılık taahhüdünün ardından grup IŞİD'den lojistik destek almıştır. 20 Nisan 2016 tarihinde, Çad askerleri Libya'daki IŞİD iştiraklerinden Çad Gölü bölgesindeki Boko Haram isyancılarına gönderilen büyük bir silah sevkiyatını ele geçirmiştir. ABD Afrika'daki Özel Operasyonlar komutanı Orgeneral Donald C. Bolduc, IŞİD ve Boko Haram arasındaki derinleşen bağlantıları doğrulamıştır. Bolduc, Boko Haram'ın pusu yapmanın, doğaçlama patlayıcı cihazların ayarlanmasının ve otellere yüksek profilli saldırıların yapılmasının, IŞİD ile “taktikler, teknikler ve prosedürler” paylaştığını açıkça gösterdiğini söylemiştir (Sahara Reporters, 2016).

Donald Trump ABD Başkanı olarak göreve başlamadan önce, geçiş ekibi Dışişleri Bakanlığı'na ABD'nin Afrika politikasına ilişkin soru listesi hazırlanmıştır. Bu liste, ABD'nin kıtadaki terörle mücadele politikası hakkında olası şüphesizliği göstermiş ve yardım programlarının sürdürülmesiyle ilgili sorular gündeme gelmiştir. Özellikle, bu liste ABD'nin Nijerya'daki Boko Haram ile mücadeleye neden katılmayı umduğunu ve kaçırılan tüm Chibok'taki kız öğrencilerin neden kurtarılmadığı sorulmuştur (Cooper, 2017).

2017 yılının Şubat ayı başında Başkan Trump, Nijerya Devlet Başkanı Muhammed Buhari ile telefonda görüşmüş ve Amerika'nın Boko Haram'a karşı mücadelede desteğinin devam edeceğini söylemiştir. Trump'ın Nijerya'ya daha fazla silah satması için “yeni bir anlaşma yapmayı” vaat ettiği ve “Nijerya ordusu tarafından atılan adımlara övgüde bulunduğu bildirilmiştir (Levinson, 2017).

2017 yılı Mart ayında, ABD Özel Operatörleri ve birçok Batılı ülkeden askeri eğitmenler üç haftalık terörle mücadele eğitimi yapmıştır. Çad, Nijerya, Nijer ve

Kamerun'daki askerler ve güvenlik güçleri, ABD'nin Boko Haram ile mücadelede varlığını büyük ölçüde memnuniyetle karşılamaktadır hatta birçoğu da mücadeleye yardımcı olmak için daha büyük bir ABD askeri gücü görmek istemiştir (Phillips, 2017: 70).

ABD'nin, Nijerya halkıyla, özellikle demokrasi ve iyi yönetim için çalışan sivil örgütlerle ilişkisi Amerikan bağlarını güçlendirmiştir. Ancak ABD, Nijerya'da demokratik bir yörünge için çalışanlara sadece sınırlarda yardımcı olabilmıştır. Aslında hukukun üstünlüğü ile nitelendirilen demokratik bir Nijerya kendisi ekonomik kalkınmayı teşvik edecek, yoksulluğu azaltacak ve halkı ayağa kaldırmak için çabalaması gerekmektedir (Campbell, 2014b: 24). Uluslararası terörizmle daha güçlü bağlantı potansiyeli olan ABD, Boko Haram'ın Nijerya devletine yönelik tehdidi ve örgütün liderliği, yapısı, finansmanı ve destek kaynakları konusunda oldukça çaba sarf etmiştir (Campbell, 2014b: 19).

Boko Haram, Nijerya için bir güvenlik tehdididir ve bu nedenle ABD'nin hem Batı Afrika'daki hedeflerini geciktirmekte, hem de çıkarlarını tehlikeye atmaktadır. Ancak, Boko Haram şu anda ABD'nin kendi güvenliği için doğrudan bir tehdit oluşturmamaktadır. Boko Haram, ABD kamu veya özel mülkiyeti olan tesislere, Nijerya'da veya başka bir yerde hiçbir işlem gerçekleştirmemiştir. Eş Şebab, IŞİD ve El Kaide gibi örgütlerin saldırılarının ve kaçırma eylemlerinin aksine, Boko Haram'ın ABD'ye kasten yaptığı bir eylem bulunmamaktadır. Ancak diğer örgütlerle bağlantısının olması ve onları desteklemesi de ABD'nin güvenliğini tehlikeye atabilmektedir. Nijerya ve ABD arasındaki yakın sosyo-ekonomik ve politik bağlar nedeniyle, örgüt ABD vatandaşlarına ve Afrika bölgesindeki çıkarlarını tehdit edip saldırabilir. ABD hükümeti bu tehlide mahal vermemek adına Nijerya hükümeti ile işbirliğini arttırmalıdır. ABD'nin teknik, lojistik ve finansal desteği Nijerya'nın bu konuyla mücadelesinde yardımcı olacaktır. Nijerya hükümeti de kuzey halkının sosyal, ekonomik ve politik şikayetlerini çözmek için daha fazla gayret göstermelidir (Kulungu, 2019: 9-10).

3.3.4. Çin'in Afrika Kıtasına İlgisi

Çin dünyanın en hızlı büyüyen dış yardım programlarından birine sahiptir ve öngörülebilir gelecekte en çok bağış yapan ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Çin-Afrika ilişkileri bugüne kadar ekonomik toparlanma ve yardıma odaklanmıştır. Aslında

Afrika kıtası, Çin'in dış politikasında bir öncelik değildir. Ancak Çin, ekonomik yatırımını genişletmiş ve kendi ekonomik ihtiyaçlarını desteklemek için Afrika'daki pazar potansiyeline dayanarak daha fazla etkiye sahip olmaya çalışmıştır (Saferworld, 2015: 1). Zira Orta Doğu'daki karışıklık, dünyada ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve uygulanan ambargolar sonucunda tüm dünyada olduğu gibi Çin'de de ciddi korku uyandırmaya başlamış ve bu korkularından kurtulabilmek adına Çin, dünya genelinde en çok ihtiyaç duyduğu alternatif enerji kaynaklarına ulaşmak için uğraşmıştır. Bu kapsamda, gelişmekte olan ve doğal kaynak yönünden önemli birçok rezervi bulunan Afrika kıtası, Çin'in dikkatini çekmeye başlamıştır (Kılıç, 2019: 73). Ayrıca aynı zamanda siyasi açıdan, Birleşmiş Milletler'de Güvenlik Konseyi ayrıcalığı ile birlikte pek çok oya sahip Afrika ülkelerinden de destek alarak önemli bir noktaya gelmeyi amaçlamıştır. Çin'in siyasi olarak da egemenlik kurabilmesi ve kendi üretimini daha da iyileştirebilmesi adına Afrika kıtası gibi keşfedilmemiş enerji alanlarına doğrudan yatırımlar gerçekleştirmektedir. Kısacası, Çin'in politik bağlamda ve sosyo-ekonomik açıdan Nijerya ile dünya çapında yatırımlar ve işbirliği yapmaya gayret etmiştir (Alpay, 2008: 4-5).

Afrika'da alt yapı eksikliklerinin giderilmesi, bazı projelerin uygulamaya konulması bağlamında finansman sağlanması, sanayileşme ve modern tarım faaliyetlerinin ilerletilmesi gibi konularda kıta ülkelerine destek sağlayan Çin aynı zamanda başta kendi hedefleri adına, Sahra Altı Afrika'daki kara, deniz ve hava yolu ulaşımında da oldukça ciddi görevler üstlenmiştir. Kıtadaki görünürlüğünü öncelikle ekonomik faaliyetleri aracılığıyla bir hayli arttırmıştır (Yılmaz, 2019).

Küresel olarak Çin, 21. yüzyılda da sadece ekonomik yatırım değil, aynı zamanda Afrika'daki çok sayıda çatışma sonrası ortamda askeri harcamalar ve barış inşası açısından uluslararası politikalarda önemli bir oyuncu olmaya çalışmaktadır.

3.3.5. Çin'in Nijerya İle Olan İlişkisi

Çin-Nijerya arasındaki diplomatik ilişkiler 10 Şubat 1971'de başlamıştır. Ayrıca Nijerya, 1971 yılında Çin'in Birleşmiş Milletler'e kabulü için, BM Genel Kurulu'nda oy kullanmıştır. İki ülke arasındaki ilişki böylelikle kuvvetlenmiştir. Ancak her iki ülkenin iç krizleri sonucunda Nijerya gibi Çin'de ekonomik entegrasyonun da hızını azaltmıştır. Daha sonra Deng Xiaoping liderliğindeki Çin'in komünist partisi tarafından başlatılan

açık kapı politikası, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri hızlandırmıştır. Önemli bir ilerleme kaydetmiş gibi görünen bu işbirlikçi ilişkiler, zamanla pekiştirilen iki ülke arasındaki dostluk ve ziyaret alışverişleriyle eşitlik saygısı ve karşılıklı yarar ilkelerine dayanmıştır. 2000 yılında başlayan FOCAC olarak bilinen Çin-Afrika İşbirliği Forumu çerçevesinde, ikili arasında önemli adımlar atılmıştır (Abutu, 2012: 16) .

İki ülke arasındaki ticaretin yapısı, iki ortağın gelişme seviyesindeki farkı ve ekonomileri arasında var olan yüksek derecede tamamlayıcılıkları yansıtmaktadır. Nijerya'nın Çin'e ihracatı temel olarak başlıca mallardan oluşurken, bu ülkeden ithalatı büyük ölçüde sanayi mallarından oluşmaktadır. İkili diplomatik bağların kurulmasından bu yana, Çin'in ihracatında, esas olarak ekonominin talepleri ve ekonomik büyümeyi sürdürme gereklilikleri koşuluyla önemli bir genişleme olmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda Çin, Güney pazarlarına nüfuz etmek için ekonomik politika stratejileri geliştirdi. Çin'in hızla genişleyen sanayi üssü, büyük satın alma gücüne sahip nispeten büyük bir pazar olan Nijerya'nın genişlemiş ekonomik nüfuzuna ivme kazandırmıştır (Udeala, 2010: 74). Böylece ilişkiyi yönlendiren bu pazar fırsatlarıyla birlikte, Nijeryalılar Çin'den ucuz ürünler ararken, Çinli büyüyen imalat firmaları ise Nijerya'dan ara ve nihai mamul ürünleri için pazar fırsatları aramıştır Nijerya ile Çin ekonomik ilişkilerindeki en önemli faktör de böylelikle Nijerya için artan gelir olgusu olmuştur. Ayrıca, iki ülke arasında ekonomik tamamlayıcılıklar artmaya devam etmiştir (Abutu, 2012: 17).

Sürdürülebilir ekonomik büyümeye yol açan tüm değişkenler Nijeryalı girişimcilerin gelişiminde güçlü bir ilerleme kaydedildiğini göstermektedir. Bazı Nijeryalı işadamları, Çin modellerini kullanarak başarılı bir şekilde ihracat yapmayı öğrenmiş ve Çinlilerle ortak girişimlerde ortaklık kurarak kazanç elde etmişlerdir. Bununla birlikte, dil ve kültürel engeller, birincil faydalanıcılar olarak nispeten küçük ve eğitilmiş elitlerle sonuçlanmıştır (Utomi, 2008: 46).

Nijerya Çin ile ilişkilerinde, siyasi ve sosyal anlamda da gelişme kaydetmiştir. Sadece Çin'in katılımına yönelik kendi politikalarını daha iyi yönetmek için kapasitesini geliştirmeye çalışmıştır. Nijerya'nın, Çin ile işbirliği yapması aslında ülkenin kötü giden durumunu toparlamak ve sahip olduğu kaynakların farkına varması adına önemli bir fırsat olmuştur. Uzun vadeli ihtiyaçlarını ele alan kapsamlı bir strateji oluşturmak için çaba

harcamaya devam etmiştir. Nijerya hükümeti, Çin'le kısa vadeli düzeltmelerden kaçınmış ve sadece petrol sektörüne odaklanan düzenlemelerin ötesine geçip kendini daha da iyi bir duruma getirmek için uğraşmıştır (Utomi, 2008: 46).

Çin'i Nijeryalıların ihracat kapasitesini geliştirmeye teşvik etmelidir. Ayrıca, yaşadığı ticaret dengesizliğini düzeltebilen ve ticari ilişkilerden daha fazla yararlanabileceği büyük küresel güçlerin doğrudan yatırımlarını teşvik etmek için çaba harcamalıdır. Çünkü ekonomik büyüme, canlı bir ticaret ortamından ziyade canlı bir imalat sektörü ile sürdürülebilir. Nijerya hükümetinin ekonomisini çeşitlendirmesi ülke olarak girdiği bu zor durumdan biran önce çıkması gerekmektedir.

3.3.6. Çin'in Boko Haram'a Yaklaşımı

Nijerya'da artan şiddet ölçeği, yüksek sivil kayıplar, sofistike silah ve taktiklerin kullanılmasıyla birlikte Boko Haram etkisini çok daha fazla hissettirmeye başlamış, yabancı uyrukluların ve çıkarların artan hedeflenmesi ve şiddetin komşu ülkelere yayılması uluslararası korku yaratmaya başlamıştır (Nwankpa, 2015: 34).

Nijerya, 2005 yılında Çin'den F-7 Avcı uçağını 251 milyon dolara satın almış ve daha sonra Boko Haram ile mücadelede kullanmak için de CH-3 insansız hava araçları satın almıştır. Afrika Birliği'ne ek teknik destek sağlamayı amaçlayan Çin-Afrika Barış ve Güvenlik için Kooperatif Ortaklığı Girişimi'nin başlatılmasıyla başta Nijerya'daki Boko Haram terörünün önlenmesi, örgütün tehditlerinin algılanması ve çözülmesi ile çatışma sonrası yeniden yapılanma ve kalkınmaya yönelik daha fazla çaba içerisine girmişlerdir (Toogood, 2016: 9).

Çin ve AB, Boko Haram'ı kontrol etmek ve Sahel bölgesindeki yıkıcı yeteneklerini durdurmak için Nijerya ve komşuları arasında yapıcı bir ortak bölgesel terörle mücadele politikası çağrısında bulunmuşlardır (Nwankpa, 2015: 34).

14 Nisan 2014'te Chibok'taki kız öğrencilerin Boko Haram tarafından kaçırlmasıyla Çin kendi imkanlarını kullanarak yardım etmeye çalışmıştır. Artık en önemli amaçları Nijerya'nın gelişmesinden ziyade güvenliğine kaydırılmıştır. Yapılan yardımlardan pek bir sonuç alınamamıştır ve sonrasında Nijerya hükümetine doğrudan yapılan yardımlar azalmaya başlamıştır ancak bitmiş değildir (Nwankpa, 2015: 34).

3.3.7. AB'nin Afrika Kıtasına İlgisi

Afrika ile sıkı bir ilişkiye sahip olan Avrupa Birliği (AB) bağımsızlık sonrası süreçte iki bölge arasındaki ekonomik bağları yitirmemek ve daha da arttırmak amacıyla taraflar arasında ikili ticareti tekrar oluşturacak “Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları” programını ele almış ve ticareti canlandırmak için Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları müzakerelerini başlatmıştır. 2000-2008 yılları süresince Lomé tipi ayrıcalıklı ticaretten Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları'na geçilmiş ve bu zaman zarfında Cotonou Anlaşması etrafında AB ve altı bölgeden oluşan ACP (Afrika/ Karayipler/ Pasifik) ülkeleri arasında müzakereler sürdürülmüştür (Pişkin, 2016: 209). Afrika ülkelerinin sahip oldukları petrolü ve tarım ürünlerini üretmede çektikleri sıkıntılar göz önünde alındığında, en önemli ticaret ortağı olan AB ile yapılan ticarete tarifelerin ve kotaların kaldırılmasını öngören Ekonomik Ortaklık Anlaşmalarının etkileri çok önemli bir noktaya gelmiştir. AB ile Sahra Altı Afrika (SAA/ Sub-Saharan Africa) arasında Ekonomik Ortaklık Anlaşması kapsamında Afrika'nın az gelişmişliğinin tarihi ve coğrafi sebepleri gündeme alınmış ve bölge ülkelerinin yapısal problemlerine de değinilmiştir (Pişkin, 2016: 202-203).

AB'nin, Sahra Altı Afrika ülkeleri ile yürütülmekte olan Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları bağlamında yürütülmek istenen ticari şartlar aslında Afrika adına önemli ikilemler meydana getirmektedir. Bir tarafta asla yok olması istenmeyen tarifesiz ticaret koşulları ile AB pazarı, diğer tarafta Afrika bütünündeki bölgesel ticaretin çoğaltılarak elde edilecek gelirler ve buna bağlı olarak kalkınma gayeleri vardır (Pişkin, 2016: 220-221).

Afrika'da önemli bir geleneksel oyuncu ve dünyanın en büyük bağışçısı olan AB, genel olarak gelişmekte olan ülkeler ve özel olarak da Afrika ile olan ilişkilerindeki yeri giderek daha fazla vurgulamaktadır. 2000 yılında Cotonou Anlaşması, AB ile Afrika, Karayipler ve Pasifik (ACP) devlet gruplarının üyeleri arasında Benin'de imzalanmıştır ve taraflar arasında ilişkiler başlamıştır (Khakee, 2007: 1). Anlaşma, genel olarak bölgesel ve ulusal düzeylerde siyasi görüşmeleri ve finansal birlikteliği hedeflemiştir (Tepebaş, 2014: 2). Ancak ilişkinin doğası zamanla gelişirken, bu değişiklikleri savunanlar olmuştur. “Ortaklık” ve sömürge sonrası ilişkilere ilişkin AB bildirilerine tutarlı bir vurgu yapılmasına rağmen, AB-Afrika bağları genellikle beklentilerden ve

kapasitenin yetersizliğinden muzdarip olmuştur. Avrupa'nın taleplerini Afrika karşılayamamıştır (Kotsopoulos, 2007: 2).

2005 yılında “kapsamlı, entegre ve uzun vadeli” işbirliği sağlayan Afrika Stratejisi, AB-Afrika ilişkilerinde çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma oluşturmak için merkezi bir ön koşul olarak iyi ve etkili yönetişimi vurgulamıştır. Benzer şekilde, tek tek AB ülkeleri Afrika devletleri ile ikili kalkınma işbirliğinde yönetişimi giderek daha fazla vurgulamaya başlamıştır (Khakee, 2007: 1).

2006 yılında ise AB Parlamentosu, Konsey, Komisyon ve üye devletler Afrika'nın gelecekteki kalkınma eylemlerine rehberlik edecek ortak bir vizyon sunmuşlar, yönetim ve demokrasi önemli bir yer tutmuştur. “İnsan haklarının, iyi yönetişimin ve demokratikleşmenin korunmasındaki ilerlemenin yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma için temel olduğunu” ve bunun sonucunda tüm AB kalkınma faaliyetlerinde bu konuların yaygınlaştırılacağını vurgulanmıştır (Khakee, 2007: 1).

AB ve Afrika iki yılda bir Ortak Görev Gücü toplantıları düzenlemiş ve ilgili komisyonlar düzenli aralıklarla toplanmıştır. Temmuz 2007'de Komisyon Başkanı José Manuel Barroso ve AB Başkanı José Socrates, Gana'daki yıllık zirveye katılarak Afrika'nın önemini vurgulamışlardır (Kotsopoulos, 2007: 3).

2007 yılındaki Lizbon Zirvesi'nde onaylanan Afrika-AB Ortak Stratejisi, iki kıta arasındaki ilişkilerin yasal çerçevesini oluşturmaktadır. Stratejiler, zirveler sırasında kabul edilmekte olan eylem planlarıyla uygulanmaktadır. Yani 1. Eylem Planı 2008-2010 döneminde uygulanmış, 2. Eylem Planı 2011-2013 yılında uygulanmıştır. 2014-2016 döneminde ise 3. Eylem Planı'nın Brüksel Zirvesi'nde kabul edilmesi planlanmıştır (Tepebaş, 2014: 1). AB ve Afrika Birliği arasında yapılan tüm zirvelerin vazgeçilemez konusu kesinlikle ekonomi olmuştur. Ayrıca Avrupa'nın Afrika'ya ne kadar yatırım yapacağı, kıtanın kalkınmasına ne derecede yardım edeceği daima en önemli gündem maddeleri olmuştur. Tabii ki Afrika'da her zirve de olmazsa olmaz göç, fakirlik, açlık, kalkınma, yatırım, demokrasi, insan hakları, eğitim, sağlık her zirve gibi bunlarda ikinci derecede önemli konular arasındadır (Kavas, 2017).

İkili arasındaki ticaret zaman içerisinde önemli bir artış göstermiş ve AB, Afrika'nın en büyük ticari ortağı olmayı devam ettirmiştir. AB'nin Afrika'dan ithalatı yıllar içerisinde artmıştır. Taraflar arasında yaşanan periyodik zirveler ve stratejik

ortaklık düzeyinde oluşan ilişkiler, AB'nin Afrika'da diğer dış güçlerle de bir yarışa gireceğinin göstergesi olmuştur (Tepebaş, 2014: 3).

3.3.8. AB'nin Nijerya ile Olan İlişkisi

Nijerya 1960 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra ikinci diktatörlük döneminde (1984-1999), Nijerya ve AB ülkeleri arasındaki ilişkiler giderek azalmıştır. 1993 yılında Nijerya cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonuçları iptal edilmiş ve sonuç olarak, AB askeri işbirliğini ve eğitimi askıya almış, güvenlik güçleri ve aileleri için seyahat kısıtlamaları getirip ve üst düzey ziyaretleri kısıtlanmıştır (Khakee, 2007: 4). Nijer Deltası'ndaki Shell operasyonlarına karşı protesto gösterileri nedeniyle siyasi ilişkiler neredeyse çoğu durdurulmuştur. AB, seyahat kısıtlamalarını arttırmış, silah ambargosu uygulamış ve Nijerya ile çoğu kalkınma işbirliğini askıya almıştır. Ancak 1998 yılında askeri diktatör Sani Abacha'nın ölümünden sonra Mayıs 1999'daki seçimlerden ardından AB önlemleri kaldırılmıştır (European Union, 2020).

AB-Nijerya arasındaki siyasi ilişkiler yeni başkan Olusegun Obasanjo ile yeniden başlamıştır. AB, 1999-2000 yıllarını kapsayan 100 milyon Euro'luk bir başlangıç yardım paketi vermiş, ancak her iki taraftaki yönetim sorunları nedeniyle, ilk proje 2001 yazında başlamıştır. 2000'de Nijerya, APC imzalayan ülkelerden biri olmuştur. 2002 yılında AB ve Nijerya arasında bir ülke destek stratejisi imzalanmış ve ülke stratejisi 2001-2007 dönemini kapsamakta ve yaklaşık 600 milyon Euro değerinde idi. Bu, bu süre zarfında herhangi bir ACP ülkesi için mevcut olan en büyük miktardı. Ancak Nijerya'nın yardım bağımlılığı genellikle düşük olmuştur: 2000-2004 döneminde Nijerya'ya yapılan net yardım ödemeleri GSYİH'nın sadece % 0,6'sıdır ve çoğu Afrika ülkesinden çok daha az olmuştur (Utomi, Duncan and Williams, 2007: 29-30).

2000 yılında Nijerya Cotonou Anlaşması'nı imzalamış ve anlaşmanın 8. maddesi uyarınca AB, Nijerya ile insan hakları ve etnik, dini ve ırksal ayrımcılık da dahil olmak üzere demokratik ilkeler konusunda düzenli siyasi diyalog yürütme kararını kabul etmiştir (European Parliament Resolution, 2018: 45).

Nijerya'nın büyüklüğü, petrol ve doğal gaz zenginliği ve bölgesel önemi düşünüldüğünde, AB-Nijerya ilişkileri Avrupa'nın diğer birçok Afrika ülkesiyle sürdürdüğünden daha çok yönlüdür. Aynı zamanda ilişkiler çok sayıda politika alanını kapsadığı için Sahra Altı Afrika'daki diğer ülkelerle olan ilişkilerle ilgili bir dizi konuyu

da açıklamaya yardımcı olmuştur. Petrol yatakları, AB-Nijerya ilişkilerinde en önemli öncelik olmuştur. Daha sonra demokrasi teşviki ve bunu ticaret ilişkileri izlemiştir. Göç hakkındaki endişeler, Nijerya'nın bölgesel bir güç olarak rolü, kırılğan iç dengesi ve Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılması ise listeyi doldurmuştur (Khakee, 2007: 4). Bu Petrol ve doğal gaz çıkarımı diğer ülkelerle ilişkisinin belkemiğini oluşturmuştur. İngiltere Nijerya'nın en büyük yatırımcılarından biri olmuştur (France Diplomatie, 2020). Son yıllarda, hem AB hem de üye devletler Nijerya'da demokrasi ve iyi yönetim hedefine bağlılık göstermişlerdir. AB ve AB üye ülkelerinin Nijerya'daki demokrasi konusundaki politikalarının bugüne kadarki ana engel petrole bağımlılık olmuştur (Khakee, 2007: 1-2).

Nijerya ülkeden giden göçmenleri kabul etmeleri için İtalya, İrlanda, İspanya ve İngiltere gibi ülkelerle bir dizi ikili geri kabul anlaşmaları imzalamıştır. Bazı kesimler ise, göçmenlerin ülkelerine geri dönmeleri konusuna odaklanarak AB ülkelerini ikna etmek istemişlerdir ancak pek sonuç alınamamıştır (Ijeoma Nwogu, 2020).

Nijerya'nın yönetici sınıfı, birkaç istisna dışında, herkesin bildiği gibi yolsuzluk yapmış ve toplumsal sorunlara, halkın ihtiyaçlara yanıt vermemiştir. Bundan dolayı AB ve AB'ye üye ülkeler Nijerya'ya genel kalkınma yardım paketleri sağlamışlardır. Aynı zamanda, Batı da dahil olmak üzere, Nijerya'daki yaşanan yolsuzluğu gidermek için, büyük iyileştirmeler yapılmıştır. Ancak tüm üye devletlerde yeterli dikkat gösterilmemiştir (CPI, 2007).

3.3.9. AB'nin Boko Haram'a Yaklaşımı

Boko Haram isyanı, Nijerya ve Çad Gölü havzası komşuları için büyük bir güvenlik sorunu ve AB ve üyeleri için büyük bir Afrika'ya yönelik dış politikanın önceliği olmuştur. 2009 yılında başlayan çatışma, bölgede on yedi milyondan fazla insanı etkileyen trajik bir insani krizi meydana getirmiştir. Eylül 2018'de AB'den yaklaşık 275 milyon dolar ve diğer bağışçılarla birlikte 2.17 milyar dolarlık insani yardım ve kalkınma yardımı yapmışlardır. Ancak AB, Nijerya'nın terörle mücadelesine doğrudan yardım yapmaktan kaçınmıştır (Hogendoorn, 2018: 2).

AB için zorluk, nüfusu 200 milyon olan Nijerya'nın yalnızca kalkınma yardımı ile değiştirilemeyecek kadar büyük olmasıdır. Buna ek olarak, Boko Haram isyanının bastırılmaması, diğer güvenlik sorunları ve hükümetin yolsuzluklarının artması da

taraf lar arası ilişkileri etkilemiştir. Bu nedenle, AB ve diğer bağışçılar, özellikle de AB'ye üye devletler, politika reformlarını teşvik edecek ve statükoyu sona erdirecek siyasi irade yaratacak adımlar atmıştır. AB, yardımlarında Nijerya'daki yolsuzlukla mücadele için gerçek bir girişimde bulunmak üzere Nijeryalı seçkinlerle önemli bir savunuculuk stratejisi izlemiştir (Hogendoorn, 2018: 7).

Ağustos 2011'de Abuja'daki BM binasının bombalanması ve ardından Nisan 2014'te Chibok'taki kızların kaçırılması üzerine AB birçok yardım kampanyasında bulunmuştur. Ayrıca Avrupa Parlamentosu'nda, özellikle de Nijerya'daki son terör saldırıları sonucunda, 28 Mayıs 2014 tarihli 583/2014 sayılı Komisyon Uygulama Tüzüğü (AB) aracılığıyla Boko Haram'ı AB tarafından belirlenen terör örgütleri listesine ekleme kararı almıştır (European Parliament, 2020: 2-3).

AB Haziran 2017'de, Kuzey Doğu Nijerya'daki insani kriz için 143 milyon euroluk ek yardım sözü vermiştir. 17 Eylül 2018'de Çad Gölü bölgesi için 138 milyon daha insani yardım ve kalkınma yardımında bulundu (Brussels, 2018).

Fransa, bölgede bulunan dini temelli radikal terör örgütleriyle savaşmak ve bölgesel çabaların arttırılması için önemli diplomatik ve askeri destek sunmuştur. Almanya ise, krizi çözmek için eski Kamerun kolonisine destek sağlayarak yatırım yapmıştır. Mali'de Ocak 2013'te de Fransız hava kuvvetlerinin yapmış olduğu operasyonda bombaladığı ilk yerde Boko Haram karargahı olmuştur. Boko Haram'ın kaçırdığı kadınlardan sağ kalıp dönenlere ise Almanya'dan gelen bağışlarla maddi açıdan az da olsa destek olunmuştur (Bauer, 2019: 82-170).

İngiltere, Nijerya ordusuna yardım etmiş ancak Londra ve Paris arasında kampanyanın nasıl yürütüleceği konusunda stratejik sorunlar ortaya çıkmıştır. Fransa, teklif edilen bölgesel görev gücü için güçlü BM siyasi desteği ve potansiyel olarak finansman için Afrika devletleri ile birlikte hareket ederken, İngiltere daha temkinli bir yaklaşım çağrısında bulundu. Bu, katkıda bulunan silahlı kuvvetlerin insan hakları kayıtlarının yanı sıra Nijerya'nın ülkesindeki operasyonları kontrol etme arzusuyla ilgili endişeleri de yansıttı. Avrupa Komisyonu, çokuluslu güç için 50 milyon € ayırmıştır. 2015 yılında Nijerya Devlet Başkanı Buhari, diğer büyük güçlerden daha fazla uluslararası insani yardım istemiştir AB, bunun üstüne Boko Haram'dan etkilenen bölgeler için ek fonlar yayınlamıştır (European Foreign Policy Scorecard, 2016).

Sadece Çin, ABD, İngiltere, Fransa, Almanya değil, Hindistan ve Rusya gibi daha birçok küresel güç Boko Haram'la Nijerya hükümetinin arasındaki bu savaşta hükümete her türlü desteğin verileceğini açıklamışlardır (Dünya Bülteni, 2014). Nijerya'nın konumundan dolayı küresel güçler aslında kendi çıkarlarını düşündükleri için daha çok çabalamıştır. Nijerya yönetiminin daha aktif olması için uğraşmışlardır. Yapılan zulme karşı tepkilerini göstermek için Boko Haram'ı; BM, ABD ve Afrika Birliği terör örgütü listesine almıştır (Gürseler, 2016). Ayrıca Boko Haram meselesi, Nijerya-AB ilişkilerini etkileme kapasitesine de ulaşmıştır. Aralarında ikili güvenlik anlaşmaları yapılmaya ve taraflar müttefik olmaya zorlanmıştır. Hem AB, hem de Nijerya, Boko Haram'ın neden olduğu ayaklanmayı ve tehdidi ortadan kaldırmak için güvenlik uzmanları görevlendirme planı üzerinde anlaşmalar yapmıştır (Ojeme, 2012).

3.3.10. Türkiye'nin Afrika Kıtasına İlgisi

1998 yılında Türkiye, tüm Afrika'ya ulaşma niyetinin açık bir göstergesi olarak hizmet veren bir "Afrika'ya Açılma Politikası" yayınlamıştır. 2003 yılında ise "Afrika ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri Geliştirme Stratejisi" başlatılmıştır. Bu içerikte, özellikle Türkiye'nin Afrika ile stratejik katılımının amaçları arasında; Türk ürünlerinin Afrika'nın toplam ticaret hacmindeki payını artırmak, Afrika'nın iç ekonomilerinde daha fazla katma değer yaratmak ve Afrika'daki yoksulluğu azaltmak, artan ekonomik faaliyetlerle ülkeler, tercihli ticaret anlaşmaları ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA), teknoloji transferi ve teknik yardım sağlamaktır (Momoh and Ishaku, 2017: 47). Daha sonra 2005 yılında, Türkiye tarafından "Afrika Yılı" ilan edilmiştir. Türkiye'nin önemli bir yönü Afrika ülkeleriyle etkileşimi ticaret amaçlıdır; çünkü Afrika, Türk ihracatı için canlı bir pazar ve Türk imalat ve sanayisi için ucuz bir hammadde kaynağı oluşturmaktadır. Şimdiye kadar, Sahra Altı Afrika ülkeleriyle yapılan ticaret Türkiye'nin küresel ticaretinin sınırlı bir yüzdesini oluştururken, son on yılda bölgede ticaret hacmi ve Türk doğrudan yabancı yatırımlarının seviyesi artmış ve bir dizi serbest ticaret anlaşması yapılmıştır (Momoh and Ishaku, 2017: 49).

Ayrıca Türkiye, Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) aracılığıyla Afrika'daki kalkınma çabalarına teknik yardım ve eğitim programları şeklinde katkıda bulunmaktadır. TİKA, devlet kurum ve kuruluşları, üniversiteler, kâr amacı gütmeyen

kuruluşlar ve özel sektör için bir işbirliği mekanizması olma görevini yerine getirmektedir. TİKA'nın faaliyet gösterdiği 40 ofisten 11'i Afrika'dadır (TİKA, 2015).

Afrika ile ilişkilerde Türkiye'yi ön plana çıkaran ve kıtada sömürgeci bir devlet imajı yaratmasını önleyen en önemli nokta hem devlet kurumları hem de sivil toplum kuruluşlarınca yapılan yardımlardır. TİKA, faaliyet gösterdiği ülkelerde ise her ülkenin ihtiyacına göre yardım yapmaya çalışmıştır. TİKA'nın Afrika'da gerçekleştirdiği projeler; altyapı eksikliğinin düzeltilmesi, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel işbirliği ve iletişimin geliştirilmesi, insani yardımlara destek olmak açısından ciddi bir öneme sahiptir. TİKA, Afrika'da program koordinasyon ofisiyle eğitim, sağlık, yenileme, tarımsal kalkınma, maliye, turizm, sanayi ve hizmet sektöründeki faaliyetleriyle bölgede adından sıkça söz ettirmiş ve önemli bir yere sahip olmuştur (Eldeen, 2018).

Son olarak, Afrika kıtası ile olan Türkiye'nin genel ticari ortaklıklarının çeşitlendirilmesi kıta ile gelişmekte olan ticari ve ekonomik ilişkilere dair önemli bir noktadır. Somut adımların atılabilmesi ve kıta ile olan ortaklıkların çoğaltılabilmesi halinde Türkiye Afrika ticari ilişkilerini, ticarete bağımlılığın da ötesine taşıyıp yatırımların artırılması ekonominin bir hayli gelişmesi ve daha birçok alanda iyileşme mümkün olabilecektir (Şengül, 2015: 95).

3.3.11. Türkiye'nin Nijerya İle Olan İlişkisi

Türkiye, Nijerya'nın bağımsızlık bildirisinin hemen ardından bu ülkeyi tanımış ve Lagos'ta açtığı konsoloslugu 1962 yılında büyükelçiliğe dönüştürmüştür. Nijerya, sahip olduğu konumu ve zengin kaynaklarıyla 700 Milyar dolarlık Afrika pazarına açılan kapı olarak dikkat çekmiştir (Ermağan, 2015: 23). Türkiye 1991'de Abuja'nın başkent olmasından sonra da büyükelçiliğini oraya taşımıştır. Ayrıca 1998 yılında ilk Türk okulunu da Abuja'da açmıştır. Nijerya'nın 1999 yılında demokrasiye geçişine kadar, Türkiye Nijerya ilişkileri daha çok büyükelçilik ve diplomatik ilişkiler şeklinde devam etmiştir. İlişkilerin sınırlı bir şekilde sürmesinin nedeni ise Nijerya'nın yaşadığı sıkıntıların sonucu olarak düzensiz siyasi yönetimlere sahip olmasıdır (Toprak, 2019).

İki ülke, gerek İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gerekse D-8 oluşumları üzerinden daha yakın ilişkiler ortaya koymuştur. Nijerya ayrıca İstanbul'da Daimi Temsilcilik açan ilk D-8 ülkesi olmuştur (Ermağan, 2015: 23).

2014 yılında Nijerya'nın Türkiye'den ithalatı yaklaşık 439.83 milyon dolar ve Nijerya'dan Türkiye'ye toplam ihracatı 34.41 milyon dolardır. Bu ticaret seviyesi, Türkiye'nin toplam dış ticaret rakamlarının yanında belirlendiğinde cüce olmasına rağmen, Nijerya Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'daki en büyük ticaret ortağı ve sırasıyla dünyadaki 56. ve 81. en büyük ihracat ve ithalat ortağı olmasını sağlamıştır. 2000-2015 yılları arasında Nijerya'nın Türkiye'den yaptığı ithalat ortalama olarak toplam ithalatın yaklaşık yüzde 0,49'u ve ihracat Nijerya'nın ihracatının yüzde 0,35'ini oluşturmuştur. Öte yandan, Türkiye'den Nijerya'ya diğer Sahra Altı Afrika ülkelerine göre dış yardım düşük olmuştur (Momoh and Ishaku, 2017: 50).

Nijerya'nın Türkiye'den ithalat hacminin yıllar içinde istikrarlı bir şekilde artarken, Nijerya'nın Türkiye'ye ihracatının azaldığını; Türkiye pazarlarındaki belirli zorluklardan ziyade Nijerya ekonomisindeki yapısal eksikliklerin bir sonucu olarak. Yıllar içinde Nijerya'nın ihracat profiline petrol ve gaz sektörü, imalat ve tarım gibi diğer sektörlerin zararına hâkim oldu. Ham petrol ihracatına aşırı bağımlılık kemerli bir faktör olmakla birlikte, sektör genelinde ve sektöre özgü diğer bazı faktörler Nijerya'nın ihracat profilinin büyümesini ve çeşitlenmesini engelledi. Nijerya, sık sık elektrik kesintileri ve zayıf ulaşım altyapısı gibi iş yapma maliyetini artıran birçok altyapı sorunuyla karşı karşıyadır (Momoh and Ishaku, 2017: 63).

Türkiye'nin Nijerya ile ticari ve ekonomik ilişkileri her geçen gün artmaktadır. 2018 yılında ikili ticaret hacmi 489,73 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türk Hava Yolları, Lagos ve Abuja'ya haftada doğrudan 7'şer yolcu seferi gerçekleştirmektedir. Ayrıca THY, Lagos ve Kano bölgelerine haftada 3 frekans kargo seferi yapmayı başarmıştır. 25 Haziran 2019 tarihi itibarıyla, İstanbul-Port Harcourt güzergâhında haftalık 4 frekans yolcu seferleri de düzenlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2020).

Türkiye-Nijerya ilişkileri Sivil Toplum Kuruluşlarıyla (STK) yürütülmektedir. Çünkü iki ülke arasındaki mesafe çoktur ve devletlerarası ilişkiler kuvvetli değildir. Nijerya nüfus olarak çok büyük bir ülke olduğu için iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık çok fazla gelişmemiştir. Ayrıca Nijerya gibi sömürgeci çıkmış ülkelerin ana sektörleri eski metropol ülkelere ciddi şekilde bağımlılığını sürdürmektedir. Türkiye'nin de

ekonomik büyüklüğü kısa vadede Nijerya için yeni bir ülkeye bağımlılık kurmaya yetecek bir noktaya henüz ulaşmamıştır (Gülabi, 2014: 179).

Nijerya hükümeti Türkiye ile daha güçlü ikili ilişkiler geliştirmeye çalışmalıdır çünkü ithalat talepleri potansiyel olarak ekonomik çeşitlendirme gündemini canlandırabilir. Bu aynı zamanda Türkiye'nin Afrika'daki stratejik çıkarları ve buna bağlı olarak Nijerya'nın diğer ülkeler açısından dikkate alınması için önemli bir hareket şeklidir. Bu arada, uluslararası ticareti teşvik etme görevinden sorumlu Nijeryalı hükümet ajansları, Nijeryalı ihracat ve çeşitlendirme için yeni pazarlar arayışında ampirik yöntemler benimsemelidir. Bu çalışmada gösterildiği gibi, bu tür sistematik yöntemler yalnızca takdir veya fıkra kullanmaktan daha bütünsel ve bilgilendiricidir (Momoh and Ishaku, 2017: 64).

Türkiye ve Nijerya, bölgelerinin büyük gücü olarak işbirliklerini geliştirerek, hem Ortadoğu'ya hem de Batı Afrika'ya huzur ve mutluluk sağlayabilecek gücü inşa edecek kapasiteye sahiptirler. Türkiye'nin mevcut sanayi ve üretim tecrübesinin yanında, eğitilmiş insan gücü ile Nijerya'nın sahip olduğu petrol ve doğal gaz kaynakları ayrıca tarım sektöründeki önemi, kıymetli maden kaynakları ve güçlü pazar kapasitesi ile birlikte iki ülke çok güçlü bir noktaya gelebilir (Gülabi, 2014: 201).

3.3.12. Türkiye'nin Boko Haram'a Yaklaşımı

Boko Haram'ın 2009'dan beri yüzbinlerce masum insanı öldürüp ve 2011'den bu yana binlerce insanı kaçırmaması sadece Nijerya'da değil tüm dünyada korku ve endişeyle karşılanmıştır. Yaşanan bu korkunç olaylardan derin üzüntü duymuştur. Nijerya'ya destek olmak ve bu terör örgütüne bir dur demek adına BM Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararlarıyla listelenen kişi, kuruluş veya organizasyonların tasarrufunda bulunan faaliyetlerinin dondurulmasına ilişkin 30 Eylül 2013 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'nda değişikliğe gidilmiş ve Boko Haram'ın Türkiye'deki faaliyetleri durdurulmuştur. "El Kaide ile bağlantılı Tüzel Kişi, Kuruluş veya Organizasyonlar" listesine de Nijerya'da faaliyet gösteren Boko Haram'ı da eklenmiş ve terör örgütü olarak ilan edilmiştir (Oyewole, 2016: 25).

Boko Haram kendini İslamcı bir örgüt olarak tanıtmış ancak kendilerine bid'at etmeyen masum insanlara korkunç eylemler düzenlemişlerdir. Nijerya ve komşu ülkeleri yerle bir etmiştir, binlerce insan bu örgütten kaçabilmek için evlerini terk etmiştir. Müslüman bir ülke olarak Türkiye, İslam'ın barışçıl bir din olduğunu, insanları iyiye ve

doğruya birlik beraberliğe yönlendirdiğini ve terör ile aynı cümlede kullanılmaması gerektiğini önemle vurgulamıştır.

SONUÇ

Dinlerin tamamı özünde barışçıldır. Kitabî dinlerin hepsi öldürmemekten bahsettiği gibi, din ve terör kavramlarının yan yana gelmesi de uygunsuzdur. Literatürde Batı dünyası 11 Eylül'den sonra biraz da İslamofobik bir yaklaşımla, "İslami Terör Örgütleri" ifadesini ortaya atmıştır. Fakat İslam barışçıl bir dindir. İslami terör örgütü ifadesi ise tüm dinleri zan altında bırakmaktadır. Bunun yerine daha yumuşak bir kavram olan "Dini Referans Alan Terör Örgütleri" veya "Dinsel Terör Örgütleri" ifadesinin kullanılması daha doğru olacaktır. Dinsel terör örgütü kavramı denilince Hristiyan, Yahudi ve İslam kimliği temelinde faaliyet yürüten ve terör eylemlerine başvurmuş örgütler anlaşılmaktadır.

Boko Haram, 2002 yılında Nijerya'nın kuzeyinde ortaya çıkmış bir terör örgütüdür. Örgütün kuruluşu 2002 yılı olsa da temelleri aslında Soğuk Savaş sonrasında Sahra Altı Afrika'da meydana gelen iç karışıklık ve kargaşa ortamında baş göstermiştir. Örgütün en çok dikkat çeken özelliği selefi cihatçı bir nitelik göstermesidir. Selefilik'te Allah'ı bir cisim olarak gösterebilecek benzetmelerden kaçınılıp; Peygamber'in haber verdiği tüm bilgilere karşı gelmeden teslim olan; dini konularda araştırma ve tefekküre dalmayan; konuları işin ehli olan kimselere ve Allah'ın ilmine havale eden insanların anlayışlarından oluşmuştur. Selefilik'in en önemli temsilcisi olan İbni Teymiyye akılcılığın her çeşidine prensip olarak karşı çıkmış sadece çok basit bir eğitim-öğretim programının kabul edilmesine müsaade etmiştir. Ulus olgusunu reddeden Selefiyeciler tek şart olarak İslam'ı görmektedirler. Boko Haram'da kurucusu Muhammed Yusuf'un selefi İslamcı alimlerden ders alması sonucunda şekillenmiştir. Örgüt, Selefilik'in şeriat ve cihat merkezli yorumundan esinlenmiştir.

Boko Haram'ın nasıl taraftar bulduğunu anlamak için Nijerya'nın toplumsal durumuna bakmak gerekmektedir. Nijerya'da nüfusun büyük bir kısmı günde 1 dolardan daha az bir gelire hayat mücadelesi vermiştir. Halk arasında yoksulluğun artması, adaletsizliğin meydana gelmesi ve işsizliğin çoğalması üzerine Boko Haram Terör Örgütü daha da güçlenmiştir. Örgütün güçlenmesi haliyle militan sayısını arttırmasına yol açmıştır. 2009 yılına kadar Boko Haram çok fazla şiddet eyleminde bulunmamış, dini inançları kuvvetlendirmek için çabalar harcamıştır.

Muhammed Yusuf'un ölümünden sonra 2009 yılında gelen en önemli ikinci lider Ebubekir Şekau ise Boko Haram'ın ideolojisini sürdürmüştür. Boko Haram özellikle 2009'dan sonraki dönemde eylemlerin şiddetini arttırmış ve farklı alanlara saldırmaya başlamıştır. Bunlar, askeri ve siyasi eylemler, bankalara ve marketlere karşı düzenlenen eylemler, üniversitelere ve eğitimcilere yönelik eylemler, intihar eylemleri, suikast eylemleri olarak sınıflandırılmıştır. Örgütün eylemleri 2013 yılından sonra Nijer, Çad ve Kamerun'a da sıçramıştır. 2014 yılında Chibok'taki kız öğrencilerin kaçırılmasıyla dünya kamuoyunda adı duyulmaya başlamıştır.

Boko Haram'ın faaliyetlerini devam ettirebilmesi için sahip olduğu birçok finans kaynağı vardır. Bunları bir nevi yardım kuruluşları, politikacılar, doğrudan ve dolaylı yollardan yapılan bağışlar oluşturmaktadır. Ayrıca birçok kaçakçılık eylemi, baskınlar ve köle ticareti de örgütü destekleyen bir diğer finansmandır. Örgüt, birçok çeşitli kaynaktan gelir sağladığı için çok zengin bir duruma gelmiştir. Bununla beraber üyelerine de maaş bağlama ve yaptığı faaliyetleri finanse etme kapasitesi bir hayli artmıştır. Bu kaynaklar kesilmediği takdirde örgütün yok edilmesi oldukça zordur.

Boko Haram gerek ideolojik söylemi, gerekse yaptığı suikastlar açısından bölgesel ve küresel cihatçı örgütlere benzemektedir. Boko Haram IŞİD'e bid'at etmeden önce El Kaide, Taliban, Eş Şebab gibi örgütlerle işbirliği içinde olmuştur. El Kaide, Hizbullah, Hamas, IŞİD gibi örgütler silahlı mücadeleyi benimsemişlerdir. Amaçları, kendilerini Allah'ın taraftarları olarak adlandırarak Allah'ın ismini yüceltmeyi hedeflenmişler ancak şiddet eğilimli küresel düzeyde cihat hareketlerinin koordinasyonunu sağlamak ve yayma yoluna ilerlemişlerdir. Özellikle IŞİD eylemlerini İslam'a dayandırarak meşrulaştırmaya çalışmıştır. Allah'a ibadet ederken, ölmüş kişileri aracı tutarak dua etmelerinden ve bunun şirk olduğuna inanmalarından dolayı Irak ve Suriye'de işgal ettiği yerlerdeki bütün türbeleri yakıp yıkmıştır. Yani IŞİD cihadı İslam topraklarında başlatan küresel terörizmin dönüşümünü gösteren selefi silahlı bir örgüttür. Boko Haram örgütü' de Selefilik anlayışının sert tutumlarını benimseyerek, Mart 2015'te küresel cihatçı terör örgütü olan IŞİD'e bağlılığını açıklamış IŞİD'in Sahra Altı Afrika'da yapılanmasına da destek verdiğini söylemiştir. IŞİD ve Boko Haram arasında Selefi cihatçı örgüt anlayışlarının getirdiği radikal bakış açısı benzerliğinden dolayı iki grupta mevcut kurulu olan düzene karşı çıkmış, adalet ve hak arayışları, hükümet güçlerine

yönelik saldırılar, çoğunlukla kız çocuklarının ve kadınların kaçırılması, batılı eğitim sistemine karşı çıkma, intihar eylemleri gibi pek çok alanda ortak özelliklere sahiptirler.

Afrika'da en az Orta Doğu kadar doğal kaynak açısından zengin olmasına rağmen bir süre sonra dünya gündeminden düşmüştür. Yaşadıkları olaylar birçok yönden birbirine benzese bile Afrika geride kalmış uzak bir coğrafya olduğu için IŞİD, Boko Haram'dan daha fazla gündeme gelmiştir. Terör faaliyetleri neticesinde de Nijerya, ekonomik, sosyal, siyasi ve daha pek çok alanda zarara uğramıştır. Nijerya, ekonomik anlamda ulaşmak istediği seviyeye de bir türlü gelememiştir. Boko Haram'ın yaptığı eylemler sonucunda petrol kaçakçılığı artmış ve bu durum devletin gelirini azaltmıştır. Örgütün bu eylemleri sonucunda ülkenin dış ticareti etkilenmiştir. Ayrıca Boko Haram ülkedeki seçimleri güvensiz hale getirip ve halkın huzurunu bozmuştur. Yapmış olduğu eylemlerle binlerce Nijeryalıyı ülkelerinden etmiştir. Bu kişilere böylece oy verme hakkı tanınmamış, örgüt halkı bu önemli demokratik haktan mahrum bırakmıştır. Örgüt üyeleri Boko Haram'ın dini ideolojisini benimsetip toplumda yüksek okuma yazma bilmeme oranına ve vatandaşların fırsat eksikliği yaşamalarına da sebep olmuştur. Kaçırılan birçok kadının yaşadıkları onca işkenceden sonra bir kısmının ülkelerine tekrar döndükten sonra hayatlarına kaldıkları yerden devam etmeleri oldukça zaman almıştır.

Nijerya hükümeti ise Boko Haram'la mücadele etmek için acil durum ilan etmiş ve ardından başlayan terörle mücadele operasyonu, Boko Haram'ın oluşturduğu tehdidi sona erdirmeyi ve yıllardır faaliyet gösterdiği kuzeydoğu bölgesinde etkisini azaltmayı amaçlayan bir mücadele olmuştur. Ayrıca küresel güçlere yardım çağrısında da bulunmuştur. Ancak hükümetteki siyasetçilerin asıl amaçları kolay yoldan zenginleşmek olduğu için alınan rüşvetler, yapılan yolsuzluklar Nijerya'yı daha kötü bir duruma sokmuştur. Hükümet önce ülke içindeki sıkıntıları gidererek Boko Haram'ın finans kaynağını kesmeli, silah satın almasını engelleyecek önlemler almalı, sivil halka bu örgütün onlara zarar veren bir grup olduğunu anlatmalı ve uluslararası alanda işbirliğini artırmak için çaba harcayarak örgüt ile mücadelesinde önemli adımlar atmalıdır.

Nijerya'ya yardım etmek amacıyla ABD, Çin, AB, Türkiye gibi önemli ülkeler örgütün etkinliğini azaltmak için çaba harcamışlardır. Chibok kızlarının kaçırılmasının ardından tüm dünya bu örgütün yaptığı eylemlerin farkına varmış, kampanyalar düzenlemeye ve yardımlarını arttırmaya başlamışlardır. ABD ayrıca çıkarları için

potansiyel tehdit olmaya devam eden Boko Haram'ı Kasım 2013'teki Boko Haram'ı Yabancı Terör Örgütü ilan etmiştir. AB ise 28 Mayıs 2014 tarihinde Komisyon Uygulama Tüzüğü aracılığıyla Boko Haram'ı terör örgütleri listesine ekleme kararı almıştır. Boko Haram'ın neden olduğu ayaklanmayı ve tehdidi ortadan kaldırmak ve Nijerya halkının güvenliğini sağlamak için uzmanlar tarafından görevlendirme planı üzerinde anlaşmalar yapmışlardır. Türkiye'de Nijerya'ya destek olmak ve bu terör örgütünü engelleyebilmek adına Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu kararda değişikliğe gidilmiş ve Boko Haram'ın Türkiye'deki bütün faaliyetleri durdurulmuştur. Hemen ardından "El Kaide ile bağlantılı Tüzel Kişi, Kuruluş veya Organizasyonlar" listesine de Nijerya'da faaliyet gösteren Boko Haram'ı eklemiş ve terör örgütü olarak ilan etmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdurrahmanlı, Elvin (2014), “Küreselleşme Olgusuyla Büyüyen Terörizm”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C:5, S: 18, ss. 586-605.
- Abubaker, Sarkan Salman (2018), *Irak'ta İslam Devleti Örgütü'nün (İŞİD) Çıkış ve Yayılmasının Sebepleri: 2003-2017*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Abubashal, Adam (2020), “Nijerya'da Boko Haram saldırısında 50 asker öldü”, [<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nijeryada-boko-haram-saldirisinda-50-asker-oldu/1777842>, Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- Abutu, Lawrence Okolo (2012), *The economic Relations between China and Nigeria*, Unpublished Master's Thesis.
- Acar, Ünal (2012), *A'dan Z'ye Terörizm*, 1. Baskı, Kripto Yayıncılık: Ankara.
- Adebayo, A. (2014), “Robbers raid Kogi bank, police station, kill cops, passers”, [<https://punchng.com/robbers-raid-kogi-bank-police-station-kill-cops-passers-by/>], Erişim Tarihi: 02.04.2020].
- Adesoji, Abimbola (2011), “Between Maitatsine and Boko Haram: Islamic fundamentalism and the response of the Nigerian State”, *Africa Today*, V: 57, N: 4, pp. 98-119.
- African Business Journal (2017), “Boko Haram And Its Impact On The Nigerian Economy”, [https://www.tabj.co.za/features/june14_features/boko_haram_and_its_impact_on_the_nigerian_economy.html], Erişim Tarihi: 01.05.2020].
- Agbibo, Daniel Egiegba (2014), “Peace at Daggers Drawn? Boko Haram and the State of Emergency in Nigeria”, *Studies in Conflict and Terrorism*, V: 37, N: 1, pp. 41-67.
- Aghedo, Iro and Osumah, Oarhe (2014), “Insurgency in Nigeria: A Comparative Study of Niger Delta and Boko Haram Uprisings”, *Journal of Asian and African Studies*, V:50 N:2, pp.1-7.
- Aljazeera Turk (2012), “Kronoloji: Boko Haram'ın Faaliyetleri”, [<http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-boko-haramin-faaliyetleri>,

Erişim Tarihi: 15.04.2020].

Akalın, Ali Hakan (2009), *Terör ve Terörizm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Albayrak, Özlem (Aralık 2017), “Hristiyan Terör Örgütleri”, *Yeni Şafak*, ss. 1.

Alkan, Necati (2002), *Gençlik ve Terörizm*, 1. Baskı, Karakutu Yayınları: Ankara.

Alpay, Yalın (2008), “Çin Afrika’da Ne Yapıyor”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, ss.1-24.

Altuğ, Yılmaz (1995), *Terörün Anatomisi*, 1. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi: İstanbul.

Amnesty International (2015), “Human Rights Under Fire: Attacks and Violationzs in Cameroon's Struggle with Boko Haram”, *London: Amnesty International Publications*, pp. 35-52.

Amnesty International (2004), *Çin Halk Cumhuriyeti Uygurlar Çin'in “Terörle Savaş” Adına Uyguladığı Baskıdan Kaçıyor*, ss. 1-43.

Arıkan, Adem (2015), “Nijerya’da Selefiler”, *İlahiyat Akademi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi*, C:1, S: 1-2, ss. 283-302.

Arpa, Enver (2016), *Geleceğin Afrikası*, DİB (Dış İlişkiler) Müşaviri.

Arslan, Mustafa (2009), *Organize Suç Örgütleri ve Terör Örgütleri Arasındaki Yakınlaşma, İşbirliği ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Artokça, İzzettin (2012), “Boko Haram ve Eş Şebab Terör Örgütlerinin Yapısal Bakımdan Karşılaştırılması”, *Türkiye Stratejik Araştırmaları Merkezi (Tasam)*, ss. 1-15.

Aydın, İsmail (2019), *Terör Örgütlerinin Dış Politika Aracı Olarak Kullanılması: PKK Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Ayodeji Olukoju and others (2018), *Security Challenges and Management in Modern*

Nigeria, Cambridge Scholars Publishing.

Awoyemi, Olufemi (2012), Revenue allocation, insecurity and poverty in Northern Nigeria, *IOSR journals* Viewed.

Baharçipek, Abdulkadir (2000), “Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:10, S:1, ss. 11-27.

Bal, İhsan (2006), *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, 1. Baskı, USAK Yayınları: Ankara.

Ballı, Sittika (2013), *Filistin Sorununda FKÖ ve Hamas Faktörü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

Barkindo, Atta (2016), “Boko Haram-IS Connection: Local and Regional Implications”, *Counter Terrorist Trends and Analysis*, V: 8, N: 6, pp. 1-8.

Barlow, Eben (2016), “The Rise and Fall and Rise Again of Boko Haram”, *Harvard International Review*, V: 37, N: 4, pp. 16-20.

Bauer Wolfgang (2019), *Çalınan Hayatlar Boko Haram ve Afrika'nın Kalbindeki Terör* (çev. Sergen Özhan), 2. Baskı, Mutlu Basım Yayın: İstanbul.

Bayer, Erdal (2007), *Terörist Örgütlerde Örgütsel Öğrenme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Bayram, Duygu Çağla (2016), *İnsan Güvenliği ve Terörizm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

BBC (2016), “Nigeria fuel crisis: Why is Africa's largest oil producer short of petrol?”, [<https://www.bbc.com/news/world-africa-35990319>, Erişim Tarihi: 15.04.2020].

Benjamin, Daniel (2012), “Boko Haram, al-Shabaab, AQIM and Other Sources of Instability in Africa”, *Testimony of State Department Coordinator for Counterterrorism in U.S. Congress, House Foreign Affairs Committee, LRA*, pp.29-42.

Bénon Thérout and Anne Lori (2015), “The fight against Boko Haram tangled up in Nigerian and regional politics. Institute for Security Studies”,

[<https://issafrica.org/iss-today/the-fight-against-boko-haram-tangled-up-in-nigerian-andregional-politics>, Erişim Tarihi: 16.04.2020].

Biçer, Ramazan (2018), “Terör, Eğitim ve Teoloji”, *Türkiye Stratejik Araştırmaları Merkezi (TASAM)*, ss.131-147.

Biçer, Rüştü Salim Savaş (2019), “Uluslararası Çatışmaların Değişen Yapısında Terörün Yeri Ve Önemi Üzerine Bir İnceleme”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, C: 18, S: 36, ss. 110-133.

Bilgin, Murat (2015), *Afrika’da ABD Tipi Başkanlık Sistemi: Nijerya Federal Cumhuriyeti, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri*, TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, Ankara.

Bodur, H. Ezber (2003), “Vahhabi Hareketi ve Küresel Terör.” *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: 1, S: 2, ss.7-24.

Boran, Yıldırım (2006), *El-Fetih ve Hamas*, 1. Baskı, Mephisto Yayın: İstanbul.

Bozkurt, Büşra (2018), *Nijerya’da Terörizm Boko Haram Terör Örgütü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsün, Ankara.

Britannica Ansiklopedisi (2019), “terörizm”, [<http://www.britannica.com/topic/terrorism>, Erişim Tarihi: 11.12.2019].

Brussels (2018), “EU releases €138 million in humanitarian and development funding for Africa's Lake Chadregion”, [https://eeas.europa.eu/delegations/nigeria/50036/eu-releases-%E2%82%AC138-million-humanitarian-and-development-funding-africas-lake-chad-region_en, Erişim Tarihi: 30.05.2020].

Campbell, John (2013), *Nigeria Dancing on the Brink*, Mary Land: Row men & Little Field Publishers, Academic Journal Article, pp. 1-4.

Campbell, John (2014a), “Boko Haram: Origins, Challenges and Responses”, *Policy Brief*, pp. 1-4.

Campbell, John (2014b), “U.S. Policy to Counter Nigeria’s Boko Haram”, *Council Special Report*, N:70, pp. 1-39.

- Cankara, Yavuz, Özden Cankara, Pınar (2019), “Ortadoğu’nun En Köklü İslamcı Yapılanması Olan Müslüman Kardeşler Örgütü’nün Uluslararası Sistemde Algılanması”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, ss. 121-142.
- Caşın, Mesut Hakkı (2008), *Uluslararası Terörizm*, 1.Baskı, Nobel Basımevi: Ankara.
- Central Intelligence Agency (CIA), (2020), “Afrika-Nigeria”, [https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/print_ni.html, Erişim Tarihi: 18.04.2020].
- Cirhinlioğlu, Zafer ve Bulut, Erol (2010), “Terör, Din ve Siyaset”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 20, S: 2, ss. 301-322.
- Cook, David (2014), “Boko Haram: A New Islamic State In Nigeria,” *The James A. Baker (III) Institute For Public Policy*, pp.1-30.
- Cooper, Helene (2017), "Trump Team's Queries About Africa Point to Skepticism About Aid," *The New York Times*, [Erişim Tarihi: 12.05.2020].
- Crsis Group Africa Report (2014), “*Curbing Violence in Nigeria (II): The Boko Haram Insurgency*,” N: 216, pp. 1-55.
- Çağlar, Ali (1997), “Terör ve Örgütlenme”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 30, S. 3, ss.118-133.
- Çakmak, Haydar (2008), *Terörizm*, Platin Yayınları: Ankara.
- Çelik, Oktay (2015), “Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreçleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:2, S:22, ss. 99-122.
- Çetinkaya, Kübra (2019), “Soğuk Savaş Sonrası Sahra Altı Afrika’ında Terörizm: Boko Haram İncelemesi”, Metin Işık (Ed.), *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018, ss. 1-23.
- Çınar, Yusuf (2019), “Terör Örgütlerinin Örgütsel Davranış Modelleri Bağlamında El Kaide Örneği”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 9, S: 17, ss. 511-533.

- Dalar, Mehmet (2010), “Mısır’da Müslüman Kardeşler Hareketinin Demokrasi Anlayışı ve Sisteme Etkisi”, *Alternatif Politika Dergisi*, Özel Sayı 1, ss. 48-73.
- Danguguwa, Kabiru Ibrahim (2014), *Islamic Activism In The Sahel: A Case Of Al-Qaeda In The Islamic Maghreb (AQIM) and Boko Haram*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Gaziantep.
- Demir, Cenker Korhan (2008), “Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C:5, S:19, ss.57-88.
- Demirel, Emin (2001), *Terör*, 8. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık: İstanbul.
- Demirli, Aynur (2018), “Devrimin Çocuklarını Yargılamak : Jakobenler”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:8, S:1, ss. 57–68.
- Deveci, Şahin (2011), *Terörizmin Tanım Sorununun Güvenlik Eksenli Uluslararası İlişkilere Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Yönetimi ve Stratejileri Anabilim Dalı, Ankara.
- Deutsche Welle (2019), “Boko Haram'ın Saldırısında 60 Kişi Hayatını Kaybetti”, [<https://www.dw.com/tr/boko-haram%C4%B1n-sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1nda-60-ki%C5%9Fi-hayat%C4%B1n%C4%B1-kaybetti/a-47331145>, Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- Dilmaç, Sabri (2011), *Terörizmde Tanım Sorunu ve Yaklaşımlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, Aras (2019), *Terörizm Faaliyetlerinin Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Iğdır.
- Doğru, Alaattin (2020), “Çad Topraklarından Boko Haram’ı Tamamen Temizlediğini Açıkladı”, [<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cad-topraklarindan-boko-haram-i-tamamen-temizledigini-acikladi/1795102>, Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- Duyan, Dursun (2018), *Yeni Nesil Terör Örgütü: Fetullahçı Terör Örgütü ve Türkiye’deki Paralel Devlet Yapılanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dünya Bülteni (2014), “Nijerya'da Boko Haram'a Karşı Operasyon Hazırlığı”

[<https://www.dunyabulteni.net/afrika/nijeryada-boko-harama-karsi-operasyon-hazirligi-h297535.html>, Erişim Tarihi: 29.05.2020].

Ehwarieme, William and Umukoro, Nathaniel (2015), “Civil Society and Terrorism in Nigeria: A Study of the Boko Haram Crisis”, *International Journal on World Peace*, V: 32, N:3, pp. 25-48.

Eken, Abdulkadir (2017), Terör Örgütü IŞİD ve Bölgesel Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Elazığ Emniyet Müdürlüğü (2019) “Terör ve Terörizm”, [<http://www.elazig.pol.tr/teror-ve-terorizm>, Erişim tarihi: 05.12.2019].

Eldeen, Mayada Kamal (20 Haziran 2018), *Türkiye’den Afrika’ya Uzanan Beyaz Eller: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)*, Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM).

Elden, Stuart (2014), “The geopolitics of Boko Haram and Nigeria’s “war on terror”, *The Geographical Journal*, V:180, N: 4, pp. 414–425.

Erdem, Gökmen (2018), *Terör Örgütü Olarak PKK ve Türkiye'nin Mücadele Politikaları Üzerinden Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

Erdoğan, Aydın (2018), *El Kaide, IŞİD ve Boko Haram (Dini Motifli Terörizm ve Finansal Kaynakları)*, Berikan Yayınevi: Ankara.

Ergil, Doğu (1980), *Türkiye’de Terör ve Şiddet*, Turhan Kitapevi: Ankara.

Ermağan, İsmail (2015), “Afrika’nın en büyük ekonomisi ve nüfusu Nijerya’nın Başlıca Problem ve Potansiyelleri”, *Acedemia*, ss. 1-30.

Esen, Kadir (2011), *Türkiye’de Terörizm ve Terörist Profili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Euronews (2019a), “Nijerya’da Cenaze Törenine Saldırı: En Az 65 Ölü”, [<https://tr.euronews.com/2019/07/28/nijeryada-cenaze-torenine-saldiri-en-az-30-olu>, Erişim Tarihi: 20.04.2020].

- Euronews (2019b), “Nijer’de En Az 287 Boko Haram Üyesi Öldürüldü”, [<https://tr.euronews.com/2019/01/03/nijer-de-en-az-287-boko-haram-uyesi-olduruldu>], Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- Euronews (2019c), “Nijerya’nın Kuzeyinde 3’lü İntihar Saldırısı: En Az 30 Ölü”, [<https://tr.euronews.com/2019/06/17/nijeryanin-kuzeyinde-3-lu-intihar-saldirisi-en-az-30-olu>], Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- Euronews (2020), “Kamerun’da Boko Haram’dan İntihar Saldırısı: 8 Sivil Hayatını Kaybetti”, [<https://tr.euronews.com/2020/04/07/kamerun-da-boko-haram-dan-intihar-saldirisi-8-sivil-hayatini-kaybetti>], Erişim Tarihi: 20.04.2020].
- European Foreign Policy Scorecard (2016), [<https://www.ecfr.eu/scorecard/2016/issues/5>], Erişim Tarihi: 29.05.2020].
- European Parliament (2020), Plenary sitting, Motion For A Resolution, *European Parliament resolution on Nigeria*, notably the recent terrorist attacks (2020/2503(RSP)), pp. 1-9.
- European Parliament resolution of on Nigeria (2018), 2513(RSP), pp. 43-46.
- European Union, “Delegation of the European Union to Nigeria and ECOWAS”, [<http://www.delnga.ec.europa.eu/docs/CountryStrategy.pdf>], Erişim Tarihi: 29.05.2020].
- Evlek, Kemal (2015), *Türkiye’de Terör Ve Terörle Mücadelede Bütüncül Yaklaşım Modeli: Adana Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Falode, James Adewunmi (2016), “The Nature of Nigeria’s Boko Haram War, 2010-2015: A Strategic Analysis”, *Terrorism Research Institute*, V: 10, N:1, pp. 41-52.
- Falola, Toyin and Heaton, Matthew M. (2008), *History of Nigeria*, New York: Cambridge University Press.
- Faul, Michelle (2014), “Nigerian Girl Describes Kidnap, Still Missing”, the Huffington Post, [<http://www.huffingtonpost.com/huff-wires/20140506/af--anatomy-of-a-kidnapping-abridged/>], Erişim Tarihi: 16.04.2020].
- Ferhavi, Fuad (2015), *Nijerya’da Şiddet, Radikalizm ve Boko Haram*, 1. Baskı, USAK

Yayımları: Ankara.

France Diplomatie (2020), "La France et le Nigeria: Relations économiques" [http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zonesgeo_833/nigeria_353/francenigeria_1196/relationseconomiques_4121/relationseconomiques_10432.html], Erişim Tarihi: 30.05.2020].

Gençtürk, Tuğçe, (2012), "Terör Kavramı Ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar", *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, ss. 1-11.

Gérard, Chouin, Reinert, Manuel and Apar, Elodie (2014), "Boko Haram: Islamism, Politics, Security and the State in Nigeria", *West African Politics and Society Series*, V:2, pp. 213-236.

Global Funf For Children (2017), "Girls' Education: Best Practices from Grassroots Organizations", [<https://globalfundforchildren.org/news/girls-education-best-practices-from-grassroots-organizations/>], Erişim Tarihi: 02.05.2020].

Gunter, Michael M. (1984), "Ermeni Terörizminin Çağdaş Görünümü", Ankara Üniversitesi (der.), "*Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı*", Ankara.

Gül, Talip (2011), *Terör Örgütlerinin Finansman Kaynakları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gülabi, Zübeyir (2014), *Türkiye'nin Afrika'ya Açılım Politikası: Nijerya*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Günççek, Berat (2015), *Terörün Ekonomik Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Güngör, Uğur Tayfun (2010), *Türkiye'de Gençlerin Terör Örgütlerine Katılma Nedenleri ve Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Gürseler, Ceren (2016), *Boko Haram Gündemi Belirledi*, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM).

Hafizoğulları, Zeki (2000), "*Terör ve Hukuk*", Türk Tarih Kurumu Bildiriler (Ed.), *Türkiye'de Terörizm Dünü, Bugünü, Gelişimi ve Alınması Gereken Tedbirler*, 1.

Baskı, Ayraç Yayınevi: Ankara.

Hanson, Stephanie (2007), “U.S. Africa Command (AFRICOM)”, [https://www.cfr.org/backgrounder/us-africa-command-africom, Erişim Tarihi: 12.05.2020].

Harjani, Manoj (2013), “Nigeria’s Fight against Boko Haram “, *Counter Terrorist Trends and Analyses/ International Centre for Political Violence and Terrorism Research*, V: 5, N: 7, pp. 12-15.

Havabulut, Gökay (2007), *Terörizmin Değişen Yönü ve El Kaide'nin Sosyo-Kültürel Yorumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Helvacıköylü, Gamze (2007), “Terör Nedir?”, [https://tasam.org/tr-TR/Icerik/515/teror_nedir, Erişim Tarihi: 22.11.2019].

History World (2020), “History of Nigeria”, [http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?ParagraphID=pl, Erişim Tarihi 03.04.2020].

Hogendoorn, Ernst Jan (2018), To Help Defeat Boko Haram, the EU Should Push for Good Governance and Accountability, *Terrorism and Counter-Terrorism Studies*, pp. 1-15.

Human Rights Watch Report (2012), “Nigeria”, [http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/nigeria1012webwcover.pdf., Erişim Tarihi: 10.04.2020].

Human Rights Watch. (2013). “Nigeria: Massive Destruction, Deaths From Military Raid”, [https://www.hrw.org/news/2013/05/01/nigeria-massive-destruction-deaths-military-raid, Erişim Tarihi: 15.04.2020].

Human Rights Watch (2015), “West Africa: Regional Boko Haram Offensive”, [https://www.hrw.org/news/2015/02/11/west-africa-regional-boko-haram-offensive, Erişim Tarihi: 16.04.2020].

Il Foglio (2019), “Terrorismo”, [https://www.ilfoglio.it/ricerca?q=cos%27%C3%A8+il+terrorismo&idcanale=1, Erişim Tarihi: 22.11.2019].

- Iro Dan Fulani (2015), “Boko Haram: North East lawmakers seek development commission”, [<https://www.premiumtimesng.com/regional/north-east/185492-boko-haram-north-east-lawmakers-seek-development-commission.html>], Erişim Tarihi: 03.05.2020].
- Işıtan, Rıza (2008), *Terörizm, İslamcılık Ve Hizbullah*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Ijeoma Nwogu, Victoria, op cit, Legislation online, “Ireland: International Cooperation on Migration”, [<http://www.legislationline.org/?jid=26&less=false&tid=141>], Erişim Tarihi: 30.05.2020].
- İlhan, Suat (1998), *Terör, Neden Türkiye*, 1. Baskı, Nu-do Yayın Dağıtım: İstanbul.
- İşeri, Reyhan (2008), *Türkiye’de Etnik Terör: Asala ve PKK Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kara, Süleyman Zahit (2016) , *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri Karşısında Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Karadeniz, Akın (2016), “Kur’ân’da Cihad-Kıtal Farkı ve IŞİD Terör Örgütü”, *Tesam Akademi*, C: 3, S:1, ss. 151-173.
- Karadeniz, Fatih (2011), *Uluslararası Terörizm İle Mücadelede de Hukuk İlkelerinin Etkisi: İngiltere Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Karaman, İsmail (2019), *Terörizm İle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Önemi: İstanbul Emniyet Müdürlüğü İnterpol Şube Müdürlüğü Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karmon, Ely (2014), “Boko Haram's International Reach”, *Perspectives on Terrorism*, V: 8, N: 1, pp. 74-83.
- Kartal, Atahan Birol (2014), “Uluslararası Terörizmin Değişen Yapısı ve Terör Örgütlerinin Sosyal Medyayı Kullanması: Suriye’de DAESH ve YPG Örneği”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C: 40, S: 27, ss. 39-152.

- Kavas, Ahmet (2017), *Afrika, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Göç ve Mülteciler, Hukuk ve İnsan Hakları, Sağlık Politikaları, Toplum ve Medya*, Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM).
- Kavas, Ahmet (2007), “Nijerya”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, C: 33, ss. 109-112.
- Kazan, Hüseyin (2015), *Türkiye’de 1980 Sonrası Bölücü Terör Faaliyetleri ve Yazılı Basında Yer Alış Biçimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kekilli, Emrah, Ömer, Hayri ve Abdoulaye, İbrahim Bachir (2017), “Bir Örgütün Anatomisi Boko Haram”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, S: 214, ss. 5-25.
- Khakee, Anna (2007), “Eu Democracy Promotion İn Nigeria: Between Realpolitik and Idealism”, *Fride Fundación Para Las Relaciones Internacionales Y El Diálogo Exterior*, N:47, pp. 1-18.
- Knoechelmann, Maïke (2014), “Why The Nigerian Counter-Terrorism Policy Toward Boko Haram Has Failed A Cause And Effect Relationship”, *International Institute For Counter-Terrorism (ICT)*, pp. 1-25.
- Koca, Ferhat (2015), “İslam Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği.” *İlahiyat Akademi Dergisi (Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)*, C: 1, S: 1-2, ss. 1-56.
- Kocadaş, Bekir (2004), “Hedefteki Gençlik: Siyasi ve İdeolojik Hareketler Açısından”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, ss. 1-14.
- Kohistani, Mohammad Murtaza (2014), *Terör, Terör Olayları ve Uluslararası Bölgesel Anlaşmalarda Terörizm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kotsopoulos, John (2007), “The Eu And Africa: Coming Together At Last?”, *Policy Brief*, pp. 1-4.
- Kösüş, Bahri (2019), *Kırılğan Devlet Terörizm Terörizm İlişkisi ve Terörizmle Mücadelede Yönetilemeyen Alan Sorunu: Altı Afrika Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Kulungu, Mustapha (2019), “Does Boko Haram Pose a Threat to the US?”, *Terrorist Trends and Analyses*, V: 11, N: 2, pp. 1-12.
- Kurt, Menderes (2018), “İsrail'de Yahudi Dini Terörizmi”, *Filistin Araştırmaları Dergisi*, ss. 1-26.
- Küçükcan, Talip (2010), “Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkânı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C:6, S: 24, ss. 33-54.
- Langmia, Guvert Dabidga (2016), *Causes Of Boko Haram Insurgency And Its Socio-Economic Impacts in Nigeria*, Unpublished Master Thesis, Istanbul Aydın University Institute of Social Sciences, İstanbul.
- Le Monde (1984), “Mais qu'est-ce que le terrorisme?”, [https://www.lemonde.fr/archives/article/1984/01/04/mais-qu'est-ce-que-le-terrorisme_3000764_1819218.html, Erişim Tarihi: 22.11.2019].
- Levinson (2017), “Trump's Africa policy finally gets going, and there's reason for hope”, [<http://thehill.com/blogs/pundits-blog/foreign-policy/319302-trumps-africa-policy-finally-gets-off-the-ground-and-the>, Erişim Tarihi: 12.05.2020].
- Mantzikos, Ioannis. (2014), “Boko Haram Attacks in Nigeria and Neighbouring Countries: A Chronology of Attacks”, *Perspectives on Terrorism*, V:8, N: 6, ss. 63-81.
- Maraş, Hasan (2017), *İslami Söylemli Terörizm Ve Nijerya'ya Yansımaları Boko Haram Terör Örgütü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Martinez, (2013), “Kerry: Nigeria acknowledged human rights abuses in terror fight”, [<https://edition.cnn.com/2013/05/25/world/africa/nigeria-kerry-human-rights>, Erişim Tarihi: 12.05.2020].
- Momoh, Anointing O. and Ishaku, Joseph (2017), “A Market Selection Model Approach to Enhancing Trade between Nigeria and Turkey”, *Journal of African Foreign Affairs (JoAFA)*, V: 4, N:1/2, pp. 45-66.
- Musa, Umar (2013), *İslam'ın Nijerya Bölgesinde Yayılışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Mwaniki, Dennis Munene (2017), *Changing Strategies in Countering Violent Extremism and Terrorism in Africa: Kenya*, Unpublished Master Thesis, University of Nairobi, Kenya.
- Naimi, Muhammed Naim (2018), *Din Ve Terör (Din ve Terör İlişkisinin Din Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi-Taliban Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Nijerya Federal Cumhuriyet Ülke Raporu (2010), *Alaca Ticaret ve Sanayi Odası*, Çorum.
- Nnenna, Ibeh (2015), “EXCLUSIVE: Nigerian military arrests Generals, other senior officers over Boko Haram’s takeover of Baga”, [<https://www.premiumtimesng.com/news/top-news/175916-exclusive-nigerian-military-arrests-generals-other-senior-officers-over-boko-harams-takeover-of-baga.html>, Erişim Tarihi: 03.05.2020].
- Norbert, Beulah Adaoma (2019), *Nijerya’da Etnik Şiddet Ve Bölgesel Terörizm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Nwankpa, Michael O (2015), “The Political Economy of Securitization: The case of Boko Haram, Nigeria”, *The Economics of Peace and Security Journal*, V: 10, N: 1, pp. 32-39.
- Odiogor, Hugo (2013), “Boko Haram: Catch Shekau”, [<http://www.vanguardngr.com/2013/06/boko-haram-catch-shekau-get-n1-1bn-us/>, Erişim Tarihi: 06.05.2020].
- Ogbonnaya, Ufiem Maurice, Ogujiuba, Kanayo and Stiegler, Nancy (2014), “Terrorism in Nigeria”, *African Security Review*, Volume: 23, No:2, 2014, pp. 145-160.
- Okumuş, Beyza (2017), *Daiş’in Müslüman Gruplara Yönelik Eylemlerini Meşrulaştırma Stratejisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Okyar, Onur (2014), “Teröre Destek Ve Dindarlık İlişkisi: PKK Örneği”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi, Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, C: 4, S: 1, ss. 183-202.
- Ojeme, Victoria (2012), “Nigeria: FG Partners EU On Boko Haram”, [<http://allafrica.com/stories/201202090296.html>, Erişim Tarihi: 30.05.2020].

- Onapajo, Hakeem, and Uzodike, Ufo Okeke (2012), “Boko Haram Terrorism in Nigeria”, *African Security Review*, V: 21, N: 3, pp. 24-39.
- Onuoha, Freedom C. (2012), “Boko Haram: Nigeria’s Extremist Islamic Sect”, *Al Jazeera Centre For Studies/ Report*, pp.1-6.
- Onuoha, Freedom C. (2014), “Special Report: Why Do Youth Join Boko Haram?”, *United States Institute of Peace*.
- Oshun, Zainab Ajoke (2010), *Hristiyanlıktan İslam’a İslam’dan Hristiyanlığa Geçişin Psiko- Sosyal Sebepleri Nijerya Örneği Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Osman, Fethi (1991), *İhvan-İslam ve Demokrasi*, 1.Baskı, Endülüs Yayınları: İstanbul.
- Oyeniye, Bukola Adeyemi (2014), “One Voice, Multiple Tongues: Dialoguing with Boko Haram”, *Democracy and Security*, V: 10, N: 1, pp. 73-94.
- Oyewole, Samuel (2013), “Boko Haram and the Challenges of Nigeria’s War on Terror”, *Defense and Security Analysis*, V: 29, N: 3, pp. 253-262.
- Oyewole, Samuel (2016), “Rescuing Boko Haram’s School Girl Victim”, University of Ilori, *New Zealand Institute of International Affairs*, V: 41, N: 1, pp. 25-28.
- Örgün, Faruk (2001), *Küresel Terör*, Okumuş Adam Yayınları: İstanbul.
- Özdemir, Hakan (2009), *Terörizm ve Türkiye*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, Serdar (2018), *Boko Haram Terörü ve Bölge Siyasetine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Özerkmen, Necmettin (2014), “Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C:44, S:12, ss. 247-265.
- Özköse, Kadir (2003), “Batı Afrika’da Tasavvuf Akımlarının Etkisi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C: 3, S: 2, ss.153-168.
- Öztürk, Serdar ve Çelik, Kamil (2009), “Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine

Etkileri”, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, S:2, ss. 89-111.

Perouse de Montclos, M. A, (2014), *Boko Haram: Islamism, Politics, Security, and the State in Nigeria*, Zaira: Tsehai Publishers, pp. 1-273.

Pham, Peter (2012), “Boko Haram’s Evolving Threat”, *Africa Security Brief*, N: 20, pp.5.

Phillips, Luke (2017), *The Future of ISIS And Us Counterterrorism: A Study Of Isis, Boko Haram, Al-Shabaab, And The Us Policy Response*, A thesis submitted to the faculty of The University of Mississippi in partial fulfillment of the requirements of the Sally, Oxford.

Pişkin, Metin (2016), “Avrupa Birliği Ve Sahra-Altı Afrika Arasındaki Ekonomik Ortaklık Anlaşmalarının Ekonomik Etkilerinin İncelenmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:31, S:1, ss. 201-226.

Ploch Blanchard, Lauren, Cavigelli, Katia T (2018), “Boko Haram and the Islamic State’s West Africa Province”, *Congressional Research Service*, pp.1-3.

Ploch Blanchard, Lauren (2014), “Nigeria’s Boko Haram: Frequently Asked Questions”, *Current Politics and Economics of Africa*, V: 7, N: 2, pp. 146-150.

Ploch, Lauren (2013), “Nigeria: Current Issues and U.S. Policy”, *Specialist in African Affairs*, pp. 1-24.

Polat, Yusuf Kenan (2015), *El Kaide Terör Örgütünün İdeolojik Kökenleri ve Eylemsel Dönüşümü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Pürçek, Yunus (2014), *The Impact of Ethno-Religious Conflict on Foreign Policy: Nigerian Case*, Unpublished Master Thesis, Fatih University Institute of Social Sciences, İstanbul.

Roggio, Bill (2015), “Boko Haram overruns Multinational Joint Task Force Base”, *Long War Journal*, [http://www.longwarjournal.org/archives/2015/01/boko_haram_overruns_1.php#ixzz3OGgsjJEN, Erişim Tarihi: 17.04.2020].

Rudaw (2017), “Çiftçi, IŞİD’in ömrü 5, ideolojisi yüzlerce yıllık. Röportaj: Altaş, Gülbahar”, [https://www.rudaw.net/turkish/interview/21062017, Erişim Tarihi:

15.03.2020].

Rustemova Demirci, Saadat (2017), “İŞİD’in Genişleyen Afrika Ağı: Boko Haram ve Eş Şebab Uzantısı”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Uluslararası Afro-Avrasya Özel Sayısı, ss. 195-212.

Saferworld (29 June 2015), “*Building Constructive China-US Cooperation on Peace and Security in Africa*”, Briefing.

Sahara Reporters, (2016), “Camp Established For Repentant Boko Haram Members”, [<http://saharareporters.com/2016/04/05/camp-established-repentant-boko-haram-members>], Erişim Tarihi: 12.05.2020].

Salur, Hüseyin (2009), *Küresel Çağda Din ve Terör*, 1. Baskı, Çizgi Yayınları: Konya.

Sani, Almansur Ado (2014), *North/South Press: A Comparative Analysis of The Framing of Boko Haram Insurgency in The Nigerian Print Media*, Unpublishes Master Thesis, Yasar University Institute of Social Sciences, İzmir.

Serrano, Rafael and Pieri, Zacharias (2014), “Boko Haram: Islamism, politics, security and the state in Nigeria”, *West African Politics and Society Series*, V: 2, pp. 192-212.

Shuriye, Abdi O., Shittu Huud (2013). “Global Challenge of Manual Suspicion: Boko Haram Uprising in Nigeria”, *American International Journal of Contemporary Research*, V: 3, N: 5, pp. 115.

Sökmen Alaca, Aşkın İ, (2014), *Boko Haram Terör Örgütü*, , *Küresel Politikada Yükselen Afrika*, (Ed. Soyalp Tamçelik), Gazi Kitabevi, Ankara.

State Department (2009), “*Remarks by Ambassador Carson on Secretary Clinton’s Africa Trip*”; Remarks by Assistant Secretary Carson, “Promise and Peril in Nigeria: Implications for U.S. Engagement”.

Suleiman, Muhammad L. Dan (2015), “International Centre for Political Violence and Terrorism Research”, *Counter Terrorist Trends and Analyses*, V: 7, N: 8, pp. 22-24.

Sümercan, Mustafa Murat (2010), *Uluslararası Terörizm ve PKK Terör Örgütü (1980’den Günümüze)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Şen, Yusuf Furkan, Çiçek, Hasan (2018), “Boko Haram Terör Örgütü’nün Bölgedeki Etkisi ve Örgütle Müzakere Olanakları”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C: 8, S: 15, ss. 2095-2149.

Şengül, Barış (2015), *21. Yüzyılda Afrika Ve Türkiye-Afrika İlişkileri (2005-2015)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şenol, Dolunay, Erdem, Sezgin ve Erdem, Elif (2016), “İŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 26, S:2, ss. 277-292.

Şimşek, Murat (2016), “Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”, *Akademik Bakış Dergisi*, S:54, ss. 319-335.

Tacar, Pulat Yüksel (1999), *Terör ve Demokrasi*, 1.Baskı, Bilgi Yayınevi: Ankara.

Tandoğan, Muhammed (2014), “Nijerya ve Nijer’in Devlet Sistemlerinin Otoriterleşmesinde Askerî Darbelerin Etkisi”, *Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Derneği (ORDAF)*, ss. 1-23.

Taslaman, Caner (2014), *Terörün ve Cihadın Retoriği*, 8.Baskı, İstanbul Yayınevi: İstanbul.

Telci, Hilmi (2018), *Terör Örgütlerinin Algı Yönetimi Faaliyetleri PKK Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Tepebaş, Ufuk (2014), Avrupa Birliği (AB) – Afrika Zirvesi, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)*, ss.1-3.

Terörle Mücadele Kanunu (1991), *T.C. Resmi Gazete*, 20843, ss. 1-26.

The Global Fund for Children (2017), “Girls’ Education: Best Practices from Grassroots Organizations”, [<https://globalfundforchildren.org/news/girls-education-best-practices-from-grassroots-organizations/>, Erişim Tarihi: 02.05.2020].

The Guardian (2015), Chad suicide bomber kills 15 people in market and injures 80,

[<https://www.theguardian.com/world/2015/jul/11/chad-suicide-bomber-ndjamena-market>, Erişim Tarihi: 24.04.2020].

The Nation (2013), “Boko Haram History”, [<http://thenationonlineng.net/new/boko-haram-history/>], Erişim Tarihi: 15.04.2020].

The National Human Rights Commission, (2013), *The Baga Incident and the Situation in North East Nigeria: An Interim Assessment and Report*, Abuja.

The Nigerian Voice (2013), “Boko Haram: Over 20.000 Gwoza Residents Flee Nigeria Over JTF Attacks”, [<https://www.thenigerianvoice.com/nvnews/118011/1/boko-haram-over-20000-gwoza-residents-flee-nigeria.html>], Erişim Tarihi: 21.04.2020].

The Wall Street Journal (2013), “On Terror's New Front Line, Mistrust Blunts U.S. Strategy”, [<https://www.wsj.com/articles/SB10000872396390443294904578044932155502840>], Erişim Tarihi: 11.05.2020].

Thurston, Alex (2016), “The disease is unbelief: Boko Haram’s religious and political worldview”, *The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper*, N: 22, pp. 1-30.

Thurston, Alex (2015), “US Strategy against Boko Haram Could Backfire”, [<http://america.aljazeera.com/opinions/2015/10/us-strategy-against-boko-haram-could-prove-counterproductive.html>], Erişim Tarihi: 12.05.2020].

TIKA (2015), *Turkey-Africa Hand in Hand*, Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA).

Toogood, Kimairis (2016), “Understanding the Emerging Relationship Between China and Africa: The Case of Nigeria”, *Policy Brief/Stimson Center*, pp. 1-10.

Toprak, Kenan (2019), “Nijerya’da Yeni Dönem”, *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER)*, ss. 1-2.

Toprak, Kenan (2019), *Nijerya-Türkiye İlişkileri ve Afrika Açılımı*, Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM).

Torun, Abdullah (2003), “Siyasal Terörizm: Neden ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme”,

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 3, S: 1, ss. 157-166.

Tozlu, Muhammed (2016), “Terörizm Bağlamında Hizbullah”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C: 8, S: 1, ss. 39-49.

Trading Economics (2020), “Nijerya İşsizlik Oranı” [<https://tr.tradingeconomics.com/nigeria/unemployment-rate>, Erişim Tarihi: 18.04.2020].

Transparency International Corruption Perceptions Index (CPI) (2007), World Wide Governance Indicators (WGI) “Control of Corruption”. [<http://info.worldbank.org/governance/wgi2007/home.htm>, Erişim Tarihi: 30.05.2020].

TRT Haber (2019), “Nijerya'da Boko Haram'a Büyük Darbe: 10 Üst Düzey Üyesi Yakalandı” [<https://www.trthaber.com/haber/dunya/nijeryada-boko-harama-buyuk-darbe-10-ust-duzey-uyesi-yakalandi-435510.html>, Erişim Tarihi: 20.04.2020].

TRT Haber (2020a), “Terör Örgütü Boko Haram'ın Eğitim Kampı Yok Edildi” [<https://www.trthaber.com/haber/dunya/teror-orgutu-boko-haramin-egitim-kampi-yok-edildi-461417.html>, Erişim Tarihi: 20.04.2020].

TRT Haber (2020b), “Nijerya'da Boko Haram'a Operasyon: 19 Ölü”, [<https://www.trthaber.com/haber/dunya/nijeryada-boko-harama-operasyon-19-olu-474366.html>, Erişim Tarihi: 20.04.2020].

Tuncay, Suavi (2000), “Türkiye’de Gençlik Sorunlarının Psikolojik Boyutu”, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, C:1, S:1, ss. 231-257.

Turan, Abdulkadir (2018), *Nijerya'nın Coğrafi, Demografik ve İdari Yapısı*, Nijerya'da İslami Hareketler.

Turna, Erdal (2011), *Terör Örgütlerinin Taraftar Kazanmalarında Propagandanın Rolü: Türk El Kaidesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü (2016), Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.

- Türkiye Barolar Birliği (2006), *Türkiye ve Terörizm*, 1. Baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: Ankara, No: 107.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2020), “Türkiye Nijerya İlişkileri”, [<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-nijerya-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>], Erişim Tarihi: 20.05.2020].
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı (2019), “Genel Ekonomik Durum”, [<https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/afrika/nijerya/ulke-profil/genel-ekonomik-durum>], Erişim Tarihi: 01.05.2020].
- Udeala, Samuel Onuoha (2010), Nigeria-China Economic Relations Nigeria-China Economic Relations Under the South-South Cooperation, *African Journal of International Affairs*, V: 13, N: 1-2, pp. 61-88.
- Ulaş, Gülfer (2017), *11 Eylül Sonrası Küresel Terörizmin Avrupa’da Yayılması Ekseninde IŞİD*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluer, Ahmet Göksel (2014), *Nijerya’da Silahlı Örgütler: Boko Haram ve Mend*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Umar, Muhammed S. (2003), Nijerya’da Tasavvuf Hareketleri ve Muhalifleri (çev. Süleyman Derin), *Tasavvuf Akademi*, S:10, ss. 377-398.
- US Code Title 22, “Management of Foreign Affairs”, [[https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:22%20section:2656%20edition:prelim](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:22%20section:2656%20edition:prelim)), Erişim Tarihi: 22.11.2019].
- U.S. Commercial Service (2012), *Doing Business in Nigeria: Country Commercial Guide for U.S. Companies*.
- U.S. Department of State (2010), “U.S.-Nigeria Binational Commission Niger Delta and Security Cooperation Working Group Meeting on September 13-14”, [<https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2010/09/147023.htm>], Erişim Tarihi: 05.05.2020].
- U.S. Department of State (2013), “Department Press Briefing Transcripts”, [<https://www.state.gov/department-press-briefings/>], Erişim Tarihi: 12.05.2020].

- U.S. Policy Toward Nigeria (2012), *West Africa's Troubled Titan*, U.S. Government Publishing Office, Subcommittee On Africa, Global Health and Human Rights.
- Uthman, I. Omar (2009), *Feminist insiders-outsiders: Muslim women in Nigeria and the contemporary feminist movement*, Cambridge Scholars Publishing.
- Utomi, Pat (2008), "China and Nigeria", *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, pp. 39-48.
- Utomi, Pat, Duncan, Alex, and Williams, Gareth (2007), "Nigeria Strengthening Incentives for Economic Growth: The political Economy of reform", *Oxford: The Policy Practice*, pp. 1-41.
- Uyarer, Fatih (2017), *Terörizmle Mücadelede Sınır Güvenliğinin Önemi ve Geleceği: Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Walker, Andrew (2012), *What is Boko Haram?*, United States Institute of Peace, Special Report.
- Wilkinson, Paul, (2002), "Terörizmin Kökleri", Cemal Güzel (Ed.), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, 1. Baskı, Ayraç Yayınevi: Ankara.
- Yahşi, Murat (2015), *Terör Örgütlerinde İntihar Bombacısı Kişiliği ve Etkinliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, Muhammed Emir (2013), *Terör Bağlamında Dinde Sapma Davranışları; Hariciler ve Hizbullah Karşılaştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yaylar, Yasin (2016), "Boko Haram Terör Örgütü'nün Swot Analizi Kapsamında İncelenmesi", *The Journal of Europe - Middle East Social Science Studies*, V: 2, N: 1, ss. 27-54.
- Yıldız, Mehmet Zeydin (2010), "Değişen-Dönüşen Toplum ve Mekan Bağlamında Küresel Terörizmi Yeniden Düşünmek", *Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Dergisi*, C:1 S:2, ss.1-23.
- Yıldızhan, Suat (2014), *PKK Terör Örgütünün Kürtçe Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek

Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, Tuğrul Oğuzhan (2019), “Çin’in Sahraaltı Afrika’daki Stratejik Etkileşimleri Ve Demiryolu Projeleri”, *Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM)*.

Yüksel, Mehmet Ali (2016), “Afrika Jeopolitiği ve ABD’nin Afrika Politikası”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V:11/2, ss. 1389-1408.

Zakari Windi, Salamatou (2017), *Arap Baharı Sürecinin Nijer Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Zertürk, Hidayet (2019), “Fıkıh ve Şeriat Kavramları Bağlamında İslam Fıkhının Beşeriliği Konusu”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 14, ss. 481-526.